

1812

III 1812

MIHAIL C. VLADESCU

FOST DEPUTAT

BIBLIOTECA	
C. C.	
P. M.	
Nr.	_____

Generalul Averescu

Sămănătorul de ofensive

OSTAȘUL : : : :
 MAESTRUL ȘI ȘEFUL
 OMUL DE RASBOI :
 OMUL DE STAT : : :
 DESPRE EROU : :

1923

311558

BIBLIOTECA
C. C.
P. M.
Nr. III 1812

MIHAIL C. VLADESCU
FOST DEPUTAT

GENERALUL AVERESCU

SĂMĂNĂTORUL DE OFENSIVE

**MAESTRUL ȘI ȘEFUL
OSTAȘUL : : : :
OMUL DE RASBOI : :
OMUL DE STAT : : :
DESPRE EROU : : :**

~~46/700~~

BUCUREȘTI

**ATELIERELE „ADEVERUL” S. A.
STRADA BĂRINDAR 9-11
1923**

~~11/12~~
~~10.886~~

~~13598/67~~

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA II 313471

823/65

GENERALUL AVERESCU
POST DE STAT

GENERALUL AVERESCU

B.C.U. Bucuresti

C20055229

GENERALUL AVERESCU
POST DE STAT

BUCURESTI

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA
BUCURESTI

131

Ex libris
A. A. Petruș
251 x 1926
Ejurgiu

Introducere

Am scris această carte — și pentru popor, unde ideile ei, sunt adânc cunoscute și mai ales simple de mull — am scris-o însă, trebuie să o mărlurisesc, în primul rând pentru cercurile noastre largi intelectuale, pentru lumea noastră politică, pentru spiritele literare și numai în urmă de tot pentru specialiști.

Am crezut că e bine să fac cunoscul, aceleși păluri inteligente a noastră, câteva adevăruri, câteva formule și chiar câteva fapte, pe care masa poporului nostru, cu patrunderea ei elementară și cu instinctul său sigur, nu le-a ignorat, ci dinpotrivă, le-a proclamat cea dintâi și cu lărie de mull.

Este curioasă psihologia societății noastre, mai ales în revmuri de mari greutăți și de mari prefaceri morale

Sunt lucruri de o însemnătate decisivă, care pălrund în coștiința publică, de jos în sus, în loc să urmeze, drumul firesc, de a porni întâi, de acolo de sus, de unde strălucște lumina și inteligența.

La noi fenomenul contrar, nu e rar, și e suficient să cităm unul din cazurile remarcabile ale epocii noastre pentru ca să înțelegem, cât de mare e lipsa de idei conducătoare, în clasa noastră cultă, și ce compensații ne oferă, în această criză, forța mare a masei anonime.

De sigur că numele generalului Avărescu e destul de popular în toate părțile, dar nu în forma activă, viguroasă și cu drept cuvânt mișcătoare, care există la țară sau în lumea mică a orașelor.

Evident, spiritele cultivate și în genere intelectualii, nu admit legenda și nu se pot pasiona, pentru exagerările cu care mulțimea întâmpină, unele fapte și pe unii oameni.

Dacă această observațiune are o valoare, în țările cu mari tradițiuni și cu o viață publică conștientă, la noi e sigur, că nu are nici una.

Căci acolo legendele nu se pot crea cu alăta forță în jurul oamenilor, fiindcă pătura cullă e cea dintâi care are obiectivitatea, pătrunderea și mai ales independența morală, de a recunoaște fiecăruia din capul locului ce e al lui.

Poporul nostru a recunoscut în război, în contact cu realitățile lui dureroase și tragice, calitățile de mare șef, ale unui general destoinic, după cum el a simțit profund, toate nedreptățile ce i s'au făcut în cursul acestei campanii, dar el mai ales a văzut, ce influență a avut, acest fapt, asupra desfășurării evenimentelor.

O luptă s'a deschis atunci între oficialitate și popor. Ea e continuată multă vreme.

Lupta aceasta a creat legenda, a întărit-o până a luat proporțiile unei forțe prodigioase.

Oficialitatea atunci a trebuit să se supună. Punctul de plecare era însă recunoașterea unui adevăr, pe care unanimitatea conștiinței populare îl constatase, printr-o experiență directă și nemijlocită, și pe care ținea să-l afirme în viața publică, ca un drept al său, ca un bun care-i aparține și pe care l-a răscumpărat cu prețul amlor suferințe și sacrificii.

Pătura noastră cullă, în conflict și ea atunci cu oficialitatea conducătoare, a primit judecata maselor, mai mult dintr'un sentiment de admirațiune, pentru explozia

de credință, pe care o manifestau pentru un om, decât din convingere proprie și cură, pe baza unei cunoașteri reale și lemeinice, a faptelor lui de război, asupra cărora nu exista nici cercetări, nici măcar relațiuni oficiale complete și sincere.

În toate țările culte, figurile mari ale războiului sunt obiectul unei venerațiuni și a unui cult special. Ele reprezintă una din trebuințele cele mai adânci ale sufletului național. Toți iubim deopotrivă forța, sacrificiul și curajul moral. Oamenii de care se leagă marile suveniri războinice ale unui popor, sunt adevărata mândrie a unei rase.

Lipsa de pulere morală și sufletească și lipsa de idei direcționare—nu lipsa de sentimente înalte—caracterizează din nefericire intelectualitatea românească, în marea ei majoritate. Ea nu are nimic robust în alcătuirea sa lăuntrică, nimic care să inspire o încredere mare, care singură ar putea fi creatoare de valori.

Dinpotrivă, e supusă tuturor sugestiunilor din afară, și nu are nici o rezistență interioară proprie.

De o mobilitate excesivă, de o lipsă de consistență esasperantă, părerile ei, zboară cu aceeași ușurință, cu care au fost primite de-a gata, de aiurea, sau — ceceace e mai rar—când și le-a făcut singură.

Între popor, pe care-l iubește sincer și între marea conducere politică, de care are o teamă instinctivă și de care se simte dependentă, pătura noastră intelectuală e așa de slabă, de mică și de dezarmată, încât nu e de mirare, că inițiativele și curentele pornesc totdeauna de aiurea și nicidealtă dela dânsa, că funcțiunea ei socială și-o îndeplinește așa de slab și are un ecou alături de redus.

De aceea nu ne miră că lipsa de sinceritate, oportunismul, absența oricărei obiectivități, interesul material și nepăsarea egoistă, au pătruns așa de adânc în sânul ei, încât în locul entuziasmului ideal, pe care trebuie

să i-l provoace lucrurile mari și tot ce e în adevăr manifestare superioară în societate, numai găsim nimic.

Este explicabil atunci pentru ce principala figură a războiului nostru a trezit în mijlocul acestor cercuri un interes așa de scăzut. Despre el nu se știe aici mai mult decât lucrurile ruginii pe cari le povestesc făraniții noștri când vorbesc despre generalul lor.

Am întreprins această lucrare tocmai pentru ca să umplu această lacună. Sarcina este cu atât mai grea, cu cât Generalul Averescu este și om politic.

Cronicarul evocând un portret istoric, are datoria să-l schițeze complect, pentru că numai astfel se poate forma o idee folositoare, despre om și despre opera sa.

Am neglijat din adins detaliile tehnice în partea militară, după cum am omis în mod intenționat, detaliul și tot ce are legătură cu actualitatea, în partea politică.

Am căutat în linii largi, să evoc un portret, pe care l'am considerat cu ochiul liber, din care n'am voit să rețin, decât aceea ce e esențial și ceea ce poate interesa, masa cea mare a publicului românesc, care s'a simțit așa de puternic atrasă, în vremurile grele către acest om.

Am privit cu simpatie această figură, și era de datoria mea să fac astfel, fără să uit imparțialitatea istorică, pe care o dotoresz subiectului însuși, dar mai ales, fără să pierd din vedere, că profesiunea de apologist, nu e simpatică, chiar atunci când e sinceră, și că e o ocupațiune totdeauna mediocră, chiar atunci când a reușit, să atingă un scop mai înalt.

De aceea am căutat să trag și câteva învățăminte de ordin general. Ele mi s'au impus prin natura obiectului.

Sunt anume principii de ordin moral și politic, care în mod logic, au trebuit scoase în evidență, în cursul expunerii. Dar mai ales sunt adevăruri de ordin superior și național, pe care a trebuit să le spun fără înconjur, ele privesc așezământul nostru politic și militar, și pun în discuție, toată problema vieții noastre publice.

Averescu este un minunat prilej pentru aceasta. El e o lecție și un exemplu instructiv pentru toți. La el trebuie să vie și soldatul, și teoreticianul, și omul politic, ca și începătorul în viață, fiecare găsește în această activitate vastă, lăturea originală, care îl interesează și care-l învață.

Averescu e mai mult decât o carieră, e o pagină bogată de Istorie.

Românii trebuie să-și cunoască oamenii... Pentru aceasta nu e nici o hulă, că a îndrăznit cineva să scrie Istoria celui mai ilustru reprezentant al generației în viață.

Am socotit-o ca o datorie, pe care mi-o îndeplinesc, fără nici o ostentațiune, ci cu o profundă sinceritate; convins că săvârșesc o acțiune bună și necesară, față de mine însumi și față de țara mea.

Ostaşul

Generalul Alexandru Averescu s'a născut la 9 Aprilie 1859 în comuna Ismail.

Părintele său Constantin Averescu, era din Bălţi, după ce a învăţat la Iaşi, a intrat în armata rusă, cu gradul de ofiţer. Fiind găsit amestecat într'o mişcare politică, a fost nevoit să părăsească armata rusă şi să se reîntoarcă în Moldova, unde a obţinut titlul de sluger. A fost institutor la Iaşi, apoi la Târgu-Frumos. Pe timpul ocupaţiunii ruseşti a intrat în administraţie.

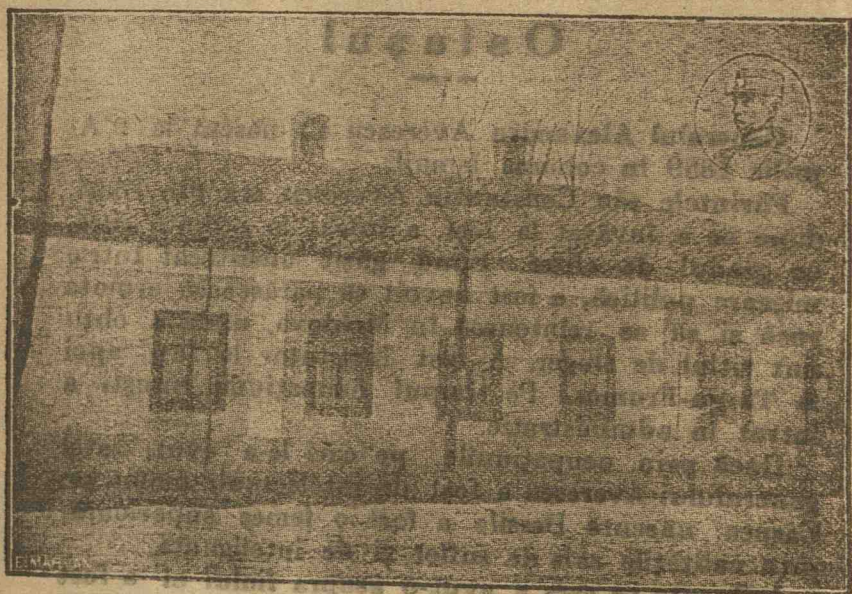
Dacă prin ocupaţiunile, pe cari le-a avut, tatăl generalului Averescu a fost un intelectual, mama sa, Casuca născută Dessila a fost o femeie superioară, prin calităţile sale de suflet şi de inteligenţă.

Influenţa pe care a avut-o asupra fiului ei a fost din cele mai puternice. Caracterul, voinţa spiritul de înălţare morală, imboldul pentru acţiunile mari, sunt cu siguranţă atâtea pietre preţioase, pe care fiul le-a meştenit din tezaurul sufletesc al mamei sale.

Copilăria lui, petrecută la Ismail, a fost una din cele mai triste. Se pare că mama a avut multe suferinţi de îndurat, din partea soţului din care cauză fiul de timpuriu, a fost viu impresionat de această neînţelegere. Spiritul de sacrificiu al mamei sale, a sporit ataşamentul pentru ea şi a fost unul din ele-

mentele, cari i-au înfrunit viața și l-au întărit în
lunga sa carieră de ostaș.

În această atmosferă de durere intimă, dar și de
sacrificiu nobil unită cu o caldă dragoste pentru copil,

Casa în care s'a născut Generalul Averescu
s'a plămădit un suflet mare, care a fost ursit să fie
cel dintâi om de război al țării sale și primul om de
stat al unor vremuri noi.

Pasiunea să de mic era exercițiile militare, pe cari
le făcea, eu copii de vrâsta lui, muștrulându-i con-
tinuu în curtea părinților, unde îi aduna inspirân-
du-te un sentiment de iubire și de respect, în care
avem să recunoaștem, principala calitate a sufletului de
mai târziu.

La vârsta de 6 ani el a fost trimis la școala pri-

mară din localitate. El ştia deja scrie şi ceti. A urmat apoi un an seminarul din Ismail. În 1876 a absolvit şcoala de arte şi meserii din Bucureşti, fiind destinat să meargă la Liège, pentru a studia ingineria mecanică.

În timpul acesta un eveniment important se pregătea pentru ţara noastră. În 1877 izbucneşte războiul cu Turcia.

În atmosfera de entusiasm, care domnea la Ismail, mai mulţi tineri s'au înrolat în armată pentru război. Între aceştia se afla şi un copilandru, care nu avea încă 18 ani împliniţi. Era Alexandru Averescu.

El îşi alesese arma cavaleriei, escadronul de jandarmi de Basarabia din Ismail, ceilalţi se înrolară în regimentul 7 infanterie, comandat de colonelul Cantili.

În curând aveau să pornească trupele spre Oltenia, era în primăvara lui 1877. Alexandru Averescu, din cauza prea marelui sale tineret, fu lăsat la partea sedentară.

Atunci se petrecu un fapt înălţător, care niciodată n'a caracterizat mai bine, începuturile carierii, unui mare ostaş.

Mama voluntarului, mersese la autorităţile militare, ca să protesteze împotriva acestei dispoziţiuni, cerând cu insistenţă ca fiul ei să fie trimis pe front.

Era unicul ei fiu, pe care-l adora, dar pe care, instinctul ei de mamă, îl vedea predestinat pentru o acţiune mare, chiar de ar fi să treacă prin toate primejdurile. Era credinţa în steaua fiului ei, care o făcea să n'aibe teamă.

La despărţire n'a vărsat nici o lacrimă. Imediat după aceea, ea s'a retras, n'a mai fost văzută de nimeni, aşteptând par'că vestea, care s'o scoată din retragerea asta voluntară, că fiul ei e un erou.

Explicaţiunea acestui fapt, de o autenticitate riguroasă, nu stă numai în bărbăteasca hotărâre a mamei,

în actul acesta incomparabil de energie, ci în conștiința superioară, care trebuie să o fi avut, în momentele acelea, că fiul ei e chemat să-și îndeplinească o datorie sacră și că are alte destine.

Accastă eredință naivă, pasionată, mistică, este adevărata sursă ideală, dela care se adapă din oca mai fragedă tinerețe, sufletele marilor creatori, în lupta grea pe care au s'o ducă mai târziu și din care au să iasă biruitori.

Pornit în război așa de timpuriu, viața avea dela început pentru el, un înțeles serios. Pus în fața unei astfel de probleme, la o vârstă încă când alții își făuresc iluzii pe băncile școlii, el a trebuit să capete de vreme, o conștiință aspră a răspunderii. Reflectivitatea lui s'a format, în contact cu realitățile directe, cari i-au imprimat spiritului său o vigoare și o originalitate, pe care avea s'o desvolte în mijlocul lecturilor și la școala mare a vieții.

Prin nimic Alexandru Averescu, nu arătase că are aptitudinile morale, în deobște cunoscute ale soldatului sau dispozițiunile fizice particulare, pentru o asemenea carieră. Afară numai dacă ne amintim de dragostea lui pentru exercițiile militare cu copiii de acasă, din care am putea deduce mai mult, calitățile lui de șef, decât predispozițiile de militar.

Din potrivă inclinațiunile sale, erau toate pentru studiu, constituția lui sănătoasă însă puțin robustă, atinsă de o criză violentă, urmată de o boală de nervi de 6 luni, îl făceau mai curând impropriu pentru viața grea de soldat unde se cerea o rezistență fizică și morală deosebită.

Această experiență așa de serioasă—a războiului—la care lua parte fără nici o altă pregătire, decât resursele nesecate ale sufletului său nu avea să-l descurajeze la capătul ei, ci din contră, avea să-l întă-

rească, în hotărîrea, de a-și croi un drum în viață, tocmai pe cel, care apucase odată.

Partea care a luat-o la război a fost foarte nelu-semnată. Fiind extrem de tânăr, rolul care i s'a dat, nu putea să fie decât în raport cu forțele lui. Se povestește chiar un fapt, din care am putea vedea, care erau puterile voluntarului Averescu, în această luptă, în care avântul lui tineresc îl aruncase. La prima alarmă care s'a dat după trecerea Dunării în apropiere de Plevna, soldații escadronului din Ismail, au aruncat repede șeile pe cai și erau gata ca să plece.

Un singur soldat nu încălecuse. El nu putea să ridice șeua de jos. Cu lacrimile în ochi, el vedea escadronul plecând și cum îl părăsesc ai lui.

Atunci Căpitanul, observându-l, dă ordin să se pue șeua pe calul voluntarului și Alexandru Averescu, a putut să pornească și el odată, cu camarazii lui.

În urmă a fost întrebuințat în serviciul frontului și la cancelarie, ca subofițer. Era activ, extrem de conștiincios, metodic și îndatoritor în timpul serviciului și în afara lui.

El știa să câștige, deopotrivă, iubirea soldaților și încrederea șefilor.

Bine apreciat de comandantul lui, căpitanul Negel, mai târziu colonel adjutant, îl sfătui cu tot dinadinsul, ca să rămâe în armată, prezicându-i o carieră strălucită.

Ne având nici o pregătire, n'a putut trage de fapt, în cursul războiului, nici un învățământ profesional.

A fost însă, captivat de farmecul dreptului, de a comanda soldații. Dispozițiunea aceasta, înăscută la el, se afirmă dela început; dorința de a conduce,

necesitatea de a fi șef, izbucnește dela primele licări ale activității sale, ca o a doua natură.

Ca și voiajurile, care instruesc pe om, la orice vârstă le-ar întreprinde, războiul, rămâne și el, ca o mare sursă de învățăminte, chiar pentru cei mai puțin inițiați. El sporește experiența și îmbogățește capitalul moral și intelectual, al celui ce l'a făcut, în mod activ.

Mai târziu, când impresiunile se așează, ele exercită o puternică influență asupra anăntirilor, pentru ca să se impună apoi, sub forma unor adevăruri generale, care-i folosesc, în știință sau în arta de-a conduce.

Unul din aceste adevăruri generale, care trebuie să fi contribuit, într'o largă măsură, la formarea unei sănătoase concepțiuni a războiului, la el și la adâncirea psihologiei masselor, a fost rezultatul, acelor impresiuni culese, cu ochii și cu sufletul lui, ca soldat voluntar în război.

El a înțeles în mod clar, abia în urmă — când procesul mental s'a desăvârșit — „puterea magică a contagiunii mintale asupra soldaților, când imaginațiunea este excitată“. Mai cu seamă, el a putut observa „exagerarea vitejiei și cruzimii dușmanului, precum și exagerarea celor mai mici acte de vitejie din partea trupelor noastre sau din partea vreunuia din ai noștri. Fiecare primește fără control ceea ce-i spune și transmite mai departe, adăogând câte ceva dela sine“.

Toate aceste elemente psihologice, din care se alcătuește moralul trupei, nu au fost fructul unui studiu abstract, ci a unei realități trăite, văzute de aproape, care dădea pregătirii sale, autoritatea și siguranța, pe care o dă numai, cunoștința directă și nemijlocită la sursă.

Omul de război și-a format, chiagul de calitate

Setul promoției școlii divizionare de sub-ofițeri 1879.

morale și sufletești cu care avea să învingă, la această școală bună și sigură, a războiului, pe care nimic n'o întrece și nimic n'o înlocuiește.

Ea își are rădăcinile adânci, în însăși cutele subconștientului și ale instinctului, care se ridică deasupra oricărei învățături, ce ne-o pune la dispoziție, valoarea doctrinelor consacrate sau grandioasa colecție, a cercetărilor analitice.

Războiul, e arta creatoare prin excelență, ale cărei elemente nu pot fi durabil fixate, decât în contact cu cauzele organice, care îl produc și îi dau în mod permanent viața.

Pe acest fond propriu, curat ostășesc, al cărui cadru originar, a fost războiul nostru de independență, a crescut și s'a dezvoltat, răbdător, în tăcere, spiritul militar, cel mai adânc și mai complex, pe care l'a produs, istoria noastră modernă.

Războiul terminat, sergentul Alexandru Averescu, a fost trecut în miliție și dispensat pentru tot restul vieții, de orice obligațiune militară.

Dar viermele care-l rodea, cuvintele comandantului său, căpitanul Negel nu-l lăsau în pace și el se hotărî să se angajeze, în serviciul regulat al armatei. Împlinind vechimea de 2 ani de subofițer, el intră imediat în școala divizionară, din care a eșt după 2 ani ofiter.

Avansat sublocotenent în 1881, servește în Reg. 1 de Roșiori la Constanța. După un an regimentul fiind adus în București, el e mutat în Regimentul 6 d. Călărași la Focșani. De aici a plecat la Turin pentru a urma școala superioară de război. A terminat-o cu distincțiune nu numai pentru Români dar chiar pentru Italiani în 1886.

A început a fi cunoscut în armată de la data concursului pentru Turin. Erau 12 concurenți pentru 2 locuri. Singur sublocotenentul Averescu era din școala

divizionară, toți ceilalți din școala militară. Sublocotenentul Averescu a reușit întâiul.

Președintele comisiunii, colonelul Maican, care era și directorul școlii militare, a voit să modifice rezultatele concursului, pentru că considera, că era jignitor pentru școala militară, să reușească la concurs unul din școala divizionară.

Căpitanii Crăiniceanu (din Geniu) și Vasiliu Năsturel (din Artilerie) membri în comisiune, s'au opus și nu au semnat procesul-verbal, decât când s'a înscris în el sublocotentul Averescu, în capul listei.

În urmă, după terminarea anului II dela școala din Turin, secretarul general al ministerului de război, colonelul Băicoianu Sergiu, a dispus publicarea în „Monitorul Oastei“ a notelor atât de strălucite, mai ales comparativ cu ale celorlați ofițeri din străinătate și i-a făcut cunoscut personal aceasta, precum și dispozițiunea, că în semn de răsplată, să fie pus în capul tabloului de înaintare la alegere.

În 1887 el revine la Turin pentru a se căsători cu domnișoara Clotilda Caligari.

Ca ofițer inferior și superior a comandat rând pe rând următoarele unități:

Escadronul 1 din regimentul 3 de Călărași.

Bateria 1 din regimentul 2 de Artilerie.

Compania 1 din Batalioanele 2 și 3 Vânători.

Regimentul 4 Roșiori.

Avansat general, el comandă Brigada I de Roșiori, Divizia I și Corpul I de armată.

Ca ofițer de Stat-major a fost trimis de Regele Carol în două rânduri la regimentul din Vologda No. 1- al cărui șef era; apoi la generalul Dragomirov comandantul circumscripției Kiev. În urmă a fost invitat personal de generalul Dragomirov la manevre.

A luat parte în două rânduri la manevrele din Aus-

tria, în două rânduri la cele din Germania și odată în Anglia.

A fost Directorul școlii superioare de război, dela 1894 la 1895, apoi a fost trimis atașat militar la Berlin, unde a stat 3 ani 1895—1898.

În țară a fost la Marele Stat-Major al Armatei, rând pe rând șef de birou, șef de secție, sub-șef de Stat-Major și șeful de Stat-major al Armatei.

Maestrul și Șeful militar

I. Scriitorul și profesorul militar

Ostaș, prin școala, prin educația și origina sa, în rândurile armatei, Averescu, avea să se ridice dela sferele modeste de activitate ale oștirii, la cele mai înalte manifestări ale artei și științei militare.

Scriitor și profesor, autor și conferențiar, el dezvoltă de timpuriu o muncă neîntreruptă pe tărâmul ideilor.

El conduce câte-va organe periodice. E redactor și apoi prim-redactor al „Revistei armatei“. Participă la înființarea și este primul director al publicațiilor militare, ca și al „României Militare“, revista Statului-major.

Cu drept cuvânt unul din colegii lui Maiorul Coșcorăscu îi putea adresa mai târziu în 1895, în numele profesorilor Școlii de Război aceste cuvinte: „Vă suntem recunoscători pentru munca fără seamăn ce ați depus la înființarea sau mai bine zis la ridicarea ziaristiceii militare române, făcând să se cunoască de către puterile mari militare starea de cultură a armatei române și în deosebi a ofițerilor ei de Stat Major“.

În afară de numeroasele sale articole, apărute în diversele publicațiuni, la care colaborea, semnând de

obicei printr'o literă sau pseudonim, el a scos mai multe volume de studii și cercetări militare.

În 1888 fiind locotenent, apare primul volum din *Tactica* sa (teorii și aplicațiuni), celelalte două au apărut în 1889. Materia este împărțită în trei părți, în prima se studiază chestiunile în abstract, în a doua se merge la concret, prin aplicarea la cazurile reale a concluziunilor teoretice, trase din partea speculativă.

Pentru ușurința studiului a fost împărțită partea teoretică în trei părți, iar cea aplicată în două, așa că rezulta în total cinci părți.

În prima parte se studiază chestiunile teoretice, privitoare la câmpul de bătălie în general, în partea a doua instruirea și acțiunea celor trei arme reunite, care e un studiu abstract, dar rezemat pe un caz concret adică pe analiza tactică a bătăliei dela Vionville din 16 August 1870.

În partea a patra, trece dela teorie la aplicațiuni și studiază actele tactice reale, fără a înceta de a recurge acolo unde a crezut necesar, la discuțiuni abstracte.

În fine partea a cincia se compune dintr'un studiu sumar asupra modului de cultivare al tacticii și dintr'o serie de probleme concrete și rezolvite.

Opera aceasta are ceva monumental prin puterea remarcabilă, cu care a fost scrisă și prin metoda în care a fost concepută. Autorul ei e nu numai un gânditor înzestrat cu un spirit de sinteza neobișnuit și cu o facultate de analiză rară, dar e un savant prin bogăția cunoștințelor sale, așa de exacte și de variate.

Lucrarea e destinată, pentru specialiști, prezintă totuși un interes deosebit, pentru limba și cultura noastră în general, prin forma în care autorul își îmbracă gândirea.

Fără îndoială, în primul volum mai ales, există

unele influențe italiene, ca și unele influențe supărătoare ale epocii. Dar cartea prin forța abstractă cu care e scrisă, prin amploarea robustă a frazii, prin energia incisivă a cuvântului, prin claritatea cu care își evidentiază construcțiunile sale logice luminoase, prin severitatea și atmosfera înaltă intelectuală care domnește de la un capăt la altul, ca și prin raționalismul său puternic, în adevăr impresionant, cuprinde pagini, cari ar putea fi socotite, ca un model al genului, ce ar putea sta cu vrednicie, alături de un tratat de filosofie pozitivă sau de știință generală scris în limba românească de Maiorăscu.

Originalitatea studiului și a părții teoretice ce cuprinde, nu se poate rezuma mai bine, decât în această aspirațiune, a autorului, pe care o formulează cu simplitate dela început, dar și cu dorința de a servi ca un punct de plecare nou, în cercetările sale:

„Am adoptat definițiunea cea mai complectă ce s'a emis până azi asupra tacticei și ținând într'ura ochiul fix pe ea, am semnat limitele și scheletul programului ce-l am de urmat“.

Problemele pe cari le îmbrățișează în scrierile sale ating aproape toate domeniile cunoscute în știința și arta militară.

Spiritul său curios, avid de a cunoaște, adânc înțelegător, lasă urme concrete pretutindeni de activitatea sa născută și în toate direcțiunile.

Amintim printre scrierile sale mai răspândite: *Organizarea și Mobilizarea, Înaintările în armată, Călăuza ofițerului, Teatrul de operațiuni austro-român, Manevra pe hartă, Jocul de război.*

Demne de reținut sunt lecțiunile sale de *Geografie militară*, care au fost extrase în volum și publicate în 1895. Autorul tacticei teoretice, iată l trecând acum cu aceeași ușurință dela principiile abstracte de tactică generală la problemele pozitive de geografie ale

țării sale. El acordă o specială importanță acestui studiu, pe care îl urmărește pe teren, până în cele mai mici amănunțimi, convins că o pregătire temeinică în această direcție constituie pentru cel ce se devotează științei militare, o lucrare indispensabilă;

„In orice chestiune militară — scrie el — de o importanță oarecare, fie privitoare la preparatiunea pentru război, fie la operațiunile propriu zise pentru război, vom avea de considerat în ultima analiză, trei elemente esențiale și anume: personalul (omul, populațiunile), materialul (producțiuni de diferite naturi) și terenul. Nu putem obține rezultate bune aproape în nici o întreprindere similară, decât apreciind exact valoarea acestor elemente și trăgând tot folosul posibil din calitățile lor, ce pot fi utilizate în avantajul nostru.

Pentru adunarea acestor elemente, va trebui să avem o deplină cunoștință de geografie generală a țării. În mai toate chestiunile principale, privitoare la organizațiunea armatei și la pregătirea ei pentru război, avem nevoie de cunoștințele geografice temeinice. Acelaș lucru putem constata și în operațiunile militare de resortul conducerii armatei, mergând dela începerea ostilităților până la terminarea lor“.

Chestiunile în legătură cu studiul armatelor străine, îl preocupă iarăși în cel mai înalt grad. Scrierile sale în această privință, sunt rezultatul cercetărilor făcute în străinătate la fața locului, în cursul manevrelor la care a luat parte sau a misiunilor pe care le-a avut, ca reprezentant al armatei noastre.

Cităm *Organizarea armatei italiene și Două luni în Rusia*, ambele publicate în limba franceză, Prima lucrare e o conferință ținută în 1890 la Ceroul militar, în prezența Regelui Carol, a Prințului de Neapole și a Prințului nostru moștenitor, în care se arată trăsăturile prin-

principale ale organizării armatei italiene și ideile care au prevalat la această organizare.

Cea de a doua scriere apărută și în românește, *Misiunea mea în Rusia*, are o valoare tehnică și un interes mult mai mare, în primul rând, fiind-că se referă la armata unuia din puternicii noștri vecini. Cartea a fost mult citită și comentată pe vremuri. Pe lângă detaliile care se dau privitoare la Cazacii dela Ural, la manevrele circumscripției Kievului, este cu deosebire interesant portretul, pe care autorul îl face, generalului Dragomirov, unul din marii șefi militari ai armatei ruse.

Dela prima înfățișare i se pare că are înainte pe eroul lui Tolstoi din „Război și Pace”, pe generalul Kutusov. Asemănarea e așa de mare, în cât el o notează și pe terenul psihologic, astfel:

„Acciași liniște imperturbabilă, acciași indiferență aparentă, pentru cele ce se petrec împrejur, fără însă a scăpa cel mai mic lucru neobservat, acciași dispozițiune sufletească, în totdeauna senină, fără cea mai mică umbră de nerăbdare“.

Dacă în trăsăturile sufletești ale eroului din 1812, Averescu recunoștea pe Dragomirov, câți din noi nu ne-am obișnuit să vedem în ele, pe autorul care le-a notat, cu atât grije și pătrundere?

Cercetând activitatea lui Dragomirov, el constată că deși e considerat ca un cap de școală, în realitate nu e de cât adeptul și elevul generalului Suvarov, că a pășit pe un teren deja preparat, și a continuat firul unei opere deja începute.

Totuși meritele și originalitatea lui Dragomirov sunt incontestabile. Autorul le apreciază astfel. Ele par a se potrivi și pentru situațiunea de la noi.

„Îndată ce schimbul de idei între Rusia și țările occidentale a devenit mai intim, masa tinerilor din această națiune, tânără ea însăși, s'a precipitat cu toată vigoarea ce-i este proprie în domeniul abstract; și pentru

armată rezultatul a fost că toată atențiunea era îndreptată asupra căutării normelor și regulilor celor mai înaintate, din punctul de vedere al rațiunii pure sau al perfecționărilor tehnice, scăpându-se din vedere natura materialului prim, pentru care erau destinate. Se considera armata ca un mecanism, care nu poate să se miște altfel de cât cum i-ar fi impus regulile adoptate.

Generalul Dragomirov cel dintâi semnaleză răul și începe opera sa de a face să pătrundă în conștiința tutulor, că armata e un organism, și că chestiunile ce îmbrățișează educațiunea și instrucțiunea chiar, sunt mai cu seamă de domeniul psihologii.

Datorită, mei ales, activității sale de scriitor, Averescu a fost remarcat de Regele Carol, și meritele lui; puse cu această ocazie, în adevărata lor valoare. În special un articol publicat în „Revista Armatei” în 1902 și reprodus în presa cotidiană, au atras atențiunea Suveranului, asupra acestui ofițer. Titlul era „O coincidență ciudată” și era un răspuns la o serie de articole apărute în „Invalidul rus” asupra „Episodului celei de a treia bătălii dela Plevna, luarea Grivității”. Autorul lor era generalul Petre Dimitrievici Parensof. După el acțiunea armatei române în cucerirea faimoasei redute care a avut loc la 30 August 1877, nu numai că aproape nu a existat, dar a fost din cele mai dăunătoare. În sprijinul acestei afirmațiuni nu se aduce nici o probă nouă. Averescu combate punct cu punct această părere, arătându-i toată neseriозitatea și scotând în relief faptul, că pe când fostul comandant al armatelor aliate dela Plevna, Regele Carol al României, mergea după 25 de ani să viziteze acele locuri, unde se desfășurase memorabilele lupte, un ofițer al armatei ruse se dădea la atacuri împotriva fostului său aliat.

Articolul scris într'un stil sobru, uncori mușcător,

solid documentat, a făcut o puternică impresie asupra Regelui. El a fost reținut și trimis apoi la Petersburg, Țarului, pentru ca să-l citească. Generalul Pansol a fost dezavuat pentru scrierea sa. De atunci Regele Carol a urmărit de aproape cariera militară a generalului Averescu, des-hizându-i drumul cel mare, la care avea drept, și care i se cuvenea.

Dar chestiunile care se pare că l-au atras în mod deosebit și cărora le-a rezervat un loc mare în scrierile sale, sunt cele în legătură cu conducerea superioară a războiului.

Deși nu avem în această privință, un studiu teoretic complet datorit lui, totuși o seamă de articole, publicate în reviste, precum și o traducere a lucrării lui Von der Goltz, *Conducerea războiului* ne permit să tragem unele concluzii hotărâtoare, asupra teorii pe care o profesa asupra războiului.

Este necesar pentru a-i cunoaște însă doctrina, să-i urmărim activitatea de profesor și de îndrumător al generațiunilor de ofițeri, pe care i-a format la știința sa.

Generalul Averescu funcționează pentru prima oară ca profesor în 1889 la o catedră la școala de cavalerie, unde a rămas până în 1891, când a fost numit profesor la școala superioară de război. A fost profesor și la școala de ofițeri unde a predat geografia militară. La școala de cavalerie a introdus cel dintâi în țară jocul de război, iar la școala de război a ținut următoarele cursuri: Regulamentele de cavalerie, Mobilizarea, Tactica celor trei arme, cursul de stat-major, manevra pe hartă.

Ca profesor el a fost partizanul hotărât al metodei aplicate prin lucrări scrise, manevre pe hartă, lucrări pe teren și manevre cu cadrele, toate fiind introduse în țară de el.

În 1895 fiind numit atașat militar la Berlin și trebuind

să plece, profesorii și elevii școlii de război, au organizat o solemnitate mișcătoare la despărțire. Unul din cei mai distinși profesori și colegi, i-a zis :

„Marele stat major a cărei funcționare actuală se datorește, o pot mărturisi fără sfiială, în mare parte muncii inteligente a *D-voastră*, școala superioară de război la a cărei înființare ați luat parte, ați introdus raționalele reforme potrivite cu aceasta, prin glasul meu vă vorbește azi. Plecarea *D-voastră* ne mulțumește și ne nemulțumește. Ne mulțumește fiind-că e o răsplată a meritelor *D-voastră* personale, merite obținute numai prin muncă și capacitate, cu care ați servit instituția militară. Ne nemulțumește etc“.

Iar un elev, ofițerul de stat major, Căpitanul Petrară, a spus :

„Promoțiile noastre, pot spune celor care au făcut școlile de război de la Turin și de la Paris: am avut profesor pe Majorul Averescu“.

Generalul Averescu este cap de școală ? Are o doctrină și o originalitate așa de puternică, în cât să o fi putut impune oamenilor și instituțiilor în mijlocul căreia a trăit ? Poate să fie socotit el, ca maestrul incontestabil al oștirii noastre, care a creat, în sinul ei, nu numai un spirit nou, dar anume norme și anume directive, socotite a fi expresiunea permanentă a inteligenței și a voinței sale creatoare ? Sufletul și știința lui s'au ridicat așa de sus, în cât urmele adânci pe care le-a lăsat, să fie parte integrantă din ființa morală a armatii, și un ideal spre care veșnic trebuie să tindă ?

Răspunsul definitiv la această chestiune, nu-l putem da de cât examinând și cealaltă latură a activității sale, a șefului militar: a comandantului și a organizatorului.

II. Organizarea Armatei și Inaltul Comandant;

Una din problemele arzătoare, care se punea de la început unui spirit militar serios, într'o oștire tânără ca a noastră, în plină creațiune și dezvoltare, era aceea în legătură cu organizarea ei pe baze moderne și corespunzătoare progresului tehnic și științific al vremii,

Chesunurile acestea trebuiau să joace un rol capital în preocupările lui Averescu, fiind-că problema pregătirii și a conducerii războiului, venea pe urmă, după formarea instrumentului de luptă.

În această privință era totul de făcut; nu eram de cât la început. Nu era vorba numai să perfecționăm un instrument, pe care-l aveam, ci de creat unul aproape nou.

Reformele ce trebuiau făcute, mijloacele puternice ce trebuiau puse la dispoziție, făceau ca această operă, să fie una din cele mai grele și reclamau din partea celor care aveau s'o întreprindă, nu numai autoritate, dar cunoștiințe tehnice deosebite și un spirit superior de adaptare și de înțelegere a necesităților noastre reale.

Generalului Averescu de timpuriu i-a fost rezervată în această direcție o parte însemnată, pentru ca mai în urmă acțiunea lui să devie hotărâtoare. Se poate zice că armata română, care a făcut războiul din 1877; al cărui fin era și el, a sfârșit sub ochii lui, pentru ca din moștenirea glorioasă a ei, să răsară și să crească viguros, într'un spațiu de două decenii, o nouă armată, la înălțimea cerințelor unei oștiri moderne, care a fost capabilă să înfrunte cu vrednicie crizele de la 1913 și 1916-1918.

Această epocă am putea-o fixa în timp, că începând după anul 1890 și sfârșindu-se în prejma mobilizării generale din 1913.

Dar această epocă așa de fecundă în direcțiunea

consolidării și organizării armatei noastre, reprezintă și perioada de muncă intensivă și creatoare în oștire a Generalului Averescu.

Să fie numai o coincidență faptul, că progresele mari ale armatei noastre, corespund cu aparițiunea în sânul instituțiunii, a acestei figuri? Sau e o realitate, că omul acesta, a făcut mai mult ca ori care altul, și noua impulsivitate și noile reforme, care au transformat-o, sunt în cea mai marea parte opera sa?

Am văzut, după arătările chiar ale colegilor lui, partea care-i revine în înființarea și în ridicarea școlii superioare de război, în funcționarea și organizarea marelui stat major. Ei nu se sfiesc — după propria lor mărturisire — să o declare ca fiind meritul exclusiv al lui.

Cunoștința temeinică a problemelor de organizare și în genere a structurii principalelor armate străine, cunoștință dobândită prin studii și observațiuni la fața locului, a fost fără îndoială, un element esențial, în știința de a se orienta, care anume erau măsurile cele mai proprii, socotite a fi mai necesare și mai potrivite gradului nostru de cultură și geniului nostru particular; pentru a pune în cel mai scurt timp armata română, la înălțimea unui instrument de război modern.

Sub raportul acesta, el era unul din ofițerii cei mai autorizați, prin cercetările pe care le făcuse în Italia, în Austria, în Germania și Rusia.

A fost totdeauna un partizan hotărît al principiului că numărul este un factor de comandă, numai când este clădit pe calitate. De aceea prima sa acțiune organizatoare, a fost, să aducă pe generalul Lahovari la ideea, de a fuziona dorobanții cu infanteria de linie în 1891, iar în 1908 a permanentizat el însuși întreaga infanterie.

După aceea numai s'a gândit, la complectarea corpului al V-a cu infanterie, care până atunci avea numai 2 regimente, al 33-lea și al 34-lea, la sporirea batali-

canelor de vânători și organizarea lor astfel, încât la mobilizare să devie regimente, la sporirea artileriei, pentru a da fiecărei divizii o brigadă, la sporirea numărului regimentelor de roșiori și la crearea trupelor de rezervă, care până atunci nu existau. Aceasta a fost activitatea sa ca ministru de război.

În statul major începând de când era șef de birou a pus bazele planului de mobilizare, lucru care nu era nici măcar cunoscut la noi în țară.

Sub direcțiunea și cu sprijinul colonelului Lahovari, atunci șef de secție, căpitanul Averescu a redactat primul regulament de mobilizare, azi încă în vigoare, și mergând în toată țara, din depozit în depozit, a îndrumat aplicarea lui.

În toamna anului 1911 izbucnind războiul turco-italian, și în prevederea gravelor evenimente, care au urmat apoi, în Orient, în Peninsula Balcanică, Regele Carol a ținut să aducă în capul statului major pe generalul Averescu. Munca sa aici a fost din cele mai rodnice.

El a pus bazele planului de transporturi și a planurilor de concentrare în diferite ipoteze de război. A format pe colonelul Referendaru și căpitanul Ionescu Mihail, în chestiunea planurilor transportului, stabilind legătura între statul major și direcția căilor ferate.

A elaborat primele planuri de operațiuni. Cel din 1913 a fost în tocmă aplicat cu rezultate de o precizie ireproșabilă.

Reproducem următoarele cuvinte ale unuia din cei mai distinși colaboratori ai lui, în acest timp, a generalului Cristescu, pe atunci colonel. Ele au fost rostite cu prilejul plecării lui Averescu din fruntea statului major, din motive de ordin politic și ca o răsplată, pentru succesul campaniei din Bulgaria.....

„De altfel planurile și lucrările — spunea colonelul Cristescu — după care s'au desfășurat operațiunile, unei

măndre armate de sute de mii de oameni, sunt un monument, care aparține istoriei neamului; ca îl va judeca și îi va hotări de sigur locul de frunte, pe care-i dau după criticile militare străine“.

Dar de sigur acolo unde se vede puterea sa de organizare incomparabilă, este în timpul războiului, în

Seful Statului Major al armatei 1911.

mijlocul dezastrului, al greutăților și al lipsurilor fără număr, prin care trecea armata și țara. Cu aceea metodă riguroasă, cu acel spirit pururi lucid și cu aceea tenacitate care-i e proprie, el, ori-unde e adus, pe ori-care front, cea dintâi grijă a sa, e cercetarea de îndată a măsurilor care trebuiesc luate, în vederea unei serioase organizări a unităților de luptă și din năpoia

frontului. Lipsa unui spirit temeinic de organizare, este de altfel, principalul cap de vină, pe care-l aducea el comandamentului nostru superior. În tot timpul acela — și chiar mult timp înainte — el n'a încetat — după cum vom vedea — un singur moment, de a atrage atențiunea asupra marilor greșeli, care se comit, în această direcție.

Opera sa însă nemuritoare, și care echivalează, singură, cât un fapt mare de armă, este organizarea armatei a II-a, rămasă continuu în fața dușmanului și asupra căreia vom reveni mai târziu.

Marea preparațiune în toate domeniile științei și artei militare, desemnau pe generalul Averescu, în chip firesc spre exercițiul marilor comandamente ale Armatei. Dar dacă pentru culmile erarhiei militare, sunt necesare cunoștințele și studiile aprofundate tehnice și științifice, ceea ce pune în relief și face, pe un comandant superior, utilității, sunt în primul rând calitățile lui de șef.

Marii șefi ai unei armate nu pot să fie numai inteligențe strălucite, creatoare, ci trebuie să încarneze în cel mai mare grad, spiritul de deciziune și de inițiativă.

Ei trebuie să fie mai ales oameni de acțiune și de voința statornică.

Dar un șef, trebuie să mai intrunească și calități, de suflet și de inimă, care-l fac accesibil trupelor — de care nu poate rămâne izolat sau închis ca într'un turn de fildeș — pentru a le câștiga, dragostea și încrederea lor. Acest complex de însușiri, formând un echilibru fericit, unic în istoria noastră militară, l'a realizat generalul Averescu.

Despre un șef Napoleon a spus, că trebuie să fie sever, fiindcă „o severitate previne mai multe greșeli decât pedepsește”, idci care trebuie complectată, cu acea observație, a lui Jomini: „nu trebuie să se zică despre un șef că este om bun, de care se prin acc-

asta se înțelege că e slab. Inferiorul trebuie să spună de șeful său că e cinstit, drept, uman o părintele soldatului dar nu trebuie să greșești că nu iartă nici odată pe nimeni”.

Generalul Avereșcu a fost iubit, pentru bunătatea și destoinicia sa, neexcluzând severitatea a cărei măsură numai el o știa. El a fost în adevăr părintele soldatului: „Tătucul” legendar sau „Tata Avereșcu”, sunt creațiunile epice, ale spiritului nostru curat ostășesc.

Ele sunt cea mai înălțătoare satisfacție și cea mai mândră recompensă, pe care le poate obține, un mare Căpitan, în cursul unei glorioase cariere.

Despre șeful militar în război, vom avea prilejul să vorbim mai târziu.

Activitatea sa, în timp de pace, a fost considerabilă. De la 1886, de la întoarcerea de la Turia, și până în 1913, a luat în toți anii parte la manevrele din țară, ca ofițer de stat major, afară de 1898, când a fost ca comandant de regiment, în 1905 și 1906 ca comandant de brigadă, iar în 1910 ca comandant de divizie.

În 1907 a dirijat manevrele regale în Dobrogea, de oare-ce Prințul Moștenitor era absent, iar Regele Carol renunțase de a mai dirija personal.

În 1908 a dirijat primele manevre de cavalerie în Dobrogea. În 1911 a luat parte ca comandant de divizie la manevrele regale, care s'au desfășurat în Oltenia, asupra cărora a scris o serie de observațiuni, ce conțineau o riguroasă critică, a spiritului în care au fost conduse și a erorilor comise. Aceste observațiuni în concluziunile lor, aveau ceva profetic, de oare-ce aveam să asistăm — din nefericire — la o repetare a lor în 1916, de astă dată fatală. Ofițeri superiori care în această privință nu învățaseră încă nimic, și care avuseseră atunci răspunderea manevrelor.

li se date acuma pe mână, o răspundere grozavă, aceea a războiului.

În 1912 a funcționat ca șef de stat major al mareșevilor regale, pe care le-a organizat și a făcut să se imprime la marele stat major, o foarte interesantă relațiune. Atât în comandamentele intermediare, cât și în înaltele comandamente, la Ministerul de Război, la Marele Stat Major, la Corpul de Armată, el desfășoară în mijlocul trupelor, în capul marilor administrațiuni și a marilor unități, pe care le conduce, aceiași putere de muncă, și aceiași energie neobosită atât de fecundă în rezultatele ce le obține.

Organizator neîntrecut, șef de dovă ori ilustru în timp de pace și pe câmpul de război, el e tot așa de remarcabil în activitatea practică, după cum a dovedit că poate fi un strălucit teoretician al științei militare sau un maestru incomparabil al acestei neperitoare arte.

III. Doctrina

Este timpul să abordăm acum chestiunea în întregime. Care este doctrina generalului Averescu? În ce constă ea?

Doctrina unui mare șef, a unui cap de școală, care a îmbogățit experiența și tradițiunile unei oștiri, nu trebuie căutată numai în scrierile lui, în care și-a afirmat numai o parte din gândiri, ci în toate actele mai importante ale lui, mari și mici, în materialul vast și variat al acestei activități neîntrepuște, în întregul lui complex de manifestațiuni de ordin moral și material.

Un șef de școală trebuie să fie mai înainte de toate un creator. El trebuie să aducă, în toate ramurile de activitate militară, aceiași pornire sănătoasă și aceiași voință hotărâtă, de a le domina și de a le înțelege.

...dăna lui forță trebuie să se fi simțit peste tot locul și spiritul său strălucit, să fi aruncat o lumină nouă și originală, peste toate chestiunile, care i s'au pus înaintea.

În acest ansamblu complex, în care se îmbină în chip desăvârșit, ideea și acțiunea, stă forța și valoarea unei doctrine militare.

O doctrină e o învățătură, nu e cum se crede de obicei — un corp de principii și de dogme abstracte sistematizate sau o serie de adevăruri de ordin apocriptiv, rânduite după comandamentele rațiunii pure, în formele nestrămutate, ale unei categorii filosofice. Ea e rezultatul concret, pozitiv, al practicii desăvârșite și norocoase, a unei arte, al aplicării a legilor și principiilor generale și particulare, a unei științe, trecute prin prisma luminoasă, a conștiinței și a experienței unui om superior.

Doctrina generalului Averescu este esențialmente practică, deși ea se inspiră dela un concept abstract și ideal. Originalitatea și forța ei, stă în concepțiunea armonică, care știe, s'o așeze pururea, între idee și acțiune, între adevărul rațional și faptul material, între esența suverană a teoriilor și practica adâncă a lucrurilor.

El crede tot așa de mult că războiul — conducerea trupelor și conducerea operațiunilor — e o artă, după cum munca aplicată a vieții sale întregi, pentru cunoașterea legilor științifice și eterne ale lui, e o dovadă, cât e de convins, că o doctrină nu e o concluziune logică, e o sinteză de viață superioară, o creațiune nobilă și puternică, un produs deopotrivă de înalt, al inteligenței raționale și al voinței active.

Spiritul românesc s'a afirmat, în această direcțiune a activității omenești, cu o perfecțiune rară și cu o forță pe care nu a egalat-o în nicio disciplină sau artă, în care și-a încercat puterea sa creatoare, până astăzi.

Ceiace e o dovadă, ca virtuțile războinice ale rasei noastre, au o formă activă, care pot izbucni, la personalitățile ei eminente, în manifestări creatoare, de o originalitate și de o valoare universal recunoscută. Vom căuta să analizăm în scurt, unele din principiile favorite ale acestei doctrine, din tendințele sale generale, pentru a ne putea da seama mai bine, de caracterul său.

Mai întâi, găsim în toată activitatea generalului Averescu, aceeași dispoziție constantă, pe care am observat-o dela început și pe care, n'a abandonat-o în nici un moment al carierei sale: spiritul de pregătire pentru război, dorința de a-i cunoaște mișcările, de a le pătrunde sensul adevărat, în cursul desfășurării lor naturale, de a nu fi surprins de neprevăzutul lor.

Se pare că această, e caracteristica dominantă, a eforturilor și a tendințelor lui. Ea întrece cu mult cadrul eforturilor obișnuite, în această direcție.

Omul acesta s'a pregătit în permanență și cu o seriozitate adâncă pentru război. Părea că-l așteaptă, în orice moment și că vrea, să-l găscască gata, ca să-l facă cât mai bine.

Teoria nu-l seduce până într'atâta, încât să devie selavul ei. El știe totdeauna să se desfacă din brațele ei atrăgătoare și să se coboare la realitatea aspră, la acțiune, mai ales la acțiune, pe care o caută în fie-care moment, și pe care n'o sacrifică nici odată studiului principiilor abstracte, oricât de scumpe și de necesare le-ar socoti, carierei militare.

El e totdeauna în mijlocul ofițerilor și al elevilor lui, făcând aplicațiuni pe teren și exerciții practice, căutând metodele cele mai proprii, la jocul de război, la manevrele cu cadrele, pe hartă, imaginând tot felul de teme sau de lucrări în acest sens. El e un mare amator de manevre, pe care le caută, de la care nu

lipsește nici odată, în țară, în străinătate, ori unde are ocazia să participe activ sau să asiste cu titlul de invitat, Pare a fi jucătorul pasionat, care-și caută veșnic partida, după care aleargă continuu.

El e ori unde războiul este în miniatură, și vasta lui experiență, în aceasta privință, impune tuturilor.

Meditațiunile și studiile lui, îl duc des în cabinetul său de lucru pe care-l iubește așa de mult, ca ori-ce adevărat ofițer de stat major, unde prin calitățile înalte ale spiritului ar putea să rămâne închis, și să dea opere de o valoare neperitoare, care ar îmbogăți literatura noastră militară și l'ar consacra definitiv în știință.

Dar el nu poate rămâne teoreticianul rece, el e adeptul cald al acțiunii, al faptii, al mișcării, al comandai efective, e ofițerul de câmp, care caută pozițiunea care să-i permită de a lua o inițiativă, e soldatul care a pornit din mijlocul trupii și pe care instictul îl mână continuu în mijlocul ei.

În „Principiile asupra luptei ofensive“, el notează acest proces, în toate fazele lui, după ce face un examen principal complet al chestiunii.

„Deși multe din acestea ne ar părea în teorie de o importanță mai mare decât în practică, totuși va fi tot deauna bine și util, de a eugeta mai întâi în detaliu, asupra elementelor conducerii războiului pentru a aprofunda ast-fel natura și în consecință, eficacitatea și întrebuințarea lor. Nu trebuie însă să uităm că toate aceste noțiuni nu capătă însemnătate de cât precum zice Clausewitz, prin umplerea lor cu forța vie; că e indispensabil de a avea tot deauna în vedere totalitatea lucrurilor în raporturile lor mutuale, că în fine, e necesar de a ști cum să trecem de la bazele abstracte ale științei la evenimentele realității“.

Și mai departe, după ce arată — în aceeași expunere

doctrinală — care e misiunea trupelor însărcinate cu pregătirea atacului deciziv, și ce datorii, unele care se contrazic, impune exigențele unei asemenea situațiuni, el termină cu aceste observație :

„Rezolvarea dificultăților cere calități de pricepere, și de tact, care în acele împrejurări solemne pun arta mai presus de ori-ce știință”.

Pentru a atinge însă acest scop e nevoie, ca conducătorul de trupe, să se formeze la școala adevărată a războiului. Nu marea doctrină, principiile abstracte, comandă pe câmpul de luptă, ci omul.

Stăpânirea lor teoretică oricât de desăvârșită, credința înrădăcinată în infabilitatea lor, poate fi la momentul deciziv, nu numai un bagaj inutil, dar și unul periculos.

Deaceea e necesar ca spiritul șefului, să se formeze singur, în contact permanent cu realitățile militare ale epocii și ale țării sale, pătrunzând adânc în stările morale și sociale ale poporului său, cunoscând resursele lui materiale și studiind toate cazurile concrete, printr'o îndelungată și răbdătoare cercetare personală, neneglijând în această direcțiune nici o sforțare și nici un sacrificiu, moral sau material.

Nimeni nu a reprezentat mai bine această școală, realistă și istorică, decât acela a cărui pregătire integrală; era nu numai o pildă, ci și o dovadă, că în spiritul tuturor, era șeful necontest al ei.

Generalul Averescu a ținut în primul rând — credincios doctrinei sale — să formeze oameni, să asigure armatei elementele necesare conducerii.

Nimeni nu s'a silit mai mult în oștirea noastră — și cu un succes mai deplin — de a pregăti în această privință, elevi, de a-i iniția la metodele și mecanismul practic al războiului, stimulându-i în acelaș timp, la studiul principiilor superioare ale lui.

Doctrina noastră de război — s'a crezut de unii —

că nu putea fi fixată definitiv și nu putea dobândi autoritatea necesară, de cât la lumina evenimentelor, la care armata noastră, era chemată să ia parte, care aveau să-i dea, consacrară supremă sau ar fi condamnat-o, la o totală revizuire.

Războiul nu numai că nu a adus nici o revizuire a principiilor, puse de șeful școaii noastre, dar el a adus cea mai strălucită confirmare a lor. Analiza acestor evenimente, vă arăta, triumful unei credințe, susținută și răspândită ani de-a rândul.

În materia de organizare, se va vedea, cum războiul va dovedi, că principiile și ideile lui, erau singurele bune și ce rezultate nefaste, a avut nerespectarea lor, chiar în preajma intrării noastre în acțiune.

Amintim câte-va din principiile lui favorite. În strategie—pentru care a avut totdeauna o preferință accentuală, cu anexa ei Logistica—el crede mai ales în cordoanarea mișcărilor bazate pe o riguroasă evaluare a timpului și a spațiului.

O strategie bună evită bătăliile, care le impune adversarul, cu avantaje pentru noi.

În tactică, nu se atacă de cât cu siguranța victoriei. În caz că nu se poate evita o bătălie, de rezultatul căreia nu suntem siguri, se primește, făcând cel mai judicios uz de formele terenului și de resursele, pe care le oferă spațiul liber la spate.

Factorii tehnici trebuie utilizați până în ultima resursă, nu trebuie uitat că elementul hotărâtor și în strategie, dar mai cu seamă în tactică este omul.

În strategie rolul preponderant îl are inteligența, în tactică nervii. Generalul liniștit și stăpân pe sine în împrejurările cele mai grele, este ca și stăpân și pe situațiune.

În ceea ce privește forma de atac, pe care o recomandă mai ales atunci când are un caracter deciziv—e

mai tot deasupra un atac pe flanc. E aceeași idee, care l'a inspirat—după cum vom vedea—la Mărăști.

„Forma lui cea mai obișnuită—scrie el—va fi un atac învălviitor, însă un atac puternic, la centru, va putea asemenea hotărâ victoria, dacă inamicul ar face greșala care s'a produs în războaie și care se produce la mai toate manevrele de a-și fatinde prea mult frontul, de a se ocupa numai de aripi și de a uita centrul“.

Intr'un studiu critic „Părerile mareșalului Moltke asupra pozițiilor de flanc“, întrevădem preocupările, care trebuie să fi existat, în prezenta Flămândii, atunci când comandantul grupului de Sud, a voit să cadă în spatele armatei lui Mackensen, protejată la dreapta de mare și la stânga de Dunăre.

În momentul hotărâtor, e interesant cum concepe el datoriile comandantului suprem, până la ce limite poate să meargă: „Asemenea rezultate care conduc cu siguranță la victorie vor face să se înțeleagă pentru ce nici o viață nu are preț în luptă și chiar generalii de căpetenie vor ști în unele momente să sacrifice pe a lor, care valorează mai puțin decât o victorie“.

În sfârșit nu trebuie să se uite, că e mai ales partizanul școlii operațiilor în stil mare cu hotărârea de a învinge, dar și cu prevederea de a nu concepe de cât ceace se poate realiza. Modelul admirabil ni-l oferă, în această privință, campania din 1913 în Bulgaria.

Dacă căutăm să pătrundem, care e adevărata însușire a acestei școli, principalul element moral și intelectual, pe care se bazează, ajungem la concluziunea, că e măsura, este echilibrul.

În această doctrină, strategia nu e clădită în primul rând pe puterea de strivire sau de ciocnire a atacului, nici nu-și trage principala și unica sa forță, sau rațiune de a fi, pe ideea de manevră, în orico împrejurare, în ori și ce condițiuni și cu ori și ce riscuri.

Ea se întemeiază în prima linie pe o înțelegere și siguranță

apreciere, a mijloacelor și al scopului care trebuie atins și care e singurul element determinant, în alegerea formii de acțiune sau în hotărârea naturii operațiunii care se întreprinde.

E poate în natura rasi noastre de a nu ne aventura în lucrurile extra-ordinare, de a nu crede în durabilitatea și eficacitatea lor, de a nu fi mânați în întreprinderile noastre, de forța unui temperament isbucnitor sau a unei violențe impetuoase.

Ideia de apărare, de rezistență, — în mijlocul furtunii dezlănțuite — stă pururea în onoare la baza acestei doctrine, isvorată din sufletul unui popor, care în trecutul lui milenar, nu a fost un neam de cotropitori hrăpăreți sau de cuceritori sângeroși.

Ideia atacului ofensiv la ea, nu e dar rezultatul unei porniri brutale, instinctive, sau a unei trebuinți interioare irezistibile, nereflectate, ci a unei idei, bine fixate și bine concepute mai din nainte, ale cărei limite au fost trase de rațiune.

O asemenea strategie e clădită exclusiv pe voință și pe inteligență și nu poate fi de cât produsul unei arte. Ea e una din cele mai nobile și mai splendide incarnațiuni ale spiritului național; e una din mândriile noastre legitime și aprofundarea ei, trebuie să stea la baza ideii de apărare a statului român întregit, în toate cercetările, studiile sau planurile militare viitoare. Ea poate fi mai ales urmărită cu folos, în cursul celor două campanii, în care a isbutit să se pună, în adăvrata sa lumină și valoare.

Această doctrină — ca toate marile doctrine care au ilustrat istoria războaielor — are un element permanent și universal, care la ea e împins, până la ultimele limite ale perfecțiunii, cu un succes până azi, fără egal.

E devotamentul și iubirea soldaților pentru șef, care formează marea ax, în jurul căreia, se rîndesc toate elementele acestei conduceri.

In această doctrină psihologia soldatului e factorul care ocupă primul loc pe câmpul de luptă.

Doctrina Generalului Averescu își trage principala săpătură de aici și este fără îndoială, secretul covârșitor al artei sale.

Și totuși războiul nostru din 1916, nu a fost în liniile lui generale, ceea ce a fost doctrina sa, și nu a valorat prin rezultatele lui, ceea ce valora din născut doctrina sa. Cauzele trebuiesc căutate în altă parte. Ele sunt străine de puterea, de talentul și de prestigiul comandanților militari. Origina lor îndepărtată, stă în acea genială observațiune a lui Clausewitz — care explica totul — și pe care, el a formulat-o astfel:

Războiul e în cea mai strânsă legătură cu politica... El se dezvoltă în sânul politicii, în ea se găsește deja indicate liniamentele războiului, în tocmai cum sunt indicate în fetus, liniamentele creaturii omenestei”.

Ast-fel se explică, că omul de război după ce și-a ilustrat doctrina luptând atât de strălucit în fața dușmanului, odată războiul terminat, a voit să atace răul intern de la rădăcină, rău care a făcut, ca războiul nostru prin scăderile lui, să nu fie la înălțimea doctrinei, unei armate, ce merita să i se cruțe, umilințele și dezastrele singeroase prin care a trecut fără vina ei.

Omul de război

I. Campania din 1913

Campania armatei române din 1913 este unul din evenimentele, care a influențat mai mult, asupra desfășurării întregii politici europene din ultimii ani. Rezultatele acestei campanii, sunt așa de hotărâtoare, în cât trebuie considerate, ca preludiul, dacă nu, toată originea, marilor transformări, care în urma războiului mondial, au schimbat harta continentului nostru.

Întărind pozițiunea Serbiei, reducând Bulgaria la rolul unei națiuni învinse, România s'a ridicat la rangul unei puteri, care a creat o stare nouă de lucruri, nu numai în Peninsula Balcanică, dar a înrăurit adânc, situațiunea morală și politică, a întregii Europe centrale.

Consecințele n'au întârziat să se vadă. Ele au accelerat drumul crizei, pe care noi n'am contribuit să o provocăm, ci siliți numai de împrejurări și de interese superioare, am fost obligați să reacționăm, într'un sens, care poate a grăbit desnodământul.

Noi am jucat strălucit partida în Balcani, obținând cu minimum de sacrificii, maximum de rezultat, pe care-l puteam spera.

Este neîndoios că la acest mare succes al României, pe care-l vom evoca cu o legitimă mândrie, acțiunea noastră militară, a jucat principalul rol.

Pregătită în mod superior, din punct de vedere militar și politic, expediția noastră în Bulgaria, se poate spune, că a mers „ca o scrisoare la poștă“.

Nici odată iscusința românească, n'a dat dovezi mai concrete și geniul nostru, care constă, într'o clară, repede și precisă înțelegere a situațiilor, nu s'a ridicat cu mai multă forță, decât în minunata prevedere și în armonia desăvârșită, cu care am știut combina, toate mișcăcile și să preparăm pe câmpul de operațiuni toate rezultatele.

Campania din 1913 nu a pălit pe lângă evenimentele din 1916—1918, ci dimpotrivă luminosă și puternică simplitate a concepțiilor, cu care am biruit, nu au putut fi întunecate de măreția și tragicul războiului de întregire, pe care numai, orgoliul și haosul intelectual al conducerii noastre, ni l'a făcut așa de dureros, atingându-ne chiar puterile noastre de viață.

În 1913 am dominat evenimentele, în 1916—1918 am fost copleșiți sub fatalitatea nemdurată a lor.

Succesul din 1913 a eșit din voința noastră, în 1916, el a fost un triumf al justiției imanente, al popoarelor oprite și al jertfelor noastre bogate.

Atunci am făcut noi opera de salvare a aliaților, acum opera de salvare, au făcut-o aliații, în folosul nostru.

Poate amploarea evenimentelor, ne-ar fi strivit oricum, oricare ar fi fost, geniul nostru.

Nu e mai puțin adevărat însă, că la 1913 am atins perfecțiunea, prin arta incomparabilă, cu care am triumfat, asupra tuturilor greutăților, care în multe privinți, au fost tot așa de apăsătoare și de complicate, ca cele dela 1916.

Meritul în primul rând revine bărbaților care au avut conducerea superioară a războiului, ca și a celor care au avut sarcina direcțiunii politice.

Generalului Averescu, șeful de stat-major al armatei, i se pune, această problemă, pe care avea a'o rezolve, într'un timp determinat.

Armata bulgară trebuia paralizată în mișcările ei, sau zdrobită în total, înainte de a fi avut timpul, să scoată din luptă grosul forțelor greco-sârbești, care-i făceau front împreună.

Românii trebuiau să execute o mișcare strategică de o așa vigoare și amploare, încât orice acțiune pe teatrul

Rogole Carol și Generalul Averescu pe teatrul de operațiuni din 1915.

macedonean, să înghețe pe loc ca apropierea pe care produce, amenințarea unui ciclon. Armata noastră avea să se lase asupra Bulgarici ca o trombă, cu alura vertiginosă, a cărei acțiune nimicitoare, să țină suspendată, toată viața, înaintea ei.

Statul nostru major, a înțeles admirabil efectele unei

acțiunii fulgerătoare, care reducea la cea mai simplă expresiune campania noastră, prin obținerea rezultatelor cele mai complete și mai neașteptate, în cel mai scurt timp posibil.

Acceastă măiastră lovitură a fost concepută și executată, dela început eu o punctualitate și precizie rară. Ea e opera unei strategii, a cărei însușire fundamentală e calculul posibilităților omenești și materiale în raport cu mijloacele de care se dispune, prevăzând evenimentele militare, în timp și spațiu, cu rigurozitatea împlinirii aproape a unei legi științifice.

Nici odată ideea n'a trecut mai triumfătoare, peste greutatețile materiale de care se leagă executarea unui plan și niciodată prevederea unui comandant, nu și-a văzut realizate, mai clar și mai limpede, tot ceace își propusese de cât în cursul acestei campanii.

Regularitatea cu care s'a desfășurat ansamblul, admirabila rețea, în care am știut să strângem dintr'odată, toate mișcărilor Bulgarilor, au făcut pe unii să nu creadă, în înțelesul adânc strategice al acțiunii și să nu vadă în ea decât o simplă operație de poliție, pe care România a făcut-o în Balcani fără riscuri.

Campania asta extrem de delicată, a avut multe riscuri — și de ordin politic și de ordin militar — și dacă nu ar fi fost condusă în spiritul în care a fost și mai ales, dacă nu am fi pus vigoarea și repeziciunea maintării noastre irezistibile, ea ar fi dat loc și la complicațiuni politice grave și la ciocniri sângeroase de trupe, ceace ar fi echimbat cu totul situația pentru noi, date fiind raporturile internaționale în care ne găseam și care se puteau modifica în defavoarea noastră, la cel dintâi incident sau greșală, pe care am fi comis-o.

Generalului Averescu îi datorăm întreaga eficacitate a acțiunii noastre militare, care a spulberat toate velenitățile de rezistență ale armatei bulgare, ca prin farmec din primul moment.

Campania din 1913 e legată strâns de numele lui. Cum a conceput el planul de operațiuni? Cum s'au desfășurat operațiunile?

Examinând situațiunea armatei bulgare la sfârșitul lui Iunie, el ajunge la această concluziune:

Contra desfășurării strategice bulgare, străpungerea viguroasă a centrului, e operațiunea care putea duce în minimum de timp la maximum de rezultat.

De aceea proiectul prevede două mase de manevre: una principală îndreptată spre centrul de gravitate strategic al forțelor bulgare—direcțiunea Sofia—cu misiunea de a-și coordona acțiunea ei cu armatele sârbo-grecești. A doua secundară, îndreptată spre Rusciuc-Vârna, cu o misiune politică și cu una de a obține, granița strategică la sudul Dobrogei.

Primul obiectiv principal teritorial era dar Sofia. Odată stăpâni pe acest punct, consecința era, ruperea frontului bulgar în două.

Armata bulgară s'ar fi văzut amenințată în direcțiunea centrului ei, din două direcțiuni opuse, deoparte de sârbi pe direcțiunea Uskub-Kustendil de altă parte de masa principală română, direcțiunea Vrața-Sofia.

Așa dar înaintarea cât mai repede, era condițiunea indispensabilă a victoriei. Acestei condițiuni de capete, trebuia să se subordoneze totul. Factorul timp, era hotărât să treacă, înaintea oricărei considerații.

Punctul de trecere pentru masa principală s'a ales Corabia. S'a constiuit și o flangardă, care trebuia să treacă mai spre Vest, pe la Rahova.

Misiunea acestei flangarde era să protejeze flancul armatei române în cazul când armata I bulgară, ar fi atacat din spre Vest. Iată cum rezumă Averescu primele rezultate: „In 18 zile dela 22 Iunie la 9 Iulie, armata română s'a mobilizat, a fost transportată la Dunăre, a trecut fluviul, a înaintat apoi până la Balșani, a trecut muntii și se găsea, cu capetele de cofoană

la 9 Iulie, la 20 km. de Sofia, la 60 km. de aripa grecească, ce înainta pe valea râului Merta spre Samacov; iar fracțiuni de cavalerie din divizia 2 cavalerie general Mustățâ înaintară până la Tatar-Bazargie, la 10 km. de Filipopoli”.

S'a spus de către unii că acțiunea fulgerătoare a armatei române a fost obținută numai grație marșurilor oșobitoare și nemăsurat de lungi ale trupelor.

Realitatea e alta. E complexul armonic de mișcări, pe care Marele Stat Major l'a combinat cu dibăcie, care a permis înaintărei noastre, să aibe caracterul unei sărituri dintr'o dată, în spatele și în coasta dușmanului.

Sunt măsurile pe cari le-a prevăzut din vreme Statul Major și pe cari le-a luat din propria sa chibzuință.

Tochmai aceste măsuri dă adevărata valoare și forță de înțelegere acestui plan strategic, pornit din cunoașterea reală a situațiunii, așa cum era, nu cum ne-am închipuit noi sau cum ar fi trebuit să fie.

Foch în critica pe care o face lui Moltke, în conducerea operațiunilor din 1870, îi reproșează că din spozitiunile lui, erau prea raționale și impecabile. sub raportul logicei însă ele nu porneau din cunoașterea reală și exactă a situațiunilor, pe care o ignora, ceea ce a contribuit la erori și la întârzieri în ansamblu, dându-i caracterul pronunțat al unei strategii de cabinet, în care conceptul abstract trecea înaintea faptului material petrecut. Bazat pe un serviciu de informațiuni, care a funcționat ad mirabil tot timpul, Averescu evitând această metodă, a luat toate măsurile sale din cunoștința exactă a situațiunii dușmanului și a întregului său dispozitiv de luptă, cu care era perfect la curent în tot momentul.

Aceste măsuri care au accelerat înaintarea noastră sunt:

a) Transportarea foarte repede a armatei mobilizate la Dunăre.

b) Anticiparea trecerii Dunării pe malul bulgar cu

primele trupe sosite, fără a aştepta sosirea tuturor trupelor căci astfel cerea situaţia politică şi militară. Fluviul trebuia trecut prin surprindere şi nu era cazul să se concentreze toată armata la Dunăre, pentru a se da timp armatei bulgare să sosească în faţa punctelor de trecere, pentru a împiedica sau întârziă cel puţin trecerea; în timp ce armatele sârbo-greceşti, s'ar fi găsit într'o situaţie destul de grea în faţa armatelor bulgare superioare la număr.

concentrare a armatelor române pe Dunăre, în adevăratul înţeles al cuvântului nu a existat şi nici nu era cazul să existe; odată ajunse la Dunăre primele trupe au trecut, au pus stăpânire pe malul bulgar şi de aci înainte întreaga armată s'a găsit în cursul desfăşurării strategice a cărei primă fază era terminată la 6 Iulie, iar complectarea ei efectuare ar fi avut loc în câmpia Sofiei spre mijlocul lunii Iulie.

c) Marşuri viguroase executate de trupe după trecerea pe malul drept al Dunării, care au contribuit mult la succesul acţiunii române. Ele nu au trecut nici odată limita de rezistenţă a trupelor, căci numai rar ori o mare unitate a făcut etape zilnice de 30 km.

Rezultatele definitive ale acestei acţiuni n'an întârziat să se vadă. Avărescu le descrie astfel:

„În ziua de 5 Iulie o mare încordare domnea în Cartierul General al Armatei sârbe: Armata I bulgară sub Generalul Kutincef trecuse frontiera; intrase în Serbia şi ocupase Kniajevatz, de unde putea să înainteze, ori spre Belgrad ori să se abată spre sud, şi înaintând în valea Moravei, căzând în spatele forţelor sârbesti, ce se găseau spre Piroet,

În noaptea de 5—6 Iulie, armata generalului Kutincef, în plin succes dispăruse, se retrage de pe teritoriul srb. Cauza? Era efectul înaintării armatei române, care trecuse Dunărea, şi înainta acum spre poalele Balcanilor; această înaintare scapă din o grea primejdie

armata sîrbă și silește pe Generalul Kutincef să se retragă, retragere care înregistrează un episod atât de tragic, defecțiunea unei întregi brigade cu artilerie, care cuprinsă de groază se predă divizii I de cavalerie rîmână“.

Dar evenimentele se precipită, lovitură dată în plin își producea efectul; lucrurile aveau să intre într'o fază nouă: Bulgarii primesc armistițiul și încep negocierile de pace.

Și aceasta într'un moment când opriseră în loc înaintarea forțelor sîrbești și înconjuraseră aproape complet grosul forțelor grecești, „Teroarea produsă la Sofia — spune Averescu — prin apariția capete'or coloanelor române în câmpia Sofiei, a silit pe Bulgari, să accepte pacoa de la Bucurști“.

O pagină strălucită din istoria noastră militară s'a încheiat. Ea nu a fost de loc, cum s'a spus, un copil al norocului. Din potrivă, ea mai ales și mai presus de toate, a fost aplicațiunea riguroasă și sinceră, a principiilor sănătoase și adevărate ale războiului.

Surprinderea, în toate campaniile, este elementul favorit și cel mai de preț, cu care comandamentul acumulează rezultatele, și își pregătește evenimentele.

Surprinderea ne-a dat victoria, ea a jucat primul rol, așa cum Napoleon a folosit-o, în cele mai minunate bătălii ale lui, care n'au fost cele mai sângeroase.

Surprinderea, pentru ca să aibă consecințele strategice pe care le-a avut, n'a putut fi fructul hazardului, ci a unei pregătiri speciale, voite, comandate de un șef înzestrat, superior. Averescu a jonglat cu acest element, cu o stăpînire de sine, cu o îndrăsneală, care de la început îl pun în rîndul, oamenilor de război de seamă.

Campania aceasta prin eleganța ei, prin precisiunea și metoda, cu care a condus-o, prin instinctul divinatoriu cu care comandantul a prevăzut toate urmările actelor

sa e, este un model al genului și armata noastră⁹ trebuie să fie mândră, ca de unul din cele mai însemnate fapte de arme ale ei, fiindcă este produsul superior al unei rațiuni și al unei inteligențe, care a putut despica evenimentele militare, printr'o analiză riguroasă, până în cele mai mici amănunte și s'a putut ridica la sinteze, în construcțiunile strategice, până la perfecțiune.

Campania din 1913 a făcut școală.

Din nenorocire, cei care au voit să o aplice, la evenimentele din 1916, nu au fost la înă țime și nu i-au înțeles, nici sensul adânc, nici adevăratele principii directoare. Ei au crezut că strategia din 1913 se va putea aplica la fel, aidoma, 3 ani mai târziu, la evenimentele europene din 1916. De la teatrul balcanic, la vastul eșichier european, era o apreciabilă diferență și școala victorioasă, a lui Averescu din 1913, nu a găsit elevi, ca să pună esența învățătorilor ei, în practică, când am fost surprinși de noile împrejurări.

Urmașii lui Frederic al II, cu armata pe care o moșteniseră de la Regele Filosof, au crezut că Maestrul le-a transmis și secretul, cu care să înfrângă, strategia napoleoniană, care, cu, câte-va luni înainte, atinsese una din culmile ei, la Austerlitz. Ducele de Brunsvik a socotit că va surprinde pe Napoleon la Auerstadt; înainte de a fi avut timpul marele Căpitan, să-și concentreze forțele, în tocmai cum a făcut Frederic cel mare, cu generalii Marni Terza, pe care i-a surprins nepregătiți năvălind peste ei în Silezia.

Armata și generalii pe care i-a format marea școală de război a lui Frederic al II, pe atâtea câmpuri de luptă, la Auerstadt și la Jena, au suferit cel mai rușinos dezastru, pe care l'a înregistrat vreodată o armată, în tot cursul epopeei napoleoniene.

Ea a fost pur și simplu stearsă de pe hartă și Prusia

lui Frederic cel mare, cu capitala lui glorioasă, au rămas la discreția învingătorului.

Dacă ne întoarcem, cu mai bine de un secol și jumătate în urmă și dacă ne raportăm azi, în același timp, cu 7 ani în urmă, la împrejurările din țara noastră, am putea constata două fenomene, aproape identice.

Data de 1916, după victoria din 1913 pentru noi, are înțelesul tragic, pe care l'a avut nimicirea, armatelor lui Fred. ric al II, după câte-va decenii, de Napoleon.

Invingătorii Bulgarii și Pacificatorii Belcanilor la 3 ani au cunoscut rușinea Turtucșii și umilința invaziei și a ocupării Capitalii.

România în urma păcii dela București și a succesului ei militar, încetase de a mai fi un stat balcanic. Renumele european, pe care și-l câștigase, prin acest mare act, îi dădău un prestigiu deosebit.

Totul făcea să fim socotiți în această parte a Europei, ca o forță morală și militară de primul ordin. Așa se și explică până la un punct, că intrarea noastră în acțiune, a fost salutată cu o bucurie mai mare, ca intrarea în război a Italiei în tabăra Aliaților și cu un strigăt, de desperare și de ură formidabilă al adversarilor, care i-a determinat să meargă la măsurile supreme de salvare.

Lumea profană a crezut atunci că factorul decisiv al victoriei s'a pus în mișcare. România avea să impună pacea Europei, așa cum restabilise ordinea în Balcani.

Dar acei cari au putut să aibă o asemenea închipuire, au uitat un lucru, că a lipsit omul de război în 1916, a lipsit maestrul dat de oparte, a lipsit spiritul creator, la conducerea noastră superioară, care ar fi putut discerne în ciocnirea grozavă a evenimentelor de atunci, formula strategică adevărată, care ar fi dat țării victoria, sau ar fi cruțat-o de înfrângerile și umilințele pe care le-a suferit.

Campania din 1913 a fost marea școală a comandamentului român. Ea a fost oprită în plină glorie și în plină dezvoltare, atunci când criza se agrava și era necesar, ca să-și dea complect roadele.

În 1913, ea a căutat deciziunea, deciziunea masivă, care cade asupra armatei dușmanului, ca o lovitură de trăznet.

În 1916 epigonii acestei școli, au căutat cu frenezie și ei deciziunea, uitând că sunt momente și situații, când a o căuta cu orice preț, e un joc mortal, care poate fi fatal armatei și națiunii.

Evenimentele ce au urmat, au dovedit grașala care, s-a făcut, înlăturându-se dela conducerea superioară, pe adevăratul creator al doctrinei războiului nostru. El a fost împiedicat astfel de a-și continua opera începută, eu atâta succes din 1913.

În acest fapt trebuie să vedem, una din originile dezastrului nostru din 1916.

II. Campania din 1916

Ofensive moarte

Atât în ceea ce privește preparațiunea cât și conducerea superioară a războiului nostru de întregire, Generalul Averescu, nu a putut imprima marea concepțiunilor sale proprii și nu a putut influența cursul evenimentelor militare, decât în măsura în care i-a fost permis de situațiunea sa de comandant de armată.

Rolul activ pe care l'a jucat în tot timpul campaniei și partea de glorie, care-i revine după atâtea fapte de arme, nu ne poate opri, de a nu recunoaște, ca judecând ansamblul faptelor generale, figura generalului Averescu, nu ocupă locul central, în războiul de întregire al neamului. Ea stă într'un cadru aparte. Trășiturile ei se ostentază puternic pe un fond propriu.

Ea are dreptul la un tratament special din partea istoricului, pe care nici unul din contemporanii, cu care a împărtășit răspunderile, nu-l poate pretinde.

Războiul nostru apare, ca o înlanțuire de acțiuni dramatice disparate, ca o serie de erori încucate, din care cea mai mare parte puteau fi evitate.

Figura lui în această avalanșă neîntreruptă de greșeli acumulate, e fatală să nu aibe nici un amestec, și să fie pusă la oparte.

Trebue să observăm, că acțiunea sa oricât de importantă, nu a putut determina o schimbare fundamentală în întreaga desfășurare a situațiunii strategice, care ar fi asigurat campaniei noastre o soartă mai bună, cu toate încercările lui și cu tot norocul care i-a surâs în sectoarele pe care a avut să le comande.

Conduita unui război este în funcțiune de un principiu superior celorlalte, a unității de comandă, care nu poate fi realizat, decât dacă e încredințată, unui om.

Se poate ca un război să fie în fazele lui succesive, rezultantă direcțiunilor a două sau trei personalități și totuși, principiul în esența lui, să nu sufere o înfrângere, ci din potrivă să constituie — prin aceasta chiar — o confirmare la regulă, mai mult.

Războiul nostru a fost așa de descusut, el apare ca o partidă jucată așa de inegal, încât chiar acțiunile principale, episoadele strălucite, se pierd ca într-o mare întunecată de furtună, de unde nu poți vedea nici porturile salvatoare, nici limanurile liniștite de unde ai pornit.

Generalul Averescu să fi avut cunoștința încă dela început, că partida noastră rău angajată, e iremediabil pierdută și că nici o sfortare supra-omenească, nu ne va putea pune vre-odată inițiativa în mână și că înfrângerea, e la capătul sfortărilor noastre?

Rezerva în care a stat și izolarea în care a fost ținut tot timpul, să fi fost oare impuse numai de factorii, asupra cărora nu avea nici o influență și care nu l'au

voit nici odată, sau să fi fost și fructul voinței sale proprii, al liberului său arbitru?

Chestiunea merită o discuțiune mai aprofundată și pentru aceasta, e interesant a cunoaște, câte-va date din perioada, dela izbucnirea războiului european și până în momentul intrării noastre în acțiune, în August 1916.

În ipoteza participării României, în conflictul mondial, participare care avea să fie decisă de interese politice superioare, asupra cărora militarul nu era chemat să se pronunțe, oricât se află în capul armatei române, trebuia să considere problema, ce i se punea, sub un triplu aspect.

1) Situațiunea reală strategică a armatelor în luptă de pe diferitele fronturi. 2) Chestiunea pregătirii armatei noastre, care ar fi putut-o pune în stare, de a interveni în modul cel mai eficace pe teatrul oriental. 3) Planul nostru general de operațiuni.

Dela început Generalul Averescu nu a împărtășit nici una din ideile, care au călăuzit pe conducătorii responsabili ai armatei, în examinarea și punerea la punct, a acestor chestiuni complexe,

În privința felului cum aprecia raporturile de forțe, între cele două tabere beligerante, el a crezut în mod constant că din punct de vedere militar, Germania nu poate obține victoria. Această părere și-a arătat-o, în numeroase rânduri, în scris.

Dar oricât de importantă această chestiune, ea rămânea pe planul al doilea pentru noi, din momentul ce am luat o hotărâre. Era mai interesant de știut valoarea fronturilor, care împărțea câmpul de luptă al Europei, în două, în Oriental și Occidental, și cu deosebire influența reciprocă ce o exercita unul asupra celuilalt.

Acțiunea noastră viitoare, trebuind apoi să fie subordonată unuia din aceste fronturi, eram datori să ne dăm seama în primul rând, de valoarea reală a apor-

tului nostru în această parte, și numai în urmă ne puteam gândi la condițiunile generale ale victoriei.

În această direcțiune, avem câteva indicațiuni utile, asupra părerilor lui Averescu și pe care le vom cerceta, mai târziu, când vom examina planul general de operațiuni, pe care l'a propus, de îndată ce s'a produs primele noastre înfrângeri, la sfârșitul lui August 1916.

Până atunci o serie de considerațiuni sunt necesare, pentru a lărgi cadrul problemei, ce ne-am pus înainte. Este cert, că pentru orice spirit imparțial, nu era greu de constatat, că, considerată în general situațiunea armatelor beligerante, avantajul, în afară de primele săptămâni dela declararea războiului, a fost totdeauna de partea forțelor Antantei.

Raportată situațiunea numai la frontul oriental, care ne interesa pe noi, Alianții nu au avut nici o dată o superioritate hotărâtă și inițiativa pe care au avut în unele momente în mod trecător, au pierdut-o de a doua zi.

Frontul oriental a fost totdeauna punctul slab al Antantei. Aici a primit ea totdeauna loviturile dure-rouse. Și toată lumea inițiată, toți specialiști renumiți, știau că soarta războiului, mai ales după primele experiențe, nu se va decide pe teatrul de Răsărit, ci pe cel de Apus.

Publicul mare a putut fi hrănit cu alte idei, dar era știut pentru toți cei, care erau obișnuiți să vadă, că legenda aceluia faimos „rouleau compresseur“ dela Bat, care exaltase la un moment dat atâtea spirite, trăise odată cu catastrofa celor două armate ruse, din lacurile Mazurii.

Poziția României, care era chemată să joace un rol tocmii pe acest teatru, era dar foarte delicată.

Statul nostru major, în timp de doi ani, trebuia să fi ajuns la unele concluziuni, care nu se puteau îndepărta de acestea.

Armata română fiind în funcțiune de un front slab, intervențiunea ei, pe un astfel de front, era vădit că nu-i putea schimba caracterul, pe care i-l dase doi ani de lupte și de nemăcitate experiențe.

El era în realitate frontul secundar. Marea lui vulnerabilitate și lipsa lui de rezistență, conduseseră pe toți specialiștii, la această idee.

Statul nostru major, din potrivă, a fost îmbătat continuu de ideea, că am putea juca un rol decisiv asupra întregului dispozitiv european, tocmai pe acest teatru, pe care l'a confundat, cu frontul principal de luptă.

Situațiunea noastră în condițiunile obiective în care ne găseam — după statul nostru major — ne permitea aceasta. Totul era să fim destul de abili și de norocoși, să prindem momentul, când ne-am putea arunca cu toată greutatea forțelor noastre.

Și am redus totul la chestiunea momentului. Ba ne-am erozat într'un moment dat, în plină bătălie napoleonică, când în lupta angajată din toată părțile pe vastul esquier european, n'aveam de cât să facem să intrăm în linie, rezervele noastre, pentru a obține asupra ansamblului operațiunilor, decizia. Și în speță firește, rezervele aliaților noștri, capabile să producă evenimentul, era armata română.

Iată ideea dominantă, care s'a manifestat în toată lucrarea statului nostru major, dela 1914—1916, și care a culminat din nefericire, în înfrângerile pe care le-am suferit, în munți și a Dunăre.

De aici se trag toate relele și în ceea ce privește acțiunea noastră politică și diplomatică, dar mai ales pregătirea defectuoasă a armatelor noastre și planul nenoșt cu care am intrat dela început în război.

Aceste erori au fost observate de generalul, care fiind departe de sferele înalte și răspunzătoare ale armatei, a avut grija patriotică și tăria de caracter, să le denunțe la timp.

El vedea cum se prepară viitoarea campanie, fără metodă și fără seriozitatea adâncă, pe care o comporta situațiunea gravă, în care ne găseam.

Spektacolul cel mai dureroș îl oferea cea mai înaltă instituție a oștirii, statul-major, dezorganizat, lăsat în părăsire, tocmai în momentul când trebuia să i se dea toată atențiunea și să fie înconjurat de toată autoritatea și de tot prestigiul, de care avea nevoie, pentru a prezida și conduce viitoarele operațiuni.

Interpretarea evenimentelor militare de pe diferitele fronturi, care timp de doi ani au sguđuit nervii iritați ai țării noastre, nu putea veni nici dela impresiunile politicianilor, nici dela comentatorii improvizați ai Comunicatelor oficiale, ci dela cunoștințele tehnice, exacte, ale unui stat-major, în fruntea căruia trebuia să se găsească o ilustrațiune a oștirii și o ploiadă de ofițeri pregătiți la noile metode ale războiului.

În loc de aceasta nu s'a dat marelui stat-major al armatei, nici aceia ce formează, pentru ori și ce instituție militară, un principiu de viață: un șef. El a fost redus la rolul ingrat, de simplă anexă a birourilor Ministerului de Război.

Cu energia lui cunoscută, Nicolae Filipescu, a caracterizat astfel, această situație unică, în analele militare ale unei țări libere, sub un regim constituțional:

„În plin război european, marele stat-major a fost ținut doi ani fără șef, numai pentru că d-l Brătianu prepara, dar nu îndrăznea să-l numească pe generalul Iliescu ca șef al marelui stat-major“.

Nimeni nu putea ști mai bine, ce ora la statul-major, de cât generalul Averescu, care plecând în 1913, din capul lui, a adresat ofițerilor cu care a lucrat, aceste cuvinte, care rezuma exact situațiunea în care se găsea în acea vreme.

„Statul-major are nevoie încă de a fi susținut... Pătrunde deși alcătuit acum din ofițeri foarte aleși, to

tuși el este încă în stare de formațiune; organele sale sunt încă plâpânde, mersul încă nesigur. În astfel de condițiuni, orice piedecă de care se izbește, neavând încă destul avânt pentru a o trece, este o stânjeneală în procesul dezvoltării sale.

Iată omul, care părăsind acest loc înalt de răspundere, arată succesorilor lui opera care le rămâne încă de îndeplinit. Această lucrare de douăzeci a fost lăsată la voia întâmplării, în prețuia unor evenimente extraordinare, când nevoia unei impulsii puternice și priecute era mai necesară.

Improsiunea dureroasă pe care i-o produce noua stare de lucruri, dela marele stat-major, iată cum o descrie el însuși, puțină vreme după aceea:

„Simptomele unei viitoare dezorganizări au apărut prima dată, în Instrucțiuni de mobilizare date de către marele stat-major pentru anul 1914—1915.

De sigur, nu puteam să rămân indiferent la acest început nefast de distrugere a edificiului, a cărui bază o pusesem cu atâtea greutate în 1908 și la care mai adăgasem ceva în anii 1912—1913, mulțumită patriotismului luminat al neuitatului N. Filipescu.

Am înaintat de aceea un fel de memoriu — dare de seamă — asupra acelei mobilizări și arătam documentat că răul ce se făcea armatei prin măsurile ordonate;

Și nu eram decât la început! Măsuri mai dezastroase aveau să urmeze; măsuri cari au culminat în ordinea de bătae adoptată pe ziua de 15 August 1916, adevărată monstruoziitate de organizațiune militară!

Văzând că marele stat-major nu numai că nu ia în considerare strigătul meu de alarmă, dar continuă să aplice opera sa ruinoasă, am făcut, prin ministrul efectiv, să ajungă în mâinile ministrului nominal, memoriul meu.

Am fost chemat la București și primit de către ministrul de război la d-sa acasă, etc.”

În sfârșit războiul nostru se declară. Generalului Averescu i se dă comanda unei armate. În acest scop el vine la București și iată primirea ce i se face:

„Când am fost numit comandant al armatei a II-a printr'un ordin semnat, în ziua de 13 August 1916, am mers la marele stat-major, unde un locotenent-colonel, m'a pus la curent cu situațiunea armatei mele și mi-a dat instrucțiunile privitoare la operațiunile ei. Acesta era procedeul în acele vremuri, generalii primeau instrucțiuni dela locotenenții-colonei”.

Am arătat mai înainte, ideea care a fost la baza întregii noastre strategii de război, în faza preparatorie a conflictului, la care aveam să luăm parte.

Alegerea momentului era suprema filosofie a comandamentului. Nu exista preocupare, care s'o întreaacă.

Nu este dar greu de prevăzut, în acest caz, care putea fi și ideea fundamentală, ce a inspirat sistemul de organizare al armatei noastre, în vederea războiului.

O armată mare cât mai numeroasă, cu regimente multe, încadrate oricum, pregătite din punct de vedere tactic în ori și ce condițiuni, la aceasta se reducea tot secretul organizării. Un număr impresionant de divizii menit să frapeze imaginația Europei încăerate, iată ce am căutat cu orice preț să înjghebăm din capul locului.

Era cu atât mai necesar, să avem un număr respectabil de armate, cu cât nu făceam un război à fond, ci o demonstrație, era vorba de un marș triumfal!

Generalul Averescu nu a împărtășit acest mod de a vedea. El a combătut sporirea efectivelor noastre, pe motiv că merge contra scopului propus: slăbește armata.

În memoriul din 1915 el spune:

„Este de prevăzut că măsura de a se îngloba unitățile de rezervă în unitățile active, va umfla incontestabil efectivele trupelor de prima linie, dar le va scobi atât de simțitor calitatea, încât făcând bilanțul,

rezultatul poate fi considerat ca o scădere a capacității tactice a infanteriei, iar nu ca un spor."

Și mai departe: „Cauza este pe deoparte lipsa de ofițeri activi, față cu trebuințele chiar ale piciorului de pace, iar pe de alta, sporul nemăsurat de mare în raport cu scurtul timp în care s'a înfăptuit unitățile de rezervă."

În plin consiliu al inspectorilor generali, el susține cu încăpățănare, că noua organizare a armatei e haotică și hibridă. Teza aceasta a fost combătută cu o incomparabilă autoritate de generalul Zotu. Ministrul de război Brătianu, a respins cu severitate și cu o siguranță perfectă această opinie, susținând, că atunci când vom intra în acțiune „armata noastră nu va mai avea de luptat, cu trupe mai bine organizate“.

Teoria aceasta a momentului celui mai bun, care se înrădăcinase așa de adânc în spiritul conducătorilor și le-a deformat până într'atâta judecata, încât i-a sacrificat chiar și regulile cele mai elementare de organizare a unei oștiri, nu e altceva decât teoria jucătorului de noroc, a „hasardeurului“, care ține morțiș să câștige o partidă mare și grea, numai printr'o singură lovitură dată în plin.

Căci ce este acest spor, fără sens, al efectivelor decât principiul aceluiaș jucător nesățios, care își lăchipe în orbirea și în nebunia care l-a cuprins, că cu cât va ține mai multe cărți nefolositoare în mână, cu atât va avea până la urmă, mai multe atuuri?

Dar unde chestiunea ia în adevăr o turnură dureroasă, având proporțiunile unui eveniment tragic, e atunci când e vorba de elaborat și pus în aplicare însuși planul nostru de operațiuni.

Generalul Averescu declară că nu știa nimic la 13 August 1916 asupra lui. Abia la 25 August, după dezastrul dela Turtucaia și când a fost numit comandant al armatei a III-a, el ia cunoștință grație acestui

concurs de împrejurări de planul nostru general de operațiuni,

Ireparabilul însă se produsese. Totuși el mai crede încă posibilă o scăpare și în ziua de 27 August, întocmește un memoriu asupra situațiunii generale pe întregul nostru teatru de operațiuni, opinând a se părăsi planul pe baza căruia am început războiul și a se adopta un altul, mai conform cu situațiunea momentului și mai potrivit cu forțele reale de care dispuneam. Asupra acestui memoriu care constituie unul din cele mai remarcabile documente ale războiului nostru, vom reveni.

La 2 Septembrie avea să aibă loc la marele cartier general un consiliu de război, la care în parte și generalul Averescu. El susținu din nou ideile arătate în memoriul său, cari nu fură luate în seamă, decât într'o mică măsură, pentru a le compromite cu dezăvârșire în aplicațiune.

De acum încolo, el nu va mai încerca nimic pentru o influență conducerea superioară a războiului nostru. Era inutil. El își va face datoria în front, ca cel din urmă ostaș, executând ordinele cu acea măiestrie neîntrecută, care i-a asigurat admirația și recunoștința armatei întregi.

Nici sforțările eroice ale trupelor noastre, nici energia unora dintre comandanți, nu vor mai ajuta la nimic. Prăbușirea noastră militară e un fapt împlinit.

Frontul dela Jiu e spart. Incepe invazia. Generalul Averescu își face acest examen de conștiință de un dramatism sguditor. El scrie în carnetul său de operațiuni următoarele rânduri:

„Ne găsim în fața unei fatalități.

Greșelile se plătesc, când faptul brutal are cuvântul. Nonorocirea mare este că plătesc cei nevinovați. Adică e am dreptate să spun cei nevinovați ?

Sunt care absolut nevinovați acci cari din indite-

rență, din lașitate sau din interes își lasă de bună voie
gâtul în jugul unor...

De doi ani ne pregătim de război !

Pe mâinile cui a fost lăsată această pregătire ?

Sunt numai ei vinovați ? Acei care au asistat la pre-
gătirea nimicirii noastre, fără să reacționeze, nu sunt
oare tot atât de vinovați ?

Suferim soarta pe care o merităm !

Eu însumi sunt vinovat. Am vorbit, este drept, dar
nu am vorbit destul ! Am avut scrupule. Cred, însă, că
în fața marilor evenimente, pe care natura îți îngădu-
e să te întrevezi, scrupulul nu-și are locul. Tr buie să re-
cunosc fără înconjur, că sunt și eu vinovat. Mai puțin
ca alții, dar sunt vinovat !

Și-a făcut acest soldat datoria ? Omul de război ale-
cărui vederi juste, au fost pururea confirmate de fapte,
al cărui instinct superior, nu a fost înșelat aproape
niciodată, judecat acum, în mod obiectiv, a încercat
total, pentru a-și opri țara dela dezastru ?

Problema războiului nostru nu a fost îndrumată și
nici rezolvată de militari de specialitate. Atât în ce
privește pregătirea cât și orientarea operațiilor, s'a
judecat că chestiunea trebuie luată din mâna militarilor
și soluțiunile lor eventuale date la o parte. Puterea po-
litică a paralizat orice inițiativă și orice libertate de
spirit armatei în timpul crizei.

Aceasta din urmă, a fost jugulată în așa fel, în cât
a fost atinsă în însăși principiile sale de viață. Atacată
în metodele ei cele mai bune de funcționare, ea deveni
înaptă, pentru lupta mare, la care a fost chemată.

A tot puternicia guvernelor era prea mare și tradițiile
armatei noastre, nu aveau atâta greutate, pentru a re-
sista valului din afară.

Armata nu a avut independența morală și forța in-
ternă necesară, pentru a respinge un amestec prea di-
rect și prea imperios, care o loveau în compunerea și

în intimitatea sa organică. Surprinsă de teribilele evenimente de afară, ea nu a avut nici timpul să se aperi, nici energia să reacționeze, împotriva unui astfel de atentat.

În aceste condițiuni la ce se putea reduce rolul unui ofițer în activitate, decât în a denunța erarhic, greșelile, pe care le constata în fiecare zi?

În capitolul următor, vom arăta reacțiunea istorică pe care a determinat-o, compresiunea aceasta a armatei, în timp de război și pe care națiunea întreagă a îmbrățișat-o într-o mare mișcare politică a maselor, fără precedent în istoria noastră.

Se cuvine a cunoaște mai bine, concepțiunea autorilor războiului nostru, pentru a înțelege, toată valoarea morală și strategică, a singurului om de război, pe care l'a avut patria noastră, în epoca de foc și de fier, prin care am trecut.

Am arătat cum în insuficiența sa, comandamentul nostru se credea. În August 1916 în plină bătălie napoleonică și aștepta numai momentul, pentru a arunca rezervele — armata română — și a crea evenimentul, provocând astfel, victoria comună a aliaților.

Iluziunile comandamentului nostru erau în funcțiune de concepțiunile superficiale ale acelor care își arogaseră singuri dreptul de a-l face, a acolora care înțeleseseră a-și asuma întreaga responsabilitate politică, morală și militară a lui.

Într-o conferință ținută la Paris acum doi ani, asupra războiului mondial, generalul Debeney, comandantul școlii superioare de război, făcea între altele, câteva observațiuni de ordin istoric, care se potrivesc cu totul cum era judecată situațiunea, de către conducătorii noștri politici, pe care au impus-o și celor împuterniciți cu conducerea operațiunilor militare :

„În secolul al 18-lea, bătăliile nu prezentau caracterul de violență distrugătoare al celor de azi... Atunci

era epoca frumoasă a diplomației. Operațiunile militare se inspirau în mod forțat, de politică și reflectau caracterul ei de mlădiere și zgârcenie. Manevrelor strategice vizau numai „câștigarea unui avantaj oarecare”, cum se obișnuia a se spune : luarea unei cetăți, invadarea unei provincii, amenințarea comunicațiilor. Bătălia nu era decât o ultimă ratio a acestei strategii și un om ca mareșalul de Saxa a putut scrie : „Eu nu sunt de loc pentru bătălii, mai ales la începutul unui război. Sunt convins chiar, că un general abil va putea face război toată viața sa, fără a se vedea obligat să dea o bătălie”.

Dacă în imaginația înfierbântată a meridionalilor de la Statul nostru Major, viziunea bătăliei napoleoniene ajunsese o obsesiune, în mintea chinută a primului ministru de atunci, răsunau cuvintele liniștitoare ale Mareșalului de Saxa și amintirea campaniei fericite din 1913, care se putea repeta din nou.

În realitate nu a fost nici bătălia napoleoniană a unei strategii burlești nici operațiunea celor care credeau că războiul modern, se poate conduce după metodele diplomatico-politice, cum e simpla ocupare a unei provincii.

A fost războiul adevărat, în toată teribila lui realitate, care ne-a surprins.

Guvernul nu l'a pregătit și nu l'a vrut serios, el ni s'a impus însă, de a doua zi, după ce l'am declarat, cu violentă, ca o fatalitate implacabilă.

Împotriva acestei stări de lucruri s'a ridicat de la început, din rîndurile armatei noastre, un om, care a protestat. Din nefericire glasul lui a răsunat în pustiu. A fost Generalul Averescu.

El a fost la noi adevăratul reprezentant al școlii războiului. Înțelegând greșele de până atunci ale diletanților, el a pus pentru prima oară, în plină criză a fronturilor de luptă, principiul distrugerii forțelor adversarului.

El a arătat că o bătălie e necesară și posibilă. Era o încercare serioasă, de a reveni odată, la metodele sănătoase ale războiului.

Căci omul de război, din zilele noastre, nu concepe războiul decât în funcțiune de bătălie. Către aceasta aspiră, cu toate forțele lui morale și fizice, el e pregătit s'o primească sau să-o dea acolo unde va crede.

Eroarea noastră a fost, că am crezut din nou că se poate repeta un 1913, întreprinzând un raid, în Transilvania. Obsedați de succesul pe care l'am avut, atunci ne-am așteptat la o reeditare a evenimentelor. În realitate am fost debordați de ele, fără să avem energia, să le dirijăm.

Nu vom căuta să discutăm dacă planul nostru general de operațiuni, cu care am intrat în campanie, ne a fost impus sau nu. Nu ne interesează rolul Rusii, nici atitudinea statelor majore aliante în elaborarea lui—chestiuni așa de contraversate. Il vom accepta așa cum l'am conceput și l'am pus în aplicare noi. Chestiunea dacă armata română era mai bine să se arunce asupra Bulgariei decât a Ungariei, iarăși o lăsăm la o parte.

De sigur nu ne putem pune, în ipoteza că planul nostru a fost bun, când suntem convinși tocmai de contrariul; dar vom admite că așa cum a fost conceput și pus în aplicare, el nu putea compromite, în mod definitiv; campania noastră, în nici un caz, dacă comandamentul nostru ar fi fost la înălțime și ar fi știut să conducă; în adevăr, operațiunile, nu să se lase cu totul în voia lor.

La începutul ostilităților se poate întâmpla totdeauna ca operațiunile să fie orientate greșit. Dar operațiunile nu trebuiesc numai orientate, ci și conduse.

Și o conducere hotărâtă și pricepută, este sigur, că ne-ar fi ferit cel puțin de catastrofă, dacă ne-ar fi fost refuzată până la urmă victoria.

Avusesem în această privință sub ochii noștri un învățământ, asupra căruia un alt stat major ar fi

meditat mult și ar fi tras foloase neprețuite. Însăși operațiunile armatei franceze în 1914, se știe că au fost orientate greșit. Și cu toate acestea, acelaș comandament, observând eroarea, a avut tăria de spirit și de caracter, să ordone o regrupare nouă de forță și să obție în cele din urmă victoria.

În adevăr e în deosebire cunoscut, cum statul major francez, deși se aștepta la un atac german prin Belgia, nu credea să aibă însă proporțiunile extraordinare și intensitatea pe care l'a avut.

Necunoscând bine dar nici valoarea efectivelor și nici amploarea atacului german prin Belgia, Francezii s'au concentrat prea la Est, așa încât frontiera lor de Nord, pe unde în special venea inamicul, era lipsită de trupe.

Planul francez era ca cele 5 armate cu diviziile engleze, să ia ofensivă generală pe toate fronturile o dată.

Deși armamentul lor era inferior celui german, nu aveau artilerie grea destulă, aveau inferioritatea numerică, insuficient informați asupra tuturor acestor condițiuni, ei au angajat cu putere lupta. Francezii suferă grave eșecuri în Lorena și în Ardeni. La Charleroi au o înfrângere teribilă. Bătălia frontierelor e pierdută. Aceasta în ziua de 24 August.

Joffre dă ordin atunci de retragere generală și abandonând dușmanului provinciile cele mai bogate, se decide pentru o nouă grupare a forțelor sale.

La 5 Septembrie dă celebrul ordin de zi de înaintare. Francezii atacă din nou, Bătălia de la Marna e câștigată.

Comandamentul nostru s'a aflat într'o situațiune aproape identică. Există în multe privințe o analogie frapantă între planul nostru inițial și acela al marelui stat major francez, ambele alcătuite cu ignorarea situațiunii strategice a adversarului.

Deosebirea e că pe când comandamentul francez

trage lecțiunea salutară cu o claritate genială, de la primele evenimente, al nostru nu numai că nu are energia să iasă din ele, dar e lipsit de judecata elementară a situațiilor, chiar când ele au căpătat o evidență tragică.

La 13 August 5 armate române încep să opereze, trei din ele au misiunea de a îndrepta o ofensivă vije-lioasă la Nord, două de a se ține în defensivă activă la Sud. La Nord nu întâlnim la fine put de cât o rezis-tență slabă, la Sud sîtem atacați de a doua zi cu o violență rară. La o săptămână de la mobilizare suferim unul din cele mai singeroase și rușinoase dezastre: Turtucaia.

În țară impresiunea e indescrisibilă, pentru coman-damentul nostru e o lovitură de măciucă.

Situațiunea strategică în urma acestei nenorociri, începea a se lămurii. Intențiunile dușmanului numai sînt de nepătruns. Planurile lui pentru orice minte clar vă-zătoare nu mai putea avea niciun mister.

Erau sigure acum cel puțin 2 lucruri:

1. Schimbarea înaltului comandament german, cu ve-nirea în fruntea lui a lui Hindenburg și Ludendorf, în-semna căutarea decizunii pe frontul oriental. Deci un atac în stil mare, împotriva României, odata frontul de sud sdruncinat, numai era o ipoteză sau o probabilitate, și o certitudine riguroasă.

2. Acest atac inamicul îl începuse în cea mai mare grabă pe la sud. Deci pentru un moment, forțele lui aici se găseau în număr și erau capabile de un efort mai serios.

Situațiunea era incontestabil grea pentru noi, avea meritul de a fi clară.

În ziua de 24 August 1914 armatele franceze erau într-o pozițiune mai dificilă, decât armata română în aceeași zi de 24 August — după 2 ani — cînd 3 din cele 5 armate ale sale, fuseseră bătute și dușmanul

avea toată masa de forțe de care dispunea concentrată; noi, dimpotrivă nu aveam bătută decât o armată și inamicul nu avea alte forțe concentrate decât cele dela sud de Dunăre.

Dar pe când comandamentul francez avea intuițiunea clară a pericolului care o amenința și lua fără întârziere două hotărâri: una dureroasă, de a părăsi provinciile bogate, retrăgându-se și alta eroică, de a ocupa o nouă poziție, pentru a da cu toate forțele, o luptă decisivă; Marele Cartier General Român, nu vrea să vadă și să înțeleagă de pe urma înfrângerii nimic și firește, că în ultima analiză, nu se hotărăște să întreprindă nimic.

Căci furtuna se apropia. După doi ani de război mondial, după atâtea experiențe, după experiența sârbă, după invazia Polonă și a țărilor baltice, România nu putea să scape aceluiaș pericol. Turtucaia a dovedit nepregătirea și dezorganizarea noastră și am fi fost orbi, să nu ne închipuim, că fideli sistemului și metodelor lor, Germanii, nu vor profita de slăbiciunea ce le-am descoperit din primul moment, pentru a nu ne da lovitura de grație.

Ce a fost frontul oriental pentru ei, decât un prilej de a se ratrapa de insuccesele continue, suferite pe frontul occidental, prin repetatele lor succese răsunătoare din Est?

Ce a fost Turtucaia decât prevestirea furtunii? Era o datorie de a se pune armatele dela Nord în siguranță printr'o nouă grupare, spre a fi ferite de distrugere, de oarece ele operau în mod izolat, fără a ține seama de considerațiuni teritoriale sau de altă natură.

Ce schimbări de front, ce măsuri supreme a luat comandamentul nostru, a doua zi când s'a dovedit falimentul general al planului inițial de operațiuni, prin atacul bulgaro-german dela sud?

S'au luat câteva mici precauțiuni. Printre cele din-

tăi a fost grija de a se muta un comandant de armată de pe frontul de nord pe frontul de sud.

În adevăr la 25 August, a doua zi după căderea Turtucaii, Generalul Averescu e numit comandant al armatei a III-a. în locul generalului Aslan.

Iată cum explică el motivele acestei schimbări neașteptate:

„În ziua de 25 August am fost mutat dela Armata II la Armata III. Existau foarte serioase temeri de o invaziune bulgară, prin trecerea Dunării. Temerea însă era nefundată; ea isvora din necunoașterea exactă a distribuiri forțelor bulgare și din surescitarea produsă de lovitura primită la Turtucaia. Situațiunea era totuși de fapt gravă, nu atât prin amenințarea dușmanului, cât prin extrema noastră slăbiciune”.

Generalul Averescu abia acum, după cum am spus, ia cunoștință de planul nostru general de operațiuni.

Cred că în țara asta, pe drept sau pe nedrept, multe lucruri, au trecut neobservate și mulți oameni, nu și-au avut răsplata, nici a meritelor și nici a serviciilor lor. Unul din momentele, care nu trebuiesc uitate, fiindcă rare ori un adevăr a fost rostit într'o formă mai clară, mai hotărâtă, a fost acela, când noul comandant al armatei a III-a, și-a înaintat memoriul său, din 27 August, în care arată situațiunea noastră militară adevărată și propunea remediile urgente. În plină criză și apăsare sufletească, cu acel simț nezdruncinat al realităților, el ne dă un plan de luptă, dovedit în urmă a fi cel bun — sinteza sforțărilor noastre de realizare maximă, pentru acea oră!

Acest lucru n'ar trebui într'o oștire niciodată să se uite. Simplul fapt de a fi spus adevărul, a fost considerat totdeauna la toate popoarele ca o mare cinste. Ce importă dacă nu l'au înțeles alții?

Memoriul dela 27 August conține o asemenea mărturie istorică. El este o capo-d'operă de vigoare și de

pătrundere strategică, care prin valoarea lui documentară, face onoare științei militare la Români.

Omul de război apare aici, cu trăsătura lui dominantă, așa cum l'am cunoscut, în toate timpurile. Chemat de a lua măsuri de apărare, în vederea unui eventual atac într'un sector, el sparge cadrul îngust al problemei, și formulează de îndată un plan general, al cărui motto, e vechea deviză a războinicului: apărarea mea e atacul.

Generalul Averescu caută bătălia. El o vrea tocmai în punctul unde ne credeam mai amenințați și unde inamicul era în număr. El o vrea, singur, într'un moment când cea mai mare turburare există în spirite. Ca un profesor de energie, el reclamă încordarea, în clipa critică, când oscilau voințele și ne chinuiau îndoielile.

Cum concepe el această bătălie? Ce direcțiune îi va da? Care i-ar putea fi consecințele?

Napoleon a spus: războiul e o artă simplă de concepție. Neavând în fața noastră, mase puternice în Transilvania și fiind atacați, de un grup important de forțe la Dunăre, un general en chef, are o rezoluție simplă de luat: el nu concepe alt plan, decât să se întoarcă cu maximum de forțe, împotriva adversarului care devenise amenințător pentru a-l bate în cel mai scurt timp.

Căci mase la Nord și mase la Sud, concentrate, ar fi însemnat sufocarea noastră la mijloc și datorită era să eșim din acest cerc de fer aruncându-ne asupra masei amenințătoare înainte de a fi strănși din amândouă părțile odată.

Aveam posibilitatea să înfrângem forțele, care prin izbitorul dela Turtucaia, paralizase întreg ansamblul mișcărilor noastre, pentru a putea respira liniștită, cel puțin câțva timp?

Evident că nu am fi putut înlătura toate greutatele dela Sud, ori cât de reușită ar fi fost operațiunea noastră; dar o victorie aici, ne-ar fi dat o capacitate mai mare

de a ne apăra la Nord și am fi prelungit rezistența, evitând multă vreme invazia,

„Fără să fi putut face un război strălucit, din cauza nepregătirii noastre, totuși am fi putut face unul onorabil” scria Generalul Averescu mai târziu, cu drept cuvânt în carnetul său de operațiuni.

Nu trebuie să perdem apoi din vedere, că în momentul acela, armata noastră era într-o zdrobitoare superioritate de număr. Totul depindea de reorganizarea cu care am fi luat în considerare hotărârile și le-am fi executat.

Memoriul atrage atențiunea în prealabil asupra acestei condițiuni în modul următor:

„Fixați asupra atitudinii noastre pe cele două fronturi; este necesar a se lua măsuri în consecință, în perfectă ordine dar în același timp foarte repede, căci reușita planului ce se va adopta va depinde de promptitudinea cu care va fi îndrumat. Orice întârziere în luarea hotărârii precum și în traducerea în fapt, ar putea aduce la rezultate negative, poate fatale”.

Dar realizarea acestei concepțiuni presupunea, din capul locului, două lucruri:

1, Renunțarea la orice ofensivă în Transilvania până la obținerea unei decizive în Sud.

2, Apărarea și organizarea unei rezistențe îndelungate și încăpățanate în munți dealungul defileurilor, în vederea unei încercări de invazie.

Memoriul atrăgea atențiunea asupra avantajelor indiscutabile, pe care le prezenta o defensivă în munți.

Ele enumera între altele aceste motive:

a) Punctele vulnerabile în interiorul țării sunt limitate.

b) Natura terenului înlesnește o rezistență tenace și îndelungată, relativ cu puține forțe.

c) Apărarea chiar copleșită, poate să dispună terenul pas cu pas.

d) Adversarul nu dispune pentru moment de forțe pe acest front.

Pe când pe frontul de Sud, o ofensivă e necesară, de care:

- a) Aici inamicul e deja în putere și amenințător.
- b) Terenul nu permite a slăbi cu forțe inferioare, ofensiva unui dușman întreprinzător.
- c) Terenul nu se poate dispăta pas cu pas
- d) Distanța între capitală și frontieră este foarte mică.
- e) Reușita ofensivei noastre pe acest front s'ar repercuta favorabil asupra operațiunilor dela Salonic și ne-ar putea deschide eventual acea linie.

Și în sfârșit, în cele din urmă, el cerea, din nou.

- a) A se rectifica dispunerea strategică a forțelor noastre modificând gruparea lor.
- b) Pe frontul de nord a opri strictul necesar, pentru a ține față situațiunii actuale a adversarului, asupra căruia ar trebui cu orice preț, să fim fixați.
- c) A se destina tot disponibilul, în trupe mobile, ofensivei a fond contra Bulgariei.

Chiar dacă toate aceste condițiuni ar fi fost îndeplinite, superioritate numerică, concentrare rapidă, defensivă la Nord etc. succesul era în cea mai mare parte condiționat, de însuși felul cum va fi concepută și executată ofensiva proiectată.

Marea problemă era în realitate aceasta. Căci memoriul semnala următorul fapt, de o gravitate deosebită, pe care comandamentul trebuia să-l aibă înaintea, în combinațiunile sale:

„Condițiunile în care se găsește astăzi armata noastră, îngreunează acțiunea viguroasă ofensivă, în orice direcțiune.

Această stare de lucruri este datorită la cauze organice și la cauze strategice...”

Este interesant, autorul unei bătălii, cum se identifică cu problema de război ce-o are înaintea. Cum i se încordează toate forțele morale și spirituale în această direcțiune, ca în acele creațiuni nemuritoare, pe care

sufletul și geniul marilor artiști, le animă' în lumina unei idei conducătoare. Se zice că un general englez, asistând la bătălia de la Mărăști și admirând ordinea perfectă cu care se desfășurau operațiunile, ar fi exclamat:

— „Generalul Averescu e un artist.“

Nimic mai adevărat, decât citind cuvintele, pe care le scrie el, atunci, când vrea să arunce planul bătăliei, ce dorește, s'o dea la Sud. Ele par a fi dictate sub imboldul unei forțe superioare și irezistibile organizate — ca nu-și poate găsi satisfacțiune, decât în înfăptuiri materiale puternice nu în demonstrațiuni abstracte sau în o înșirare de prepozițiuni sarbade, cărora le lipsește ceea ce e esențial pentru el, „forța vie“, cum o numea Clauservitz:

„In ceea ce privește operațiunile propriu zise pe frontul de Sud adică concretizarea grupării forțelor, a direcțiunilor și a obiectivelor ofensivii pe acest front, chestiunea având caracter subiectiv, fiind de ordin psihologic, rezultatul depinde nu atât de conceputul ce s'ar adopta, cât de modul cum va fi el simțit și mai cu seamă de claritatea, precisiunea, statornicia și energia cu care va fi mânuit mecanismul chemat a-l traduce în fapt implinit.“

Cred chiar că orice sugerare din afară produce șovăire în propria concepțiune și este mai de grabă vătămătoare decât de vre un folos.“

E maestrul care vorbește. Simțim adevărul acesta, profund, că războiul e o artă.

Omul de război vede desăvășirea ideii sale, în plină acțiune și în deplinătatea răspunderilor, nu în alinierea argumentelor sau a frazelor convingătoare. Hârtia, pe care scrie, îi face oroare atâta timp cât ea nu înregistrează un ordin. El vrea să dirijeze, nu să convingă. Să salveze țara, printr'o bătălie, nu să fie un curs tardiv de strategie. În conștiința lui puternică, el vede contururile precise, ale bătăliei, spre care vrea, să îndrepte

inasele și să antreneze toate voințele active, prin credința în victorie, pe care e gata să le o insufle lutului. Bătălia mare, cum o concepea el la Sud — și care a fost încercată, după cum vom vedea, prea târziu, sub forma unei acțiuni locale — nu a fost aprobată. Memoriul nu a avut nici o urmare. Marele Cartier general care primise cu atâta ușurință sugestiunile din afară — ale statului major rus atunci când elaborase planul inițial de operațiuni aleargă și de astă dată la un consiliu din afară — al statului major francez — în loc să examineze singur situațiunea și să ia soluțiunile dictate de împrejurări.

Joffre prin telegrama expeditată în ziua de 30 August, recomandă în substanța, cam aceleași lucruri, pe care le cuprindea unele din concluziunile memoriului și anume: să se părăsească pentru un moment ofensiva în Transilvania și toate sforțările să se îndrepte spre sud,

Nedeciziunea comandamentului nostru superior atinge însă culmea, în ziua de 2 Septembrie, când la M. G. G. e convocat un consiliu superior de război. Din nefericire, timpul care s'a perdut în aceste zile, nu va putea fi cu nimic înlocuit.

Dar să ne punem întrebarea, dacă planul generalului Averescu, propus prin memoriul de la 27 August și pus imediat în aplicare, după Turtucaia, ar fi dus la rezultat. Ne e permis astăzi, după desfășurarea evenimentelor — după surpriza dela Flămânda — căci advesarul a fost realmente surprins, și după rezistența de 2 luni în Carpați, căci armatele noastre în această parte, au rezistat eroic, să judecăm drept lucrurile. E o problemă, care i se poate da acum un răspuns destul de precis.

Incontestabil că bătălia în munți, dealungul defileurilor, dacă am fi primit-o la momentul voit de noi, nu impus de dușman, ar fi dat rezultate mult mai

favorabile, decât acelea pe cari le cunoaştem. Putem afirma aceasta mai ales când ne gândim, în ce condiţiuni aproape tragice trupele noastre au fost silitе să accepte lupta pentru apărarea trecătorilor. Să nu uităm materialul şi forţele, pe care le-am risipit degeaba în luptele din Transilvania şi de care ne-am fi putut folosi, cu succes în trecători mai ales pentru primele ciocniri; lăsând în acelaşi timp diviziile de la Dunăre să-şi sfârşească acolo misiunea lor hotărâtoare. Înfrângerea dela Olt, ca şi baterea şi desorganizarea armatei a II-a ar fi putut fi evitate, de un comandament, care-şi dedea seama de situaţiunea lor strategică.

Forţele acestea, bătute în parte de inamic, ar fi jucat ale rolul deciziv, în defileuri, cu condiţiunea de a fi executat retragerea a doua zi, după ce am primit lovitura de ciocan în spate la Turtucaea, schimbând planul general de operaţiuni.

Încăpătânatele lupte, care a avut loc, apoi, în munţi cu trupe purtate de la un front la altul, ne dă credinţa că Falkenhayn, ar fi întâlnit aici o barieră puternică, de care, s'ar fi nimicit primul său elan.

Între timp bătălia de la sud, s'ar fi desfăşurat cu mari şanse pentru noi, Obţinând victoria aici, am fi turburat toate planurile Austro-germanilor.

Atacul lor dela nord (Falkenhayn) era făcut în prevederea celui de la sud (Mackensen) care avea să-l urmeze la semnalul dat. Odată scos din cauză, acesta din urmă, printr'o lovitură îndrăzneată cine ştie dacă cel dintâi, şi-ar fi mai găsit socoteală să se declanşeze, rămas orfan?

Iată pentruce bătălia de la Dunăre în acel moment al campaniei noastre — pe care o pusese Averescu în memoriul său — ar fi însemnat poate victoria, în ori-ce caz onoarea armatei noastre, ar fi eşit întreagă.

N'a lipsit omul care să înţeleagă şi să se ridice, până la asemenea înălţimi.

Au lipsit însă oameni, care să înțelegă și să se ridice, până la gândurile și până la înțelegerea lui.

Istoria va spune că la 27 August am scăpat momentul de a ține firele războiului nostru în mână și de atunci l'am pierdut definitiv și fără putință de a-l mai regăsi.

Sortii se aruncase. Campania României se desfășoară pentru a întrebuița o expresiune a adecvată, în mijlocul haosului tactic și al neantului strategic.

III. Flămânda

Am arătat încercările generalului Averescu, de a influența conducerea superioară a războiului nostru, încă din primele zile. Înainte de a vorbi de activitatea sa, ca comandant de armată, pe fronturile de luptă, e necesar să examinăm, chestiunea consiliului de război convocat la 2 Septembrie 1916 și a măsurilor care s'au luat, ca o urmare a lui.

La acest consiliu au luat parte comandanții de armată, șeful statului major și Președintele Consiliului de miniștri.

El fusese adunat în urma crizei care se declarase pe frontul armatelor I și a situațiunii dificile de pe frontul dobrogean.

În realitate comandantul superior pierduse complet busola. El nu numai că se simțea incapabil de a impune voința sa dușmanului, dar se credea deja într-o situațiune fără ieșire.

El încearcă totul: se adresează generalului Joffre cerându-l sfat, face schimbări printre comandanții de armate, hotărăște o ofensivă pentru a „sdrobi” forțele dușmanului din Dobrogea, luând trupe de pe frontul frațiv sâmbărian.

Marele cartier e în prada unei mari neliniști și a unei mari dezorientări.

Se cunoaște discuțiunile care au avut loc în consiliul dela 2 Septembrie. Punctul de vedere al generalului Averescu, a fost acelaș ca cel susținut prin memoriul dela 27 August.

El a fost combătut de unul din colegii săi, al cărui cuvânt avea un deosebit ecou, la comanda noastră supremă.

După unii consiliul s'ar fi despărțit, fără ca să se poată lua o hotărâre definitivă. Fapt pozitiv însă e, că aici s'au ciocnit două păreri. De o parte s'a susținut că armata română, trebuie să continue ofensiva la Nord și în special din spre munții Moldovii, pentru a ocupa linia Mureșului. Se argumenta că: „Odată linia Mureșului în stăpânirea noastră, spațiul în care ne mișcam devenea mult mai mare, iar frontul nostru nu se mai prezenta inamicului ca un sac ușor de strâns la gât. În consecință datoria noastră era, să căutăm cât mai repede a ne îmbunătăți situația, lărgind spațiul și să luăm măsuri a ne pune din vreme baza noastră acolo unde logica o impunea: în Moldova... sporindu-se [în acest scop] forțele armatei a IV (de Nord] etc.”

Acestei teze, se opunea una mai simplă, care nu pornea dela considerațiuni așa de îndepărtate, ci se inspira din necesități militare imediate. Era părerea generalului Averescu.

Se zice că Bonaparte încă pe timpul când era în Italia, ar fi spus odată într'un cerc de generali: „Sunt mulți generali buni în Europa, dar ei văd prea multe lucruri; eu nu văd decât unul singur: masele. Eu caut să le distrug întâi pe ele, pe urmă accesoriile vin de la sine.”

Incotestabil că teza savantă, care punea în acelaș timp, problema spațiului, a bazei noastre viitoare de operații, ca și a retragerii eventuale, avea unele aspecte

Interesante, avea însă inconvenientul grav, că în momentul, când eram strănși de evenimente, nu era practică și nu ținea seama destul de realități.

Teza generalului Averescu, care urmărea — ca un adevărat discipol al artei napoleoniene — distrugerea mării dela Sud, în cel mai scurt timp, avea cusurul că era poate prea simplă, avea însă avantajul incontestabil, că răspundea perfect situațiunii și era în conformitate cu adevăratele reguli ale războiului.

Principiului, de a ataca cu maximum de forțe, în direcțiunea, unde s'a ivit prima masă inamică, el îi sacrifică, toate „accesoriile“, toate rezultatele ofensivii de până atunci din Transilvania, știind bine că toate astea, sunt lucruri efemere, realitățile, în război fiind numai, masele dușmane, pe care le-ai putut distruge.

Urmărilor acestui schimb de vederi, în loc să aducă o îmbunătățire situațiunii, din nenorocire, a agravat-o. Mai întâi s'a luat măsura de a se intensifica ofensiva la Nord, în special din munții Transilvaniei și în al doilea rând, s'au dat ordine pentru a se întreprinde o ofensivă hotărâtoare la Sud.

Generalul Averescu este numit comandant al grupului de Sud, cu misiunea de a cordona mișcările Armatei a III și ale armatei de Dobrogea, aceasta din urmă pusă sub comanda directă a generalului rus Zaiancikovski.

Se săvârșise o nouă mare greșală, Dispoziția aceasta era căderese ilagranca a principiului care sta la baza operațiunii, preconizată prin memoriul dela 27 August.

S'a petrecut în această ocazie, un fapt absolut asemănător, cu un alt fapt cunoscut, dela începutul războiului universal, care a fost cauza prelungirii lui și origina dezastrului puterii militare germane.

Autorizând ofensiva la Sud și continuând ofensiva la Nord, statul nostru maior a făcut greșeala statului maior german, dela sfârșitul lui August 1914.

Atunci când ofensiva în Belgia și Franța era anga-

dată a fond, el trimite 2 corpuri de armată de pe frontul Vest, lui Hindenburg, pentru a ataca trupele ruse, care înaintau victorioase în Prusia orientală.

Lipsită de aceste 2 corpuri în timpul bătăliei de la Marna, partida a fost pierdută pe frontul principal; însă situațiunea a fost restabilită pe frontul secundar în Prusia orientală.

Statul nostru major, continuând ofensiva în munții Transilvaniei, în timp ce forțele de la sud aveau să dea lovitura principală, a comis aceeași fatală eroare, ca și statul Major German, când a sacrificat pentru un succes tactic strălucitor în Est, întreaga situațiune strategică, al cărei deznodământ firesc era în Vest.

Cine ar putea reproșa vreodată, comandantului armatelor de Est, criza, în care a aruncat ostirea germană; executarea însărcinării, ce a primit în aceea parte?

El și-a făcut datoria. Misiunea lui a fost să curețe Prusia orientală de Ruși, aceasta era problema care a dominat spiritul său, dovedit, în aceasta împrejurare cu drept cuvânt genial.

Generalul Averescu n'a avut norocul să câștige pe teatrul — devenit — principal, la sud, bătălia pe care Hindenburg a câștigat-o așa de magistral, pe teatrul secundar, la Tannenberg. Însă n'a avut nici nenorocul lui, să vadă, că sforțările care s'au făcut, pentru a-i înlesni să obțină una din cele mai mari victorii din istoria războaielor, au compromis în realitate, toată situațiunea armatei țării sale, punând-o din chiar momentul acela, într-o pozițiune, din care n'a mai putut ieși, nici prin patru ani de sforțări singuroase și victorii răsunătoare.

Generalul Averescu din punct de vedere strategic, se găsea pe terenul, adăvărat, căci evenimentele de la început au dovedit, că teatrul nostru principal de luptă, e frontul de sud, și aici trebuia să încercăm o

mare mișcare ofensivă, cu ori-ce preț și cu ori-ce riscuri până era timp.

Hindenburg, din potrivă, știa de la toți maștrii lor, în frunte cu von Schlieffen, că în ipoteza unui război cu Ruso-Francezii, decisiva se va juca în Vest și că modificarea planului inițial putea să aibă asupra ansamblului rezultate funeste, cum a și avut.

Și totuși bătrânul mareșal a primit să joace cartea pe care i-au pus-o în mână alții, într'un moment nepotrivit, uitând poate chiar el atunci, că succesele locale ale Rușilor în Prusia orientală, erau accidente trecătoare, pe când luptele din Franța, erau pentru poporul german, cum s'au dovedit în urmă, evenimente hotărâtoare.

Istoria nu-i va face lui o vină, iar contemporanii, din potrivă, în țara sa l'au impus pe primul plan și au făcut din el figura centrală și legendară a războiului lor.

Episodul de la Flămânda — oprit în desfășurarea lui — nu purta germenii unor asemenea păcate și nu putea să acumuleze asupra lui asemenea răspunderi, fiind-că se lega de o concepțiune mai justă și mai conformă cu situațiunea generală a armatei noastre. El izvora mai ales din o adâncă necesitate strategică

O victorie decisivă la sud nuavea pentru campania românească, o importanță egală, cu o victorie decisivă, în Franța a armatei germane, căci noi nu sfârșeam războiul, cum erau să l sfârșească germanii atunci.

Deoarece Franța atunci scoasă din luptă, armatele ruse, nu se știe cum ar fi rezistat în fața trupelor germane victorioase, întoarse împotriva lor.

Francezii totdeauna au recunoscut că dacă Rușii n'ar fi năvălit cu atâta impetuoșitate în Prusia orientală — sacrificându-se aproape de bună voie — și Germanii nu ar fi luat trupe de pe frontul lor, pentru a bate pe Sansonf și pe Rennenkampf, soarta lor de mult ar fi fost pecetluită.

Noi învingători numai la sud, cel mult am fi compromis apărarea linii munților și am fi accelerat o invazie care și așa și așa n'a putut fi evitată. Pe când Germanii învingători la Est și învinși la Vest, și-au compromis definitiv campania în Franța și deci întreg războiul.

Isbânda lor dela Est, era de fapt anulara unei mari victorii ofensive, pe când din partea noastră, căutarea unei victorii la sud, era un scop legitim, o necesitate de apărare, care ne-ar fi dat puțința, unei defensive mai îndelungate, în năuntrul hotarelor, singura țintă după atâtea decepții, care ne mai rămăsese.

Eram amenințați ca o cetate, pe punctul de a fi împresurată (dela Nord și dela Sud) și aveam datoria, să încercăm să ne facem o ieșire, cu ori-ce sacrificii și prin ori-ce mijloace.

De aceea, omul de război, a simțit nevoia de a întreprinde o acțiune în stil mare, la Dunăre, acolo unde apăsarea dușmanului, era mai simțită și respiram mai greu.

Dacă meritul Generalului Averescu e mare de a fi voit aproape singur, această mișcare, meritul său însă este neperitor dacă considerăm pregătirea admirabilă și concepția superioară, care a prezidat la asemenea operă.

Vom analiza ideile directoare, cari sunt la baza planului acestor operațiuni, cunoscute sub numele de trecerea dela Flămânda. Ele rămân ca un model clasic al genului, pentru metoda și claritatea cu cari au fost concepute și executate, lucrarea de ansamblu ca și detaliile. Expunerea pe care o face însuși autorul lor, în monografia sa, ne dă toate elementele de apreciere și de judecată.

O întrebare ce ne-o punem e următoarea: ofensiva aceasta dela Sud e aceeași cu cea preconizată de memoriul dela 27 August și asupra căreia trecerea nu da nici

un amănunt? Credem că în linii mari, da. Și lucrul îl deducem din felul cum a fost combinată manevra și care răspundea perfect unuia din postulatele aceluși document.

Vom vedea punctul de plecare, care a servit de îndreptar al acestei îndrăznețe concepțiuni.

Doctrina lui Clausewitz care se bazează în primul rând pe forța morală și pe puterea de strivire a atacului, primește, în cazul de față, o desmintire. Generalul Averescu imaginează acțiunea sa tocmai pe termenii opuși teoriei celebrului strategian. El construiește planul său strategie pe următoarea idee, care exprimă realitatea militară nedesmințită, confirmată de toate faptele de până atunci și pe care oricare șef nu putea s'o ignoreze, sub pedepșa unui iremediabil eșec.

Încă dela 27 August el spusese: „condițiunile în cari se găsește astăzi armata noastră, îngreuiază acțiunea viguroasă ofensivă în orice direcție”.

Acum precizează cu o iubire de adevăr, care ar fi descurajat în hotărârile lui pe un altul:

„O deosebire isbitoare se observă între trupele celor două armate, din punctul de vedere al experienței războiului. Trupele rusești fiind în lupte continue cu dușmanul, de doi ani de zile, erau mai puțin impresionabile sub focul inamic, procedau mai metodic la construirea întăririlor, dădeau o atențiune mai mare legăturilor de tot felul pentru transmiterea ordinelor și rapoartelor.

Pentru a nivela această deosebire, comandantul grupului a dispus ca pe frontul din Dobrogea, trupele celor două armate să fie amestecate, intercalându-se unități rusești printre cele românești”.

Războiul îl fac oamenii, nu tunurile sau mitralierele pe cari le putem pune în linie. Trebuie să știi întâiu starea de spirit în care se găsește omul, în orice fază sau moment al campaniei, pentru a întrebuița mijloa-

cele cele mai potrivite, ca să poți obține chiar în mijlocul condițiilor defavorabile, victoria.

Aceasta e una din tainele artei lui Averescu. Nicăieri lucrul acesta nu se vede mai bine decât în felul cum a fost îndrumată ofensiva dela Dunăre, în pregătirile și precauțiunile pe cari le-a luat.

„Inamicul avea de partea sa superioritatea morală, cea numerică era foarte marcat de partea noastră. Totuși din cauza condițiilor morale, era necesar a se combina operațiunile în așa mod încât inamicul să fie pus în necesitatea de a lupta în condițiuni tactice cât s'ar fi putut mai defavorabile și în acelaș timp rezultatul strategice să fie mai hotărâtor“.

Dar înainte de a vedea cum a combinat el aceste operațiuni, trebuie să privim spre celălalt termen al problemei. Cine era adversarul care-l avea în față?

Se zice că Machiavel ar fi formulat cel dintâiu această maximă: nimic nu mărește mai mult pe căpitan decât pătrunderea scopurilor dușmanului său.

Despre mareșalul Foch, s'a observat de toți, că era un cunoscător profund al metodelor statului-major german, care-l făceau aproape să ghicească, toate loviturile și tot jocul adversarului său, cu o certitudine nedesmintită.

Mackensen nu mai putea să fie un necunoscut pentru Generalul Averescu.

Străpungătorul de fronturi, generalul ale cărui lovituri brutale, masive, îi reușise pe atâtea câmpuri de bătae, în Serbia, în Rusia, avea să încerce mai ales, împotriva unui adversar inexperiment, ca noi, aceleaș metode îndrăznețe de intimidare.

Discipol fervent al doctrinei lui Clausewitz, el nu are altă țință decât de a isbi și a bate adversarul acolo unde-l găsește, după străvechea deviză a cavaleriștilor germani ai Mareșalului Vorwärtz.

Imprudent ca la Lodz, unde fu în

de a fi capturat cu diviziile sale, biruitorul dela Turtu-
cia avea acum o țintă fixă: distrugerea armatei de Do-
brogea ca pe o pradă sigură, pe care nu vrea s'o scape
din mână, chiar cu riscul de a-i cădea altul în spate.

Comandantul armatei a III-a române, de pe malul
celălalt, îi observă mișcările impetuoase, confruntă nu-
mărul diviziilor cu științele pe cari le avea dela armata
dela Salonic și își dă seama că spatele lui e descoperit.

Iată cum examinează problema acțiunii ce avea să
întreprindă: „Un atac numai prin Dobrogea, ar fi dus
la o bătălie frontală în contra unui inamic cu moralul
ridicat, cu material de artilerie superior și cu ambele
aripi solid sprijinite pe Dunăre și pe mare. Admițând
chiar, că mulțumită superiorității numerice, am fi putut
avea izbânda, rezultatul ei nu ar fi fost decât o împin-
gere înapoi a dușmanului, care l-ar fi apropiat de aju-
toarele posibile, pe câtă vreme noi ne-am fi depărtat
de baza noastră.

Ar fi fost deci un plan sărac în rezultate, acela de a
îndrepta eforturile noastre în direcțiunea cea mai tare
a dușmanului. Mult mai consiliabil era a căuta partea
vulnerabilă pentru a da lovitura hotărâtoare și această
parte vulnerabilă nu putea fi decât spatele inamicului,
flancurile lui fiind solid protejate prin obstacole naturale“.

Și atunci imaginează această manevră:

„Armata germano-bulgară pironită pe loc prin o ac-
țiune viguroasă a trupelor ruso-române din Dobrogea,
și isbită în spate de armata a III cu cel puțin 5 di-
vizii, s'ar fi putut găsi într'o situațiune, se poate zice,
fără ieșire.“ Iată în rezumat concepțiunea bătăliei pe
care avea s'o dea.

Doi condițiuni esențiale asigurau succesul ei.

Schimbarea situațiunii strategice trebuind să se
producă prin surprindere, reușita depindea mai întâi
de păstrarea secretului operațiunii. Această condițiune,
din fericire s'a îndeplinit. În ajun de a fi atacat de

17. divizii ruso-române, Mackensen sigur de mișcările armatei sale din Dobrogea, spunea Bulgarilor „Români nu se gândesc decât la Bucureștii lor!“ Atât de puțin să aștepta la o ofensivă a noastră.

A doua condițiune era încetarea ofensivei în Transilvania și organizarea apărării „la ieșirele din muniți, care prezentau condițiuni cât se poate de favorabile, pentru o rezistență prelungită, chiar în contra forțe superioare.“

Din nefericire lucrul acesta nu s'a înțeles destul de cei în drept și nu s'a îndeplinit de loc. Nu s'a căutat măcar să se ție „zi cu zi, oră cu oră, acordul strategic între cele 2 părți, acord impus cu atât mai imperios în lipsa unei rezerve generale.

Este interesant a ști, că comandantul frontului de Sud nu avea nici o cunoștință de evenimentele grave care surveneau pe cel de Nord.“

Așa s'a năruit un plan grandios, nu atât sub loviturile dușmanului, cât sub greșelele noastre și mai ales, celor mai mari din noi și deci mai răspunzători, înaintea Istoriei.

Nu descrierea tehnică a operațiunilor sau chiar istoricul lor, ne interezază aici. Ele se pot urmări direct la sursă cu mai mult folos.

Ceeace ne preocupă, nu sunt nici învățămintele, care se desprind din aceste evenimente, cât mai ales legătura între om și opera sa, pentru a putea stabili trăsăturile caracteristice ale personalității creatoare, ale omului de război.

Strategia generalului Averescu s'a dovedit în această manifestare, că are toate elementele, unei înțelegeri superioare, care se bazează nu numai pe cunoștința exactă a împrejurărilor, de pe teatrul de operațiuni, dar mai ales, pe pătrunderea scopurilor adversarului și pe știința tainică, a resurselor sufletești, al resortului moral, al soldatului pe care-l comandă.

Calitățile rasii noastre. de liniște, de răbdare, de e-

servațiune pătrunzătoare, de inteligența activă, se vede în această îndrăzneală tentativă, de a răpune armata biruitoare, a unui general vestit, a cărui strategie invincibilă, pe frontul oriental, nu dăduse până atunci niciodată greș. Mareșalul Mackensen dela înălțimea victoriilor sale și a științii sale de război, socotea că pentru aceste rase „inferioare“, din Balcani sau din orient ajung câte-va lovituri de ciocan, pentru ca să demoralizeze și să facă incapabile, de rezistență, armatele lor slăbănoage.

O voință tot așa de puternică de a învinge, capabilă de o efortare metodică și liniștită, în plină criză a fronturilor de luptă s'a ridicat, cu onoare, pentru a risipi aceste năzuinți de cucerire ușoară.

Un concurs fatal de împrejurări și o serie de greșeli din partea comandei noastre supreme i-au stat în cale.

Să deplângem că un mare fapt de arme nu s'a putut împlini, sub auspiciile zeilor noștri războinici, iar nu să-i micșorăm importanța.

Dacă unii dintre germani au făcut-o, lucrul acesta să nu ne mire. Statul major german nu a recunoscut nici odată înfrângerea dela Marna și Ludendorf refuză să recunoască, chiar azi, că armatele germane au fost bătute în Franța și în Belgia, în cele din urmă de aliați. Mândra strategie germană cum s'ar fi putut inclina în fața strategiei agere a unor „țărani dela Dunăre“, când aiurea nici eșecul definitiv nu constituie pentru ei o probă?

La denegarea aceasta, opunem sinceritatea tovarășilor lor de luptă. Generalul Toșeff, comandantul armatei a III-a bulgare spune că trecerea Românilor peste Dunăre „a băgat groaza în țară și aduse mari griji statului major al armatei a III-a“. Și mai departe: „Dacă Români ar fi isbutit să lărgească capul de pod și să treacă încă unitați dincoace de Dunăre, atunci cu toți ne-am fi văzut la strâmtoare, chiar însuși Ludendorf!“.

IV. Bătălia defileurilor.

Bătălia de la sud neputând-o da noi, în timp util, era fatal ca adversarul, să ne impue marca bătăliei dela nord pe care el o pregătea, de a doua zi, dela intrarea noastră în acțiune.

Renunțând la ofensiva de la Dunăre și constrânși să acceptăm lupta, pe toată întinderea frontului muntos, centrul de greutate al operațiunilor noastre, se strămuta din nou, aici, și toată efortarea noastră de care mai eram capabili, trebuia s'o îndreptăm în această parte, de-a lungul trecătorilor, pentru a opri invazia.

Bătălia defileurilor constituie toată acea serie de operațiuni, în masivul muntos, care a început odată cu aruncarea trupelor noastre din Transilvania, și a sfârșit cu pătrunderea armatelor dușmane în câmpia Munteniei.

Napoleon spunea soldaților lui, înaintea bătăliei Pyramidelor, aceste mândre cuvinte: „soldați, de pe înălțimea acestor piramide 40 de secole vă privesc“.

Noi puteam spune, acelaș lucru, celor cari apărau defileurile: „soldați de pe înălțimile acestor defileuri 20 de secole vă privesc“.

Era onoarea noastră, care trebuia apărută, cu orice preț. Dacă nu putusem învinge dușmanul, în afara granițelor noastre, nu puteam nici îngădui, ca solul patriei noastre, să fie pângărit, fără ca, el, să plătească scump; o asemenea încercare.

În mintea fiecărui român, era conștiința că munții sunt inviolabili. Un șef, putea să ceară trupelor sale, aici; orice sacrificii. Trupa le-ar fi consimțit, fără preocupare.

Soldatul nostru bătut în Transilvania, hărțuit și împins în Dobrogea, purtat de pe un front pe altul, în munți, își va da valoarea lui adevărată.

Șovăirea și indoiala, care a urmat după eșecurile primelor săptămâni, entuziasmul ușor, impresionabilitatea

de altă dată, au făcut loc unei oțeliri a voințelor, în căb divizii bătute și desorganizate, aruncate în ultimul moment, în trecători, pentru a opri revărsarea șuvoiului în câmpie, și-au îndeplinit misiunea cu o vitejie rară și cu un dispreț de moarte, care au impresionat adânc pe dușmani cum o declară în propriile lor scrieri.

Războiul în munți, era aceea ce știam mai puțin. Era lucrul pe care eram mai puțin pregătiți, să-l facem. Totuși am isbutit să scriem, în stâncile și prin locurile astea sălbatică, pagina în adevăr glorioasă, din luptele anului 1916.

Bătălia defileurilor este bătălia prin excelență a soldaților noștri. Forța lor morală avea să fie elementul de căpetenie al victoriei. Tenacității și spiritului lor de sacrificiu, datorim în primul rând succesul.

Era sentimentul securității individuale și colective, care îi lega de această bătălie.

În caz de înfrângere știam toți, că suntem pierduți, că avuturile și căminurile noastre, vor fi la discreția năvălitorului. Cel din urmă soldat avea intuițiunea exactă a pericolului, ce ne amenința. Pe de altă parte, fiecare își dădea seama, că natura terenului, ne va ajuta să compensăm lipsa noastră de armament, așa de viu resimțită de toți până atunci. Seriositatea momentului, unită cu conștiința că ne aflăm în fața unui final de luptă, din care avea să iasă, victoria sau nimicirea noastră, mărea energia soldatului și îl reclamau, imperios, la datorie.

Toți factorii aceștia morali trebuiau puși în balanță și folosiți cu îndemănare, în cursul acestei bătălii, de care depindea în primul rând cinstea neamului și într-o măsură mare chiar existența lui.

Valoarea șefului consta aici mai ales, în a ști să inspire trupelor, credința și hotărârea de a se bate până la urmă. Mai puțin decât geniul și talentul militar, era tăria de caracter, voința de a domina toate greutățile, care aveau să decidă, de rezultatul operațiunilor.

Niciodată cunoaşterea sufletului soldatului, n'a fost mai necesară, de cât în aceste împrejurări. A şti să te foloseşti de virtuţile, ca şi de slăbiciunile lui, este o artă tot aşa de indispensabilă, omului de război, ca şi principiile de strategie generală sau de tactică aplicată,

Nimeni n'a ajuns la o perfecţiune mai deplină, în mânuirea sufletului soldatului român, decât autorul manevrului îndrazneţe dela Flămânda, şi nici odată, în această artă a sa, nu s'a ridicat mai sus, decât în luptele pe care le-a condus în munţi.

În aceste lupte pentru prima oară soldatul român, de când se întâlnea cu duşmanul, i-a înfrânt voinţa şi l-a silit să-şi schimbe planul,

Până atunci comandamentul german, pe frontul român era obişnuit să reuşească. Iniţiativele lui principale, aproape nu au dat greş. Planurile lui, de la început aşa cum au fost concepute, nu au suferit nici o modificare serioasă. Cu un cuvânt, statul-major german putea spune că acţiunea sa de la Nord ca şi cea de la Sud, îşi urma cursul, conform prevederilor sale.

Vom vedea cum marele cartier german a fost nevoit de astă dată, să renunţe la planul său iniţial de operaţiuni. Era primul nostru succes, care depăşea importanţa unei acţiuni locale şi lua însemnătatea unui act strategic de prima mână.

Meritul acestui fapt de arme revine după cum vom vedea noului comandant al armatei a doua, generalului Averescu.

El trebuie pus în adevărata lui valoare,

Acţiunea dela Flămânda încetase pe ziua de 20 Septembrie. Printr'un ordin al M. G. G. diviziile 10, 21, şi 22 sunt luate de la compunerea armatei a III-a şi trimise la Nord pentru a fi înşirate de-a lungul frontierei. Duşmanul bătuse şi desorganizase armata II ale cărei unităţi nu mai creau în stare să opună o rezistenţă serioasă. Generalului Averescu i se dă iar una din cele mai impor-

tante misiuni, pe care le-a avut în cursul războiului acesta; Numit din nou comandant al armatei II, el părăsește la 24 Septembrie frontul de sud pentru a-și lua noua comandă în primire.

În adevăr greșeala statului nostru major, de a lăsa cele trei armate, care operau izolat în Ardeal, să fie atacate pe rând în loc de a le retrage sau de a le da ordin să evite bătălia, în timp ce făceam efortul ofensiv spre Sud, se plătea scump.

Falkenhayn a atacat întâi corpul de Olt, pe care I, a bătut, apoi s'a repezit asupra armatei II, care asistase la înfrângere, fără să intervie, pentru ca să-i vie și ei rândul, să fie lovită cu putere și aruncată în dezordine în munți.

Asemenea greșeli întăresc voința adversarului și îi dau credință, că poate să întreprindă fără risc planurile cele mai îndrăznețe. El concepse ideea extraordinară, după cuvântul lui Falkenhayn, „de a trece munții în același timp cu inamicul“.

Comandamentul german a crezut că poate „ocupa trecătorile printr-o acțiune repede“ în urma succeselor sale hotărâtoare de până atunci.

Dușmanul a întâlnit însă la Predeal, la Bran diviziile de la Flămânda venite în grabă, ca să-l oprească.

Planul pe care-l adoptase marele cartier german, după cum rezultă azi din toate publicațiunile lor oficiale, era un atac principal pe la Sud de Brașov, prin trecătorile Predeal și Bran, care reprezenta drumul cel mai scurt spre București. Frontul armatei II român, avea să sufere ciocnirea cea mare. Intențiunea lor era să străpungă cu orice preț linia aceasta, pentruca astfel — după vorba lui Hindenburg — „teritoriul Munteniei să fie retezat ea de un cuțit“.

În același timp pe frontul armatei I și IV aveau să se facă operațiuni de fixare, deci cu caracter secundar în timp ce atacul decisiv, care avea să forțeze întreaga linie a munților, se dădea pe aici.

În ziua de 25 Septembrie mareșalul Hindenberg dă ordin generalului Falkenhayn în acest sens.

Armata II română era compusă din trei grupuri de divizii, grupul dela Bran, grupul dela Predeal și cel de la Buzău, un total de 6 divizii, Misiunea lor era să apere următoarele trecători:

Buzău (Crasna), Tabla Bușii, Bratocea, Predeluși, Predeal, Strunga, Bran,

Noul comandant al armatei a II-a nici n'apucase bine să ia în primire frontul care-l avea de apărat și e pus în fața unei dureroase surprinderi. Inamicul în iuțeala cu care erea convins că va putea trece Carpați, reușise printr'o strălucită mișcare înconjurătoare a unui corp de alpini, să cadă în spatele trupelor noastre care apărau trecătoarea de la Bran. La 30 Septembrie el era pe linia Rucăr-Podu Dâmbovicoarei și drumul Câmpulungului îl vedea deschis. Generalul Razu comandantul divizii reușește cu o mare îndemânare, să se retragă fără a pierde material și oameni.

La 1 Octombrie Rucărul e ocupat. Situațiunea devenise extrem de critică în acest sector și ea se va agrava în zilele următoare. La 3 Octombrie inamicul e la 8 kilometri de Câmpulung. Trupele noastre sunt asvârlite în debandată.

Sub aceste auspicii dureroase, generalul Averescu își începe opera de apărare a munților, copleșit din capul locului de greutate neprevăzute și pe care nu le-a putut învinge, decât măiestria sa și energia, pe care a știut să o însușească, comandanților și trupelor în cele mai grave împrejurări.

În scurt timp, cu toate avantajele pe care le obținuse dușmanul din primul moment, el le va pierde treptat și și va sfârși prin a se mărturisi singur învins.

Aruncaț de pe pozițiile de lângă Câmpulung, după ce prin contra-atacuri disperate, se căznise să le reia, după ce încercase o nouă mișcare de învăluire, care nu-i reu-

șise și îl făcuse să zică „Românii își protejază foarte bine flancurile“, el e nevoit să constate în cele din urmă, că tentativa de străpungere a frontului în acest sector nu a reușit. Aceasta chiar pe la jumătatea lui Octombrie.

Dar revanșa deplină nu ne o vom lua aici, decât când comandantul grupului german, generalul Morgen, exasperat după o lună de zile de eforturi supra-omenești, se va hotărî să recunoască nu numai înfrângerea totală ce a suferit, dar să propună și renunțarea la orice acțiune în acest blestemat sector.

În adevăr, după luptele dela Albești-Cândești, la 4 Noembrie, date în prezența generalului Averescu, când grupul diviziilor a 12 și a 22, au luat o strălucită ofensivă, generalul Morgen învins pe toată linia — scrie în memoriile sale Falkenhain : „a cerul nu numai suspendarea ostilităților și retragerea trupelor sale dincolo de frontieră, dar crede, că e zadarnic a mai prelungi lupta în acest sector și este de părere ca trupele sale să fie întrebuițate mai bine pe un alt front“.

Și Falkenhain adaugă : „numai cu multă greutate l'am putut convinge că o asemenea măsură ar avea urmări grave“.

Era victoria completă, așa cum nu am obținut-o poate, în nici o altă parte a frontului. Ea nu era rezultatul unei manevre greșite a adversarului, nici a surprinderii datorită norocului sau a neprevederii dușmanului, cum se întâmplă adeseaori în război, era victoria, metodic organizată, concepută și urmărită, prin o serie de mișcări reușite, chibzuită după un plan anumit și realizată de o conducere superioară.

De aceea un general german a putut să aibă, pentru întâia oară, această sinceritate desăvârșită, să se recunoască nu numai învins, dar să declare că renunță la orice luptă, după ce dela început avusese de partea sa, cele mai mari și neașteptate avantagii morale și materiale.

Era conștiința, că adversarul său nu-i era superior, nici prin număr nici prin materialul de care dispune, ci prin voință și prin conducere.

Aceasta e marea lecție care se desprinde din luptele dela Câmpu-Lung și pe care, adversarii prin mărturișirile lor, o pun la un loc de frunte, și pe care noi prin felul d'a face Istorie, nu înțelegem, că nu e vorba aici, numai de un epizod al vitejii noastre, ci este o capod'operă a științei militare românești în război.

Activitatea grupului dela Predeal compus din diviziunile Lambriu și Văitoianu, n'a cunoscut reversurile, dar nici întoarcerile așa de fericite ale soartii, ca grupul dela Bran.

El a sângerat pe loc. El a avut ceva din gloria câmpului retrănsat dela Verdun.

Aici manevra aproape nu și-a spus cuvântul. Aici tunul și-a îndeplinit opera destructoare și tranșeea protectoare, pregătea riposta.

Eroismul soldatului ca și al șefului, este tot așa de admirabil, în acest război nemilos de poziție, ca și în atacurile cele mai furioase ale războiului de mișcare.

Au fost lupte sângeroase pe frontul armatei a IV-a în munții Moldovii, după cum s'au dat în tot timpul acesta lupte crâncene pe frontul armatei I în munții Olteniei. Nicăieri însă luptele nu au avut caracterul de violență și de distrugere ca aici. Acțiunile secundare de pe celelalte fronturi nu puteau să egaleze intensitatea acțiunii principale, care se desfășura în această parte.

Atacul Predealului în marea bătălie a defileurilor, avea o importanță capitală, fiindcă era punctul ales, pe unde avea să se producă străpungerea. Așa se explică concentrarea unor formidabile mijloace de atac, nemai văzute până atunci pe frontul nostru, ca și înverșunarea cumplită pe care a pus-o adversarul aici.

Lupta s'a dat în condițiunile clasice ale bătăliei de poziție, fără surprize, fără fluxuri și refluxuri, pe liniile

de apărare pregătite mai dinainte, ceea ce arată modul magistral, cum apărarea, a dominat situațiunea dela început.

La 29 Septembrie a început atacul împotriva primei linii de apărare de-alungul frontierei. Abia după 10 zile; după mari jertfe dintr'o parte și din alta, Predealul a fost luat.

Trupele noastre, ocupă o a doua linie de luptă, a Clăbucetului. Lupte grele țin până la 20 Octombrie; când abia atunci, e părăsită și această poziție. La 22 Octombrie inamicul constată gravul eșec ce-l suferise în Valea Prahovei și încercările lui de străpungere a frontului nostru și le va strămuta aiurea.

Bătălia continuă tot mai furioasă și pe a treia linie de rezistență, aproape toată luna lui Noembrie.

La trecătorile Predeluș și Bratocea, era grupul diviziilor 3 și 6 cu efective reduse. Lupte violente au avut loc în acest sector. Falkenhayn face despre ele o mențiune specială, ca despre un succes minunat al apărării românești.

Am arătat situația și rolul pe care l'a jucat atacul dușmanului pe sectorul frontului armatei II, în marea bătălie a defileurilor.

Românii au obținut aici, prima lor victorie, prin răsturnarea întregului plan strategic german.

Cred că nu există părere mai autorizată în această chestiune, care să consacre în mod mai definitiv acest rezultat, decât propriile cuvinte ale mareșalului Hindenburg.

„Noi stabilirăm la început că succesele tactice obținute până acum (în Ardeal), vor putea să fie folosile din punct de vedere strategic, așa încât, dela Brașov să putem străbate drept la București. Chiar dacă sălbatica regiune muntoasă și superioritatea inamică vor impune o sarcină foarte grea pușinelor și slabelor noastre diviziuni, totuși avantajele acestei operațiuni directe erau

prea mari, ca să ne fie permis a o înlătura. *N'am reușit însă a forța blocul munlos, oricât de vitejește s'au luptat trupele noastre, pentru fiecare pisc, pentru fiecare creastă.*"

Și mai departe:

„Experiențele de până aici arătară că trebuiesc căutate alte drumuri, decât acelea cari conduc dela Brașov peste părtea cea mai lată a Carpaților. Falkenhayn propuse străpungerea pe la trecătoarea Jiului“.

Noi în cursul anului 1916 nu am avut o Marnă, care să fi oprit puhoiul dușman, pornit asupra țării. Bătălia defileurilor ar fi putut avea un astfel de rost, în caz de izbândă.

Spre onoarea armelor noastre, am avut însă o victorie, care pentru soarta campaniei noastre, a avut aceeași importanță, ca și luptele dela Iser, pentru armatele aliate din Franța,

La Iser, în câmpiile pline de ape ale Flandrii, armatele anglo-franco-belgiene au scăpat de o spargere a frontului și deci de o învălire a flancului lor stâng. La Predeal și la Câmpulung armata română a scăpat de o spargere a centrului și decide o destrucție totală, care ar fi urmat după ruperea ei în două.

Armata română cu toată ruperea frontului, care a avut loc mai târziu, la extremitatea lui, la Jiu, a putut grație eroismului armatei II, care apăra centrul, nu numai să-și retragă toate diviziile, atâta de încercate, depe fronturile de luptă, dar într'o sfortare supremă; să dea nefericita bătălie dela Argeș, pentru salvarea Bucureștilor.

Acesta este sensul adevărat al bătăliei din munții Muscelului și Prahovii. El a scăpat chiar celor mai imperțiali dintre comentatorii campaniei noastre.

Este de datoria noastră a tuturor, ca acest mare fapt de arme, să fie înfățișat în adevărata lui lumină și valoare, așa după cum se cuvine.

Dintre toate actele petrecute în cursul campaniei din

1916, este cel mai remarcabil și cel mai bogat, prin rezultatele și prin urmările pe care l'a avut. Azi el nu apare ca o certitudine militară și istorică indiscutabilă.

Putem spune cu drept cuvânt, că el constituie cheia de boltă a tuturor operațiunilor militare, care au urmat pe frontul român.

Fără Predeal și fără Câmpulung, campania românească din Moldova în cursul anului 1917, poate nu ar fi existat sau ar fi fost un episod minuscul, în locul unei pagini eroice a marelui război.

Este singurul lucru real, singurul rezultat pozitiv, este aproape tot ceea ce rămâne în picioare, de pe urma haosului, a risipi, a sacrificiilor fără rost, care s'au făcut în tot timpul și în toate părțile în prima parte a campaniei noastre.

În afară de aceasta, nu cunosc nimic, care ar putea să reție atențiunea strategului, nici să poată fi socotit ca un adevărat monument al artii războiului.

Au fost acte de vitejie, au fost episoade glorioase, au fost combinațiuni locale fericite, a lipsit însă acțiunea în stil mare, coordonată, conștientă de scopurile ei superioare, care face din conducerea războaelor o artă, în înțelesul cel mai înalt al cuvântului, în care elementele morale și intelectuale predomina, iar nu ca o simplă ciocnire brutală de forțe elementare.

Câmpulung și Predeal ne dau satisfacțiunea de a avea și noi un asemenea minunat exemplu. În mijlocul sărăcii de idei și a inferiorității bagajului nostru strategic, e un testimoniu care ne ridică prestigiul, în ochii cercetătorului imparțial al campaniei din 1916.

Comparați și examinați bine, ce rămâno din toate acțiunile scump plătite care au avut loc în cursul acestui an teribil? Care au fost rezultatele, atâtor sforțări, în luptele sângeroase din Dobrogea, în ofensivele nesăbuite din Ardeal, în bătălia nefericită dela Argos? Ce tinte strategice s'au atins, în fiecare din aceste ca-

zuri? Ce idei de primul ordin s'au urmărit? Ce planuri care să se fi dovedit, conforme cu situațiunea reală, s'au avut în vedere?

Se va vedea, în adevăr, că aproape nimic nu a reușit din ceace ne-am propus, în această perioadă nenorocită, fiindcă direcțiunea războiului nostru nu era pătrunsă nici de adevăratele principii, nici de realitățile puternice, a căror cunoaștere adâncă, e marele secret, al omului de război.

Un singur fapt domină însă, un singur act și-a văzut desăvârșirea, dela început și până la sfârșit. Și-a avut înțelesul precis și rostul lui sigur până la urmă.

A fost rezistența victorioasă dela Predeal și Câmpu-Lung, care a schimbat cursul catastrofal al evenimentelor. El ne-a ferit de nimicirea totală și ne-a făcut retragerea posibilă în Moldova.

Din noianul de ruine și de sânge al lui 1916, cel ce e preocupat să formuleze o judecată obiectivă, atâta trebuie să aleagă,

Ținându-ne numai pe terenul strict al rezultatelor și fără a intra în studiul amănunțit sau în analiza tehnică a complexului de acțiuni, care au condus la victoria dela Câmpu-Lung și dela Predeal, constatăm, că asemenea rezultate, în mijlocul prăbușirilor, nu sunt fructul hazardului unei ciocniri brutale, ci a unei conștiinți superioare și a unei voinți neobicinuite, care știe să organizeze și să coordoneze, în așa fel faptele, în cât, în mod fatal, să ducă la biruință.

Nici odată vorba unui mare general, care a câștigat multe bătălii, n'a fost mai adevărată, ca în această ocaziune: „C'est dans les quartiers généraux que se trouve la clef de l'histoire militaire“.

Generalul Averescu a avut această cheie, la Câmpu-Lung și la Prahova, și istoria noastră militară, îi este recunoșcătoarea.

Retragerea

Campania din 1916 are trei faze, pe care le am putea caracteriza astfel :

Prima fază e a ofensivelor moarte, a doua e bătălia defileurilor și în sfârșit cea de a treia : prăbușirea fronturilor.

Dacă în primele două faze rolul generalului Averesov a fost să dea războiului nostru nervul, care i-a lipsit tot timpul, de a-i da adevărata impulsivitate sau coordonare mișcărilor lui nesigure, în ultima parte a acestei nefericite campanii, rolul său capătă în adevăr un fel de măreție epică.

Dacă la început el asista amărât, la ofensiva născută moartă a comandamentului nostru, în Transilvania, pentru ea în urmă să vadă, consternat, cum acelaș comandament, omora în fașă, ofensiva noastră dela sud, el a putut să aibă cel puțin satisfacțiunea, de a fi dat în defileuri, dușmanului, cea mai dureroasă lovitură, pe care o suferise până atunci, pe frontul român.

În momentul când totul se prăbușea, când nici un soldat român numai apăra Dobrogea, când frontul care acoperise Bucureștii fusese spart și împrăștiat, iar în Moldova diviziile românești erau în mod treptat înlocuite cu cele rusești, o singură armată, își păstrase încheierea organică inițială și își continua drumul, în lupte necurmăte, spre obiectivele fixate. Era armata a II.

Bătută în Septembrie în Transilvania, victorioasă în Octombrie și Noembrie, sub noua comandă a Generalului Averescu, ea își asigură o retragere în condițiile cele mai grele, se cramponează de terenul, destinat să-l apere, fiind singura mare unitate, care a rămas pe frontul nostru, până în ceasul din urmă, cu fața la dușman.

Este fără îndoială, unul din rarele spectacole ale Istoriei.

riei, cărora noi, Români, pierduți uneori în admirația amănuntului, uităm să contemplăm splendorile mari ale ansamblului.

Firul întregii noastre campanii, se leagă de rezistența acestei armate, care în mijlocul prăbușirii generale, nu numai că nu a părăsit o clipă frontul, dar i-a impus dușmanului voința sa încăpățanată, răsturnându-i planurile cele mai scumpe.

În momentul când armatele aliatului, alergau să ia locul diviziilor noastre bătute, pentru a acoperi golul, pe care-l făceau în câmpie prin retragerea lor, în munți, în punctul cel mai delicat al frontului, a existat tot timpul o streajă românească: Armata a II-a.

Acțiunea aceasta a Armatei a II-a, în această perioadă critică, face parte din marile rezultate, pe cari nu le poate obține, decât singură, voința superioară a omului de război, și reprezintă, fără îndoială, unul din punctele culminante ale istoriei noastre militare.

N'a fost o întâmplare că în capul ei se afla același general, care a văzut limpede în destinele războiului nostru, încă dela început, și a cărui mână tare și în același timp fericită, s'a simțit puternic, oriunde intervenția ei a fost cerută imperios.

Situațiunea, în urma spargerii frontului la Jiu și a pătrunderii dușmanului, în câmpia Munteniei, pe la Nord și pe la Sud, din spre Zimnicea, se prezenta în modul următor: sau armatele noastre aveau să se întru-nească pe un singur front continuu dela munte și până în Dunăre și aveau să primească lupta, pe care le-o dădea dușmanul, care voia să atingă linia Siretului, sau avea să se împartă în două grupe, una formând frontul de nord — armata a doua și armata a IV-a — prima apărând trecerea dela Câmpu Lung și Predeal, și a doua grupă, cu menirea de a acoperi Bucureștii, și de a bate dușmanul; înainte de a-și fi făcut joncțiunea forțelor sale, cari veneau din 2 direcții principale, dela nord și dela Dunăre.

Comandamentul nostru superior a ales soluția din urmă, care s'a dovedit a fi fost cea rea.

În loc să-și cruțe forțele și să opereze o concentrare pe o linie mai îndărăt, unde își putea aduna totalitatea mijloacelor de luptă și se afla și mai în apropierea Rușilor, cum ar fi fost pe linia Cricovul—Ialomița, el se aruncă într'o bătălie ofensivă, al cărui rezultat inevitabil nu putea fi decât cel care a fost: înfrângerea.

Încă din ziua de 10 Noembrie stil v. 1916, Generalul Averescu luând cunoștință de intențiunile Comandamentului nostru superior, prevede cu certitudine însușesul operațiunei.

În minunatul său studiu „Bătălia dela Argeș”, el analizează cauzele dezastrului și arată cât de puțin eram stăpâni atunci pe evenimente și cât de departe eram să le pricepem sensul, pentru ca să ne plătim luxul, să mai facem și o asemenea costisitoare încercare ofensivă.

Bătălia defileurilor pierdută, bătălia dela Argeș pierdută în zadar, Armata II-a trebuia să părăsească pozițiunile, pe cari singură le mai păstra în munți, de la sfârșitul lui Septembrie.

La 21 Noembrie, ea începu retragerea din valea Prahovei, spre est, având ca zonă de retragere Muntenia de nord și ca limită la sud șoseaua Ploești—Buzău—Râmnicu-Sărat. Regiunea aceasta de străbătut era foarte accidentată și lipsită de drumuri.

Averescu vorbind cu un ziarist, de dificultățile pe cari le-a întâmpinat, în timpul acestei mișcări, spunea cam aceste cuvinte, ca răspuns unor atacuri ale presei de partid: „Retragerea în linie dreaptă e o operație foarte grea. Retragerea în munți este una foarte complicată. Aceasta prin conversiune foarte delicată. Poți să-ți faci o idee de ce e o retragere prin conversiune în munți și cum poate fi judecat un general care a realizat-o pas cu pas, disputând dușmanului fiecare palmă de pământ, neretrăgându-se decât când se ceda teren la dreapta ori la stânga lui!”

Urmărindu-ne, dușmanul, nu era la capătul sforțărilor lui cum s'ar fi crezut, după o campanie atâta de lungă, unde avusese atâtea succese strălucite și atinsese principalele sale obiective.

El își prelungea eforturile sale, mai ales în regiunea muntoasă pe care o apărau Români, nu numai în scopul de a obține o linie avantajoasă, pe care să se oprească, dar de a rupe frontul pe aici, ceea ce ar fi avut ca rezultat, pierderea Moldovei.

Pe la jumătatea lui Decembrie, după căderea orașului Râmnicul-Sărat, comandamentul german concepuse, o asemenea ofensivă. El a încercat să o pună în aplicare, prin lupte izolate în munți, conduse cu o mare înverșunare. Români au rezistat pretutindeni. Insuccesul german de aici, ținea pe loc înaintarea lui Falkenhayn asupra Focșanilor.

Spărtura frontului muntos, dela care își aștepta generalul Falkenhayn, succesul manevrei sale, nu s'a produs. Retragerea însă inexplicabilă a brigădei colonelului Sturdza, i-a permis să angajeze, marea bătălie de la Sud cu Rușii, care a hotărât de soarta Focșanilor.

Golul lăsat de faimosul colonel român, prin retragerea sa precipitată, ale cărei cauze s'au lămurit scurt timp după aceea prin fuga lui la inamic, a fost observat la timp, de vultur al comandantului de armată, pentru a putea preveni un dezastru.

El a constituit după mărturisirea însăși a Generalului Averescu, cel mai critic moment din viața sa de militar.

Datorită intervenției unei trupe de cazaci — al cărei ajutor s'a cerut de urgență — și a unui detașament slab dar eroic, din Divizia a III, s'a evitat o mare nenorocire.

Se povestește că în noaptea de Crăciun când la Cuartierul armatei, se aprindea pomul de sărbători, Comandantul Armatei, care până atunci trecuse prin atâtea încercări, pentru întâia oară a intrat în sală unde era așteptat, pentru a primi tradiționalele felicitări, po-

somorât și cu fața plină de griji. Nimini din cei ce l'au apropiat, n'au bănuț drama de afară.

A doua zi s'a comunicat, că dispozițiile lui luate în ajun, au restabilit situația și abia atunci s'au înțeles. primejdia gravă prin care trecuse, ultima armată

Comandantul armatei a II-a la Oituz. Decembrie 1916.

română, care mai apără onoarea, și destinele țării, în fața dușmanului.

Pozițiunea ocupată de Armata a doua cu diviziile a 7 și a 8, care intrau acuma în compunerea ei, coprinșă între Oituz și Panciu, a rezistat tuturor încercărilor inamice. Prin ea am putut păstra ultimele depozite de sare de la Tg.-Ocna, ultimele surse de păcură de la Moinești; minele de cărbuni și toată vaea bogată a Troțeșului.

Ce ar fi însemnat viața în Moldova, fără stăpânirea a acestor centre vitale?

Vonder Goltz citează ca un exemplu demn de admirat — când o armată zdrobită, încearcă totuși să opună o rezistență viguroasă — cazul generalului Chanzy, care la 1870, a făcut celebra retragere de pe Loire supranumită de Germani însăși, „la retraite infernale“.

Se știe că Chanzy comandantul armatei a II de pe Loire, s'a retras în Decembrie 1870 spre Sarthe, repurtând o serie de avantaje parțiale prin manevre abile, prin rezistențe fericite, făcând să se nască mai ales impresiunea în trupe, că s'a produs o schimbare în soarta războiului.

Chanzy în Ianuarie a sfârșit prin a fi bătut la Mans.

Armata a II română în Decembrie, ca și în Ianuarie a fost mai norocoasă. Ea după ce a executat o retragere, pe care inițiatii o considera miraculoasă, a reușit să creeze în acelaș timp evenimentul, care ne-a permis în adevăr, în cursul anului 1917, să schimbăm soarta războiului nostru.

Păstrând porțile Moldovei, nu numai ne-a oprit pe panta dezastrelor, pe care ne rostogoleam într'una, dar ne-a deschis larg drumul victoriei, în 1917.

Exemplul acesta este destul de instructiv, pentru ca istoria războaielor, să nu-i acorde un loc modest, măcar sub rândurile, care i se cuvin de mult, eroicului Chanzy.

Cu drept cuvânt, era al doilea miracol, după Câmpul-Lung în cursul campaniei din 1916.

VI. Campania din Moldova

Ceea ce ne interesează în primul rând, este problema conducerii superioare a războiului nostru.

Examinând campania din 1916, am constatat că rezultatele nenorocite la care am ajuns, nu sunt decât

fructul concepțiunilor unei strategii greșite și lipsii unui adevărat spirit de conducere la comandamentul nostru superior.

Campania din 1917 din Moldova, analizată riguros și desbrăcată de retorica ocazională, are mari asemănări cu cea din 1916. Conducerea din 1917 deși nu a avut scăderile vinovate ale cele din 1916, nu a avut nici culmile la care li da dreptul, jertfele noastre și admirabila preparațiune tehnică și morală a oștiri.

Ceea ce a lipsit direcțiunii războiului nostru în 1916, a fost, orientarea, cunoștința pregătiri instrumentului de război pentru lupta și voința de a învinge.

Comandamentul nostru de atunci nu a fost în stăpânirea nici unuia din aceste elemente.

Este drept că în 1917 toate aceste grave lipsuri, pentru un comandament, au fost în parte remediate. Campania din Moldova realizează sub toate 3 raporturi un progres incontestabil. Mai ales în ce privește organizarea armatii. Aici pare că s'au îndreptat în adevăr toate sfertările și s'a obținut maximum de rezultat.

Este destul să ne amintim ideile care au predominat la începutul Campaniei din 1916, și în toată perioada neutralității la marele stat major și la M. C. G. în legătură cu această problemă, pentru ca să înțelegem ce schimbare s'a făcut în această direcțiune. Dezorganizarea armatii a fost una din principalele cauze ale prăbușirii noastre în 1916.

Experiențele dureroase pe care le-am făcut și prezența misiuni militare franceze, au contribuit puternic la revenirea la metodele și la sistemul de organizare, pe care Generalul Averescu, după cum am arătat, nu a încetat de a-l susține, din capul locului singur, împotriva tuturilor, încă din vreme de pace.

Cu drept cuvânt el observa mai târziu, într'o cuvântare : „Pregătirea noastră militară din timpul celor 2 ani

de neutralitate o pot caracteriza, prin aceste cuvinte „armata românească care a intrat în război în 1916, era mai puțin pregătită decât armata română, care a făcut campania din 1913, și a putut să-și câștige valoarea ei; când, după înfrângerile suferite, s'a înțors la organizarea din 1913, adică în Moldova. Aceasta este un fapt pozitiv.“

Așa dar direcțiunea cea nouă a războiului, silită de împrejurări sau din liberul său arbitru, a înțeles să renunțe la organizarea „hibridă“ și „haotică“ cu care a intrat în campanie și să dea armatei adevărata pregătire pentru a o face un puternic instrument de război.

Cel puțin depe urma atâtor dezastre, atâta învățasem: oștirea noastră trebuie pusă în stare, ca să poată face față condițiilor particular de grele ale războiului modern, a cărei acțiune în primul rând se bazează, pe violență și pe distrugere, pe puterea focului.

Și în această privință trebuie să recunoaștem, că maultul comandament din Moldova, a avut această calitate indiscutabilă, de a înțelege să rupă cu sistemul fanteziilor de organizare din trecut și să dea armatii noastre o compunere organică și tactică de primul ordin. Ceeace s'a și făcut,

Este fără îndoială meritul cel mai mare și opera cea mai trainică, care rămâne depe urma direcțiunii războiului din 1917 și singurul punct, de care se deosebește în mod fundamental, de direcțiunea cea veche.

În această privință un om își câștigase o autoritate nemărginită, mai ales în rândurile oștirii. Era acel ofiter superior, care pricepuse din capul locului, importanța unui principiu esențial, în toate campaniile moderne; că nu există o bună conducere a războiului, fără o organizare temeinică a armatei.

El susținuse lucrul acesta la marele stat major, la comanda armatei, la marele cartier și în fața Regelui său.

Memoriul dela 27 August 1916, despre care am vorbit, conține în chestiunea aceasta a organizării, observa-

șuni, care au un caracter, în adevăr, profetic. El face armătoarele propuneri:

c) Odată cu această (nouă grupare) a se reface ordinea de bătae a unităților vechi pentru a le reda soliditatea alterată, prin amestecul cu elementele slabe.

Trupele de strânsură ca batalioanele al 4-lea, cele de miliții, artileria veche etc. a se scoate din cadrul armatei operative și a se pune în tabere de instrucție, de unde să fie întrebuițate în spatele armatei, pe măsură ce va fi nevoie.

d) A grupa forțele în cât se poate mai puține armate.

Astăzi avem 5 armate. Un comandament de armată poate dirija foarte bine operațiunile a 3, 4 și chiar 5 corpuri de armată. S'ar simplifica mecanismul și s'ar face o mare economie de ofițeri, deja așa de puțini numeroși.

e) A sa adopta în mod hotărât sistemul conducerii în mare, lăsând detaliile comandamentelor inferioare respective, astfel ca, fie-care treaptă de sus în jos, în sfera sa de atribuiri, să aibă atingerea directă numai cu treapta imediat inferioară. Dirijarea directă, a unităților mici, dezorientează comandamentele intermediare.

f) Orice măsură luată, să fie menținută, schimbările și modificările, mai ales la scurt interval, produc perturbări și sdruncină încrederea etc."

Toate ideile acestea, au fost puse la baza noii organizațiuni, care ne-am dat-o în Moldova. Ele i-au făcut lăria și i-au asigurat succesul.

Cu cât conducerea războiului din 1916 era mai refractară și mai nepăsătoare, la chestiunile de organizare, cu atât fostul comandant al grupului de Sud și al armatei a II-a, le urmărea, cu o pasiune crescândă, întocmai ca și problemele de strategie pură, pe care le punea înainte, marsul zilnic al operațiunilor.

Este una din trăsăturile caracteristice, ale omului de război, de a nu despărți, aceste două feluri de chestiuni care în realitate, nu sunt decât aspectele deosebite ale aceleiași arte.

Nimeni nu poate face abstracție, de nici una din ele, fără ca în cursul acțiunii, să nu rămâe nepedepsit.

Este destul să amintim, un fapt, pentru a se vedea, într'o foarte importantă chestiune de organizare a serviciului de pe front, generalul Averescu, ce soluțiune ingenioasă și în acelaș timp practică a dat, pentru ca să înțelegem, spiritul său, cât era de atent și de aplicat, în această direcțiune.

Chiar din primele săptămâni ale începutului campaniei din 1916, pentru autoritățile noastre militare, s'a pus problema, înlocuirii golurilor și completării lipsurilor, pe care le încerca armata de pe front, în urma luptelor.

Soluțiunea care s'a dat acestei probleme la început a fost din cele mai defectoase. Comandanții unităților de pe front, trebuiau să considere părțile sedentare „ca singurele rezervoare la dispoziția lor nemijlocită.”

Ei trimeteau delegați la părțile lor sedentare, ca să aducă material și oameni, iar aceștia organizau convoiuri, cereau vagoane, pentru a face transporturi pe front.

„Sistemul era absolut nepractic. Producea întârzieri dăunătoare și între front și zona interioară, era un du-te vino incontinuu.”

Pe urmă s'a hotărît ca intervenția să se facă prin Marele Cartier și serviciile lui.

Ceva mai târziu s'a modificat și această dispoziție urmând ca cererile să se facă prin comandantul de armată și acestea trebuia să se adreseze Marelui Stat Major P. S.

Pentru a pune odată capăt acestor neajunsuri, generalul Averescu, comandantul Corpului de Sud, ia măsura

de a centraliza serviciul complectării golurilor, într'un depozit de complectare pe lângă comandantul etapelor din Dobrogea". Rostul acestui depozit era să se complecteze și instrucția soldaților, înainte de a fi trimiși pe front.

Evenimentele nu au permis executarea completă a acestei dispozițiuni din cauza dizolvării grupului de Sud, „Această măsură însă a dat cele mai bune rezultate la Armata a II-a, care a organizat un centru de instrucție la Plocești, strămutându-l odată cu retragerea la Bacău“.

Problema se rezolvase în mod fericit. Aceste exemple sunt indestulătoare, pentru a pricepe, de ce Armata a II-a, nu a făcut apel mai târziu în Moldova la nici un concurs din afară, ci prin propriile-i mijloace, fără a recurge la luminile altora, a putut face față cu succes operii de reorganizare.

În timp ce Armata I sub impulsivitatea misiunii militare franceze, își desăvârșea pregătirea. Armata II-a ținea frontul și în interior, desfășura o activitate din cele mai rodnice.

Este un adevărat sentiment de mândrie, care ne inspiră această activitate tenace, pe care o desvolta, această armată, pe toate tărâmurile și în toate direcțiunile.

Este energia românească, în tot ce are ea mai complect. întinsă, la maximum de încordare, așa cum poate nu ne e mai dat, s'o vedem, în nici un alt moment al Istoriei contemporane.

Cine poate să uite, sforțarea metodică, răbdătoare energia adâncă și concentrată, pe care a trebuit s'o cheltuiască fără sgomol zi cu zi, acei care și luaseră răspunderea, de a ține vie, într'o luptă continuă pe front, o părticică din puterea militară, a unei națiuni învinse, în timp ce înapoia frontului, trebuia bucată cu bucată, refăcut, un edificiu distrus, pus ordine într'un organism, în care toate resorturile fuseseră aruncate și sfărâmate.

Această muncă de închiegare organică, pusă în cadrul sombru, tragic al unei ierni îngrozitoare, al holilor și lipsurilor fără număr, al pierderilor pe care le încercasem prin catastrofa invaziei, explică, toată grandoearea tabloului și toată măreția operii înfăptuite.

În timp ce moartea și pustiul, se întinsese peste mai mult de jumătate de țară, ce o ocupase dușmanul, iar restul, sta cuprinsă de amorțeală, sub loviturile elementelor naturii și ale unei soarte nemiloase, în colțul acela de pământ, apărat de Armata a II-a, o activitate trează, n'a încetat să se manifesteze, și nu s'a stins, un singur moment.

Acolo a luminat și a ars tot timpul, o flacără, peste tot cuprinsul țării. A fost credința în victorie, pe care ostașii acestei armate, n'au încetat de a o susține, cu arma în mână.

Cei ce vor evoca drama din 1916—1917, nu vor putea trece peste paginile acestea, fără a nu simți o sfântă emoție.

Cei ce au trăit acele clipe le, vor închina dea pururi, o amintire pioasă, și gândul lor, va fi totdeauna, însoțit, de un sentiment de reculegere.

Armata a II-a, i-a fost dat însă să cunoască, totul, să treacă prin toate încercările și să le înviugă, cu prețul oricăror jertfe.

Fatalitatea a vrut, ca atâtea greutăți, atâtea nenorociri acumulate, să zăpăcească mintea și să înnebunească voințele, chiar acelor, care se presupunea a fi mai oțelite.

S'au văzut ostași în rândurile ei, a căror credință și patriotism, nici nu puteau fi măcar bănuite, pierzânduși capul, în această luptă, în care ei numai vedeau, nici a leșire și nu-i mai prevedeau nici un sfârșit.

În actul, pe care l'au săvârșit colonelul Sturdza și Crăiniceanu, nu trebuie văzută numai trădarea, ci mărimea dezastrului, în care ne aflăm, teribilele rezultate la care ajunsese, care, au putut să schimbe până în-

tr'atăta sufletele unor ofițeri, reputați a fi dintre cei mai buni și a-și fi făcut până atunci' datoria.

Explicația stă mai ales în prăbușirea noastră militară, care a părut unora așa de adâncă și de ireparabilă, în cât le-a omorât nervii și le-a sfărâmat, toate resorturile morale și tot ce are, în adevăr, sublim soldatul: credința în steagul pe care a jurat.

Este cu atât mai mare meritul celui șef, care a putut veghea, peste toate aceste suflete, și, ca un profesor de energie, le-a ridicat, pe unele, în momentul când oscilau și a știut prinde de veste și pedepsi la timp, pe altele, în clipa când se pregăteau, să ne facă cel mai mare rău: să deschidă frontul la inamic.

În 1917 armata franceză a cunoscut în sânul ei asemenea acte de nebunie. La noi au păstrat un caracter izolat, la ei au luat o formă colectivă gravă.

Divizii întregi s'au răscolat. Ele nu s'au predat la inamic. Dar au produs o așa perturbare, încât s'au recurs la represiuni sângerease.

Acestea sunt fără îndoială momentele cele mai dificile pentru un comandant. A le cunoaște și a le învinge cu minimum de pierdere este aproape tot atât, cât a câștiga o victorie, asupra dușmanului.

Evocând toată această perioadă critică a retragerii și a așezării în Moldova, ne amintim cuvintele lui Napoleon, vorbind odată, de Mareșalul Ney: „Cel mai mare merit al său, era că nu-și pierdea nici odată capul și nu era abătut în mijlocul reversurilor. Numai astfel a putut să-mi aducă așa de mari servicii în retragerea din Rusia“.

Pentru noi, Generalul Averescu, are ceva din meritul nemuritor al lui Ney, după cum zilele de atunci, au ceva din tragicul campaniei din 1812. El a fost cel care, mai ales, nu și-a pierdut capul. El a fost soldatul, care în mijlocul reversurilor, a adus țării sale, așa de mari servicii, tocmai fiindcă nu a fost abătut niciodată.

Opera de reorganizare a armatei a II-a, a durat exact

trei luni (Ianuarie, Februarie, Martie). Compusă din 6 divizii, ea avea totdeauna 4 pe front și 2 înapoia frontului, în apropiere de Răchiciuni, cari se reorganizau în timp de o lună.

În Aprilie armata era gata de ofensivă. Trupele armatei a I-a au fost gata în Mai—Iulie.

Ofițerii francezi au făcut aici numai serviciul de informatori. De altfel ei au venit pe front, când armata era reorganizată și nu au luat nici o parte, nici la dirijarea operațiunilor.

VII. Bătălia de la Mărăști.

Istoria se repetă. Istoria militară, se repetă și ea. Ceeace s'a întâmplat cu campania românească din 1916; nu diferă mult, de ceeace s'a întâmplat — în liniile ei mari — și cu campania noastră din 1917.

Românii își aruncară cea mai mare parte din forțele lor în August 1916 spre nord, în timp ce un eveniment, care avea să schimbe fața lucrurilor, se petrecea la sud. Evenimentul acesta, a pecetluit soarta campaniei noastre. A fost Turtucaia. Strategia germană a înțeles, că Românii, vedeau în războiul lor, un „marș triumfal” asupra Buda-Pestei, și dintr'o lovitură, îl reduseră, la un război de apărare.

Strategia românească și-a văzut răsturnate astfel planurile, prin ridicarea pe neașteptate în spatele armatei noastre, a unui nou front amenințător de luptă. Superioritatea ei aici trebuia să se afirme. În loc să profite de superioritatea noastră numerică și de apropierea frontului rus, pentru a restabili printr'o acțiune energică cât mai repede situația, ea s'a prăbușit zi cu zi, în nehotărâre și nesigurantă. Rezultatul a fost invazia și zdrobirea puterii noastre militare în spațiul scurt de câteva luni.

Ce s'a întâmplat în Moldova în 1917?

Analizând evenimentele, nu există o notabilă dife-

rență între ele, oricâte momente înălțătoare ne-a dat această din urmă campanie. În fond ea ascunde germenii aceleiași slăbiciuni, al ipsei unei adevărate concepțiuni strategice.

Românii strânși în colțul de țară, care le mai rămăsese, nu mai credeau acum, în marșuri triumfale. Credeam însă — așa înfrânți cum eram — în victorie.

În primele luni ale lui 1917, imediat după retragere, credeam tot așa de mult, în victoria aliaților, ca și în August 1916, când am trecut Carpații. Era credința în puterea frontului oriental, în forța colosului rusesc, înrădăcinată în noi. Pe aceasta ne întemeiam mai ales, ca să ducem înainte războiul.

Problema care se punea pentru înaltul nostru comandament era următoarea: puterea militară a Rusii, fiind întreagă, armatele ruso-române puteau întreprinde, o acțiune de distrugere totală, a forțelor dușmane, din sudul Moldovii?

Evident că da. Planul pe care l'a conceput în primăvara lui 1917, comandamentul frontului român, țintea la acest scop, adică la o acțiune cu caracter puternic decisiv.

Era iarăși, repetarea aceleiași idei, din August 1916, o mare victorie napoleoniană, care avea să nimicească, într'o singură mare bătălie, totalitatea forțelor adverse.

Era aceeași concepțiune vastă, cu care am pornit în jumătatea lui August 1916; să punem capăt războiului mondial.

Din nefericire, un eveniment avea să se producă din nou, care nu numai că trebuia să risipească mărețele noastre planuri ofensive, dar avea să ne arunce iar, în cel mai crâncen război de apărare, pe care l'am susținut vreodată.

Revoluția rusească, nu numai că avea să slăbească forța combativă a armatelor Republicii Moscovite, iar în curând avea să le răpească ori și valoarea militară.

Pe frontul nostru și în interior avuseserăm destule fapte, din care puteam trage concluziunea, că în orice acțiune alături cu ei, trebuie să fim prudenți. Deja la 18 Aprilie 1917 o manifestație de soldați ruși eliberase pe Racovski. Mai târziu la 7 Mai, apoi la 11 Mai și în sfârșit la 13 ne-am pomenit cu delegațiuni numeroase de ofițeri și soldați austriaci și germani, aduși de Ruși, la Roman, la Iași, ca să trateze pacea. O serie de alte manifestațiuni îngrijitoare ne lămurau pe deplin, asupra moralului și capacității ofensive a armatelor rusești.

Dar nu numai frontul românesc — unde se pare că situația în unele privințe era mai bună — dar pe frontul Galiciei și Poloniei, se întâmplase, câte-va evenimente grave, care trebuia să dea de gândit conducerii noastre superioare.

Nu amintim decât cele două acțiuni mari, ofensiva lui Kerenski dela 1 Iulie stil nou, care s'a prăbușit după minunatele succese inițiale, în câte-va zile, în modul cel mai lamentabil și puternica contra-ofensivă a armatelor austro-germane dela 19 Iulie st. n. în fața Tarnopolului, care au arătat toată dezorganizarea armatelor rusești, prin abandonarea în masă a pozițiilor; la simpla apariție a unităților inamice.

Când aceasta era situațiunea aliatului nostru, cunoscută de toți, mai era în drept marelui comandament român, să conceapă și să stăruie în a executa, pe frontul Moldovei, o operațiune de *deciziune puternică*, cu obiectivul de a nimici *totalitatea* forțelor dușmane, printr'o victorie napoleonică ?

Dar poate strategia românească, țintea la un scop de un ordin general, la obținerea unei mari victorii pe frontul nostru, care ar fi avut o influență morală, așa de puternică, încât ar fi galvanizat întreg frontul oriental, redând toată ardoarea războinică trupelor re-

publicei ruse, prin minunatul exemplu ce l'am fi oferit lumii înmărmurite, succesul nostru ?

În ori-ce caz, Istoria se repetă. Ceea ce am învățat cu durere în 1916, a fost zadarnic, căci printr'o încongribilă predispoziție, am repetat cu inima ușoară, și în 1917.

În fața acestei strategii a comandai noastre supreme s'a ridicat strategia acelu general, pentru care realitățile complexe ale războiului nostru aproape numai aveau taină, și înțelegerea situațiilor, cele mai înextricabile îi dădea o virtuozitate cu adevărat unică.

Generalul Averescu a conceput planul unei mari bătălii, care putea să deie — după împrejurări — sau o victorie *decisivă* în înțelesul napoleonian sau o *victorie cu scop limitat*, cum a definit-o cel dintâi, Clausewitz, studiind companiile lui Frederic al II-lea.

Planul acestei bătălii pornea în primul rând de la dispozițiunea particulară a frontului nostru, el ținea seama de natura terenului, de mijloacele de care dispuneam și de greutățile reale, pe care le aveam în față dar mai ales el răspundea, unor necesități superioare, care în situațiunea noastră, erau factorul determinant, acordând o parte largă, imponderabilelor.

Dar mai presus de toate el era un plan românesc. Era o încercare adevărată, de a ne desrobi de mirajul care-l vedeam mereu în jurul nostru și din care, cu toate nenecirile, spiritul nostru, nu putuse ieși, de încercare sinceră de a înțelege, că victoria, vine în primul rând de la propriile noastre forte, de la gândul nostru propriu și de la cugetarea noastră, neinfluențată, de nimini.

Evenimentele au dovedit, că acest mod de a vedea era cel just și cel rațional.

El se sprijinea pe două considerațiuni, de care ori-ce plan strategic românesc, trebuie să țină seama.

Una de ordin psihologic: nevoia unei mari victorii

ofensive, pe care o simțeau toți, în Moldova, în primăvara lui 1917. Era o sete de sacrificiu și o voință de a bate dușmanul, care ne invinsese și ne umilise, peste care nu se putea trece. Această nevoie, era cu atât mai puternică, la armata noastră, cu cât ea se simțea acum, în deplinătatea mijloacelor de luptă, în urma reorganizării ei. A zdrobi inamicul, atacându-l, o suprema satisfacție, pe care i-o rezervă, lupta, soldatului. A-l bate, apărându-și numai poziția, e o datorie de onoare, de la care un viteaz, nu se poate sustrage. Ostașului român i s'a refuzat, cel dintâiu lucru, în prima parte a campaniei. El l-a resimțit cu atât mai violent, în 1917, cu cât avusese ocazia, de atâtea ori, în apărare să strălucească.

A doua considerație, se întemeia pe faptul, că cu toată conștiința ce aveam, că nu suntem decât un accesoriu al puterii militare rusești, aveam însă certitudinea, că între interesele particulare ale frontului român și cele ale frontului oriental, luat în întregimea lui, nu există confuziune, că aveam rosturile noastre precise, cari trebuiau, numai, bine determinate, pentru a le putea atinge. Puteam în mijlocul angrenajului, în care ne aflam, avea o inițiativă și ea nu depindea decât de propria noastră perspicacitate și mai ales de spiritul nostru de deciziune, pentru a o pune toată în valoare.

Dar aceste posibilități, erau strâns legate, de putința realizării a cel puțin una, din următoarele două ipoteze:

Sau puterea militară a Rusiei rămânea intactă și atunci puteam fi siguri de o *mare victorie decisivă*, prin nimicirea totală a forțelor adverse, în stilul napoleonian.

Sau puterea militară rusă diminua și atunci, trebuia să ne grăbim, pentru a obține, cel puțin o *strălucită victorie ofensivă cu scop limitat, după maniera lui Frederic al II-lea*.

La lumina acestor adevăruri stabilite, să vedem care a fost opera noastră strategică din vara lui 1917 și în ce condițiuni a fost ea înfăptuită, de direcțiunea războiului nostru.

Dacă conducerea superioară din 1916 a avut o strategie nefastă, cea din 1917, a fost fără îndoială, una din cele mai mediocre, din câte ne-a fost dat să cunoaştem. Analiza care o vom face îndată, va dovedi că această apreciere nu conţine nici o severitate.

Pe la începutul lui Mai 1917, a avut loc un consiliu de război la Iaşi, care a hotărât ca operaţiunile ofensive, să fie reluate pe întreg frontul român. Ele urmau să înceapă între 15 Iunie—1 Iulie.

Planul propus de Marele Cuartier, urmărea o străpungere a frontului inamic, la centru, adică prin câmpie; pe la Nămolosa.

Misiunea aceasta hotărâtoare — care revenea armatei I şi unor elemente din armata IV rusă — odată terminată, urma ca cele două aripi, ale frontului duşman rupt, rămase în aer, să fie bătute în parte: una aruncată în Dunăre şi alta în munţi.

Din punct de vedere strategic această operaţiune avea un caracter de *deciziune*, căci ea tindea la nimicirea *totalităţii* forţelor inamice, sau în orice caz a celei mai mari părţi din ele.

Din punct de vedere tactic, se susţinea că poziţiunile din câmpie ale duşmanului, fiind mult mai slab întărite ca cele din regiunea muntoasă, ele puteau fi deci; distruse mai repede de focul artileriei noastre.

Planul acesta susţinut de M. C. G., la care s'a raliat Generalul Cristescu, Generalul Cerbacel, a fost combătut de Generalul Averescu. Regele înclinând mai mult, tot timpul, către părerea Comandantului armatei a II-a, a sfârşit, până a-şi da asentimentul în cele din urmă, planului propus de Marele Cuartier.

Ce susţinea Generalul Averescu?

Este o eroare a se încerca străpungerea pe la centru deoarece nu avem certitudinea de a putea bate, cel două aripi ale inamicului, în timp util adică înainte de a fi aruncat el, în spaţiul gol, rămas de ne urma ru-

perii frontului, rezerve puternice, cari ne-ar fi amenințat la rândul nostru, aripele noastre descoperite. Atacul rezervelor inamice, ne putea compromite succesul inițial, învăluindu-ne una din aripele noastre, care operează astfel în mod ofensiv și izolat.

Această operațiune de mare envergură, comporta cele mai grave riscuri. Mai ales tentativa de străpungere a frontului prin câmpie, a fost combătută cu toată energia. Era o eroare să se creadă, că pozițiunile inamicului aici erau întărite mai slab, dar chiar așa fiind — susținea Generalul Averescu — înlocuirea materialului distrus, prin bombardamentul nostru, e mult mai ușoară, pentru el, de făcut, în pozițiunile de câmp, decât în cele din munți.

În sfârșit Comandantul Armatei a II-a, propune el însuși, planul său, care consta, în străpungerea frontului dușman prin regiunea muntoasă, chiar prin sectorul pe unde a avut loc mai târziu, bătălia de la Mărăști. Operațiunea principală ar fi avut loc pe aici, nu pe la Nămoloasa.

Odată frontul rupt în acest loc, jocul rezervelor, ar fi fost mult mai greu pentru dușman și el ar fi fost măturat, în câmpie, fără să fi avut timpul, să ne opue o rezistență serioasă. Odată aruncat în câmpie, noi am fi dominat pozițiunile lui și întreg frontul de la Siret, ar fi urmat să se retragă.

Concepută astfel această bătălie, ea ar fi fost cu siguranță o mare victorie cu scop limitat, care ar fi nimicit sau dezorganizat toate trupele inamice, din regiunea muntoasă, aducându-ne o pradă bogată fără precedent în luptele noastre.

Iar dacă împrejurările, ne-ar fi fost complet favorabile, până la sfârșit, adică trupele rusești, să-și păstreze capacitatea ofensivă, atunci cine ar fi oprit, ea întreg frontul de pe Siret până la Dunăre, să nu-l transformăm cu aliați noștri în timpul retragerii dușmanului, într-o mare catastofă pentru el?

Ar fi fost în cazul acesta, victoria mare decizivă, așa cum am denumit-o în stil napoleonian, care ar fi avut ca consecință distrugerea totalității forțelor inamice din Sudul Moldovei.

Planul acesta al Generalului Averescu simplu, clar, judicios, ținând seama de toate condițiunile strategice și tactice în care ne aflam și care nu-și schimba sensul, ori-cât ar fi variat ele, fiind-că elementul fix în soluțiunea aceasta a problemei, era armata română, pe care se putea conta ori-când — din nenorocire nu a fost admis.

În războiul mondial, există un caz, care prezintă o analogie frapantă cu situațiunea în care ne găseam noi.

Planul Generalului Averescu de a sparge frontul prin muni, iar nu prin câmpie, a fost aplicat cu succes de M. C. G. german câte-va luni mai târziu la Caparetto — Tolmino, obținând cea mai strălucită victorie a sa, în cursul războiului, pe frontul occidental, făcând peste 260.000 prizonieri și prăbășind întreg frontul Italian.

Idea care era la baza planului german era aceeași și cea susținută în consiliul de război de comandantul armatei a II, sprijinindu-se pe aceleași considerațiuni strategice și tactice, într-o cât aceleași condițiuni, în cea mai mare parte, erau îndeplinite.

Generalul Conrad von Hotzendorf propuse M. C. G. german un plan care consta în a constitui o puternică armată de manevră, care avea să spargă frontul Italian, într-un punct unde rezervele lui Cadorna, se gândeau mai puțin să intervie și chiar în caz de intervenție, ele pentru mai multe motive, nu puteau influența deciziv situația.

Sarcina aceasta s'a dat Generalului Von Below comandantului armatei a I^a. Punctul ales fu sectorul muntos; Plezzo — Tolmino, care apărea cu totul improprie pentru operațiunile mari, cu caracter decisiv.

„Nu-și închipuia nimeni — spune o publicațiune oficială — că inamicul va dezlănțui o ofensivă într'un sec-

tor atât de strâmt, în mijlocul munților puțin accesibili când avea înaintea sa câmpia maritimă, către care ne aveam îndreptată toată atențiunea. Într'un cuvânt surpriza a fost completă¹⁴.

Se știe ce a armat.

Frontul a fost spart și torentul Austro-German intrat prin spărtură, a fost așa de formidabil încât nu l'a mai putut opri nimic, întreg frontul din Trentin și până la mare s'a prăbușit, iar fugarii Italieni s'a oprit la porțile Romii.

Abia intervenția forțelor Anglo-Franceze a putut restabili situația, fixând dușmanul la Piave.

Care au fost rezultatele ofensivii noastre din Moldova?

Cu toate că s'ar părea că susținem un paradox, dar vom afirma, că înaltul nostru comandament deși în intențiunea lui era să nu dea, decât o mare bătălie cu caracter deciziv, în fapt el a făcut tot ce i-a stat prin putință, ca să evite, cât mai mult timp, acest lucru. În or-ce caz, el nu a înțeles ca să dea această bătălie; cu un ceas mai de vreme, atuncea când frontul român putea dispune de maximum de mijloace, adică de concursul real al armatelor rusești, a căror combativitate se topea pe fie-care zi, văzând eu ochi.

În timp ce operațiuni importante în cursul anului 1917 au început de timpuriu pe toate fronturile, la noi nu se făcea nimic ca să se grăbească acea decizivă de la care comandamentul nostru spera atâta,

Pe frontul francez aliați noștri împinseră pe germani în Martie și Aprilie pe linia Hindenburg, iar Italieni bătuseră pe austriaci între 14—20 Mai la Jamieno și Bainsizza. Dar chiar Ruși cu toată mișcarea revoluționară, care se accentua zilnic în rândurile armatii au dat dovadă de activitate. La 14 Iunie stil vechiu au început ofensiva de la Halicz, ordonată de Korenski; care a obținut în primele zile rezultate așa de strălucite.

Armata noastră era complet pregătită încă din Mai:

Armata a II din Aprilie și în Iunie ar fi putut să înceapă operațiunile ofensive.

În fapt însă, comandamentul nostru s'a lăsat impresionat, de evenimentele din Rusia, fără să poată să se hotărască, să întreprindă nimic, pierzând cele mai bune ocaziuni, numai din pricina deprimării, în care se gă-

Invingătorul dela Mărăști 1917

sea. Dar în acelaș timp el rămânea tot la planul vast care-l concepușe la început de a nimici totalitatea forțelor adversarului și care nu se putea realiza fără concursul hotărâtor al Rușilor.

În rezumat, pedecoparte ești alarmat, de topirea puterii rusești, așa încât nu te decizi să întreprinzi săptămâni de zile nimic, dar pe de alta, o deciziune mare

vrei să obții cu orice preț, deși numai erezi tu singur, într-o eficacitate deplină, a ajutorului rusesc.

Această atitudine absurdă, nu se explică decât prin lipsa noastră de hotărâre și de voința războinică, ea și prin o lipsă totală de înțelegere a scopurilor noastre strategice proprii.

Marile evenimente de pe frontul oriental, influențau așa de puternic spiritul conducerii noastre superioare, încât o sileau să adopte măsurile cele mai contradictorii și atitudinile cele mai echivoce.

În sfârșit comandamentul frontului român, se decide în cele din urmă, să dea bătălia mult așteptată. Să vedem această bătălie odată începută, cum se desfășoară, dar mai ales, cum înțelege el s'o conducă.

Bătălia începe la 9 Iulie adică exact a 4-a zi dela începerea puternicei contra-ofensive austro-germane din Galiția, care avea să aducă în curând inamicul în Bucovina și Nordul Basarabiei. Evenimentele la Nord, luau dar, un curs din ce în ce mai defavorabil, și totuși, noi umblam după o decizie, când frontul rusesc, nu mai dădea garanții îndestulătoare, de suficientă rezistență pentru sine.

Dar în sfârșit, sortii sunt aruncați. Repeceiunea atacului româno-rus putea salva situația. Victoria era încă în mâinile noastre,

În loc de aceasta, comandamentul nostru, nu numai că nu dă dovezi de iuțeală, dar nu are nici tăria, la primul accident, de a stărui în ceea ce și-a propus, sau inteligența de a găsi o idee, într'un moment critic, care dacă nu ne ar fi dat decisiva visată, nici nu ne ar fi ciuntit cea mai strălucită victorie a istoriei noastre militare.

La 9 Iulie începe preparațiunea de artilerie pe frontul român. A doua zi la 10 Iulie, armata a II e gata de atac. Armata I cere o prelungire de o zi, preparațiunea artileristică în sectorul ei, nefiind terminată.

În fine la 12 Iulie armata I încă nu era gata, când

seoseste faimosul ordin rus de incetare a operațiilor
semnat de Kerenski.

Până aici rezultă următorul fapt incontestabil, că
pozițiile inamice în sectorul armatei I, nu erau așa
de slabe, că bateriile lor nu fuseseră reduse la tăcere
și că spargerea nu ar fi dat în nici un caz, aceleași
rezultate ca pe frontul armatii a II.

Deci punctul de străpungere pe unde avea să aibă
loc acțiunea principală, fusese rău ales. Prevederile ge-
neralului Averescu, în această privință, se împliniseră
în tocmă. Frontul muntos cedase preparațiunii noastre
artiștice. Frontul din câmpie rezista, răspunzând
chiar cu succes.

Planul mării ofensive era dar defect. Acesta este ade-
vărul istoric. Aceasta din punct de vedere tactic.

Din punct de vedere strategic.

Bătălia aceasta, din cauza că am conceput-o ca o
decizie, am pus soarta ei întreagă, în realitate în
măinile Rușilor. În clipa când s'a produs accidentul —
ordinul lui Kerenski — comandamentul nostru suprem,
a văzut cum întreg esafodagiul mării sale victorii ofen-
sive sa nărue. El a fost incapabil să mai reacționeze.
Ca fulgerat de paralizie, el și-a agravat situațiunea,
prin inacțiunea subită la care s'a condamnat singur
într'un moment de stupeoare,

Marea bătălie decizivă din Sudul Moldovii era astfel
perdută. Se putea însă salva ce-va, victoria românească
dela Mărăști.

Iată ce va apăsa vecinic asupra comandamentului
nostru suprem. Niciodată în cursul secolelor în răz-
boaie, o mare victorie, învăluită de mari pericole, n'a
fost smulsă, fără o sfortare mare și fără o scânteiere de
geniu, a comandamentului.

Comandamentul nostru a căzut ca un corp inert. În
fața unei vesti, în loc spiritul său să se ridice de asu-
pra tuturilor grunțăților, care puteau să-l coplezească

el a lăsat să-i scape, aceea ar fi fost mândria noastră de toate veacurile și ceea ce pentru prezent — era deja un rezultat pozitiv — o mare victorie ofensivă românească.

Pentru ce n'am exploatat succesul armatei a II-a? Pentru ce n'am schimbat imediat dispozitivul, acelei mari bătălii, pe care n'am mai putut-o da, din cauza ordinului rus, și nu ne am angajat forțele încă intacte, într-o mare bătălie cu scop limitat, care pentru noi Români, era tot așa de necesară, în momentele acelea, ca și un principiu de viață?

A lipsit, omul de război, în sânul comandamentului nostru suprem, care se putea ridica până la asemenea înălțimi, în acele clipe incontestabil grele, dar în nici un caz, așa de tragice, cum au vrut apoi să le prezinte,

El singur putea să scruteze, în tainele războiului nostru, și să nu lase să ni se smulgă din mâini, fără a fi făcut o încercare supremă, cea mai prețioasă piatră; ce ar fi împodobit vreo dată cununa unor războinici.

Omul acesta din nefericire, era mai jos. Trebuia căutat mai departe, în rândurile soldaților lui, la armata a II. El răsturnase inamicul la pământ. Și se pregătea să treacă ca un biruitor antic, peste corpul lui.

Era cert, că numai puteam întreprinde acțiunea principală, pe acolo pe unde proiectasem, dar cel puțin — cum spune Clausewitz — comandamentul nostru era dator să-și aducă aminte, că cel mai bun mijloc de a exploata un succes când s'a produs, este de-a-l exploata tot-d'una acolo, unde l'ai obținut.

Succesul îl avusesem la Mărăști. Aici trebuia încercat totul.

Dar comandamentul nostru, care până atunci nu se gândea decât la o victorie napoleoniană, acum se mulțumea cu o lichidare grabnică, în orice condițiuni.

El fusese constrâns să renunțe la deciziune, dar renunța acum cu inima ușoară și la succesul minunat;

pe care-l țineam puternic în mână. În loc să-l exploatăm din plin și să tragem maximum de profit moral și material, am băgat sabia în teacă, cu mâinile tremurânde de frică și în cea mai mare grabă

Pentru ce această grabă? Pentru ce această panică, care comunica un fel de ataxie, admirabilului instrument ofensiv, pe care-l pregătisem de atâtea luni, și care nu ar fi putut să piară, înainte de a fi dat, lumii, un mare fapt de arme, merit să rămână, ca un model de bravură și de știință militară?

Orice s'ar spune, un fapt rămâne pozitiv, că în momentul când inscriam pagina cea mai glorioasă din istoria noastră militară, a existat un fir obscur, inexplicabil, în conducerea superioară a războiului nostru, care a împiedecat, ca victoria dela Mărăști, să nu aibă amploarea și proporțiunile, pe cari trebuia să le aibă, mai ales după prăbușirea planului inițial ofensiv de operațiuni.

Generalul Averescu, iată ce scrie el însuși, în această privință:

„Rezultă că în Iulie 1917, armata românească, disponibilă în întregime, cu o parte din forțele sale pătrunse adânc în frontul dușman, spart pe o întindere de 40 de kilometri și cu un inamic în complectă debandadă în față, se oprește din avântul ei, pe baza unui ordin se va vedea pornit de unde (al ministrului de război Kerenski) pentru cuvântul că, într'un punct oarecare al frontului rusesc unele trupe au părăsit pozițiile, fără ca dușmanul să le fi atacat și deci fără a fi fost urmărite l..

Să se mai noteze că armata a IV rusă, intercalată între cele două armate românești era încă neatinsă de indisciplină și că a luptat admirabil cot la cot cu noi, că armata a 9-a la dreapta noastră, era încă ținută la datorie și că în fine ceva mai la Nord, se găsea armata a VIII comandată chiar de Kornilof, de la care am primit în ziua aceea, o telegramă toată entusiasm.”

Vorbind de moduri cum a fost oprită acțiunea sa și el scrie:

„In noaptea de 12 primesc ordin să opresc ofensiva, din cauză că unele trupe rusești ar fi făcut defectiune unde-va la Nord!

Cu inima însegerată a trebuit să lăsăm din mână prada pe care o țineam vânjos și care ne promitea atâta.

Ori din considerațiuni pur locale, tactico-topografice, eram obligați ca pe unele direcțiuni să mai căștigăm teren.

Am fost chemat la ordine foarte sever și acuzat de neascultare. Se va vedea mai târziu de partea cui era greșeala. In orice caz un singular tratament pentru un comandant de armată victorios.“

In sfârșit el conchide cu această observație:

„Și este de asemenea regretabil că comandantul frontului nostru s'a supus ordinului lui Kerenski și nu a exploatat succesul obținut. Pot spune zierele politice ce vor voi. Rămâne faptul că armata a II ciunită de 2 divizii in ajunul ofensivii și cu un rol cu devăvârșire secundar, a spart frontul dușman.

Generalul Vuillemain venind la postul meu de comandă spunea: acum că s'a făcut spărtura ar trebui aruncat aici tot ce se poate avea disponibil ca să exploatăm acest succes.“

Dar Generalul Averescu cu această ocazie merge mai departe. El care cunoștea întreaga situațiune strategică, afirmă despre valoarea concursului rus, următorul fapt care arată că chiar deciziunea proiectată, in unele privinți, putea fi atinsă dacă comandamentul nostru, ar fi avut voința superioară de a învinge și nu l'ar fi abătut evenimentele, până într'atâta, in câtă s'loboade, singur, prada, ce avea in mână.

„Am convingerea că cu tot ordinul lui Kerenski și atitudinea îndolnică a Rușilor dacă se făcea ast-fel de toată armata română (să intre prin spărtură), n'am

fi trecut prin criza de la Mărășești și armistițiul nu ar fi găsit pe Buzău ori pe Cricov“.

Nici odată vorba lui Napoleon: „les grands résultats a la guerre sont le fait du commandement“ n'a fost mai adevărată, decât privind ofensivele noastre cum am sfârșit în cei doi ani de război,

Dacă în 1916 și 1917, ofensivele românești — cea din Transilvania și de la Nămolosa — nu au putut atinge nici unul din rezultatele pentru care au fost întreprinse, nu e atâta din vina evenimentelor cât din cauza slăbiciunii extra-ordinare a comandamentului.

Nu e nici concepțiunea strategică, nu e nici orientarea, tot-d'auna greșite, care i-au fost fatale, ci principiul superior al conducerii însăși, care i-a lipsit cu totul și pentru care, n'a avut nici o însușire sau chemare?

Ori de câte ori a survenit un eveniment mare a fost incapabil să dea riposta. El a făcut ca cel chirurg începător care amețit el însuși de minunile științei sale, proiecta veșnic asupra bolnavilor operațiunile cele mai temerare. Dar cum așternea bolnavul pe masă și făcea primele tăieturi, numai avea curajul să continue și de teama complicațiilor abandona regulat pacientul lăsându-l într'o stare mai critică, ca cea din nainte de a fi pus cuțitul.

Cine poate tăgădui că ofensivele din 1916 și 1917 care erau concepute în vederea victoriei, sau în orice caz, să aducă o ușurare situației, să contribuie prin rezultatele lor, la o ameliorare a ei, nu au sfârșit dimpotrivă, prin a o înrăutăți totdeauna și a ne atrage pe capul nostru — cum arăta Averescu — cele mai grele crize:

Aceasta se datorește în primul rând, lipsei acelei virtuți fundamentale unui comandament în război: spiritul de conducere, de voință creatoare.

Și totuș acestei conduceri, așa de inferioare, i s'a ușurat de două ori situația, dându-i-se în mână soluțiunile, pe care n'avea decât să le ia, și să le ducă înainte cu hotărâre.

Ce a făcut din ele ? In 1916 a trăgănit și apoi, a luat așa dispozițiuni în munți, încât a ucis Flămânda, înainte de a-și fi dat roadele. In 1917, a comis o crimă: a ciuntit Mărăștii, în rezultate, dar nu a putut să-i întunece nici strălucirea, nici gloria neperitoare, ce a căpătat, de cea mai mare victorie ofensivă a Românilor.

Poporul nostru și armata, printr'o admirabilă intuiție, au înțeles, că de aceste momente era legată, victoria, și și-a pus avintul și toată încrederea, în numele de care erau legate aceste două ofensive.

Au fost două idei mărețe, de o potrivă de îndrăznețe și de viguroase, pe care strategia Maestrului, le a aruncat generos, în câmpul sterp și gol al diletantismului, unde nu putea crește nimic, și unde se putea înăbuși tot, chiar și rodul incolțit gata.

El rămâne în acest război, sămănătorul de ofensive, titlul cel mai înalt, ce se putea decerne unui mare șef ostracizat.

Ofensiva este arta de a învinge. Ea e scopul suprem al războiului, către care tind toate puterile de viață ale unei națiuni, într'o sfortare comună de jertfă.

Averescu incarnează această aspirație a oștirii noastre. El realizează această nobilă sinteză a sufletului național: spiritul învingător în război.

VIII Bătălia Moldovii

În curând dușmanul avea să ne impue a treia mare bătălie defensivă de la începutul campaniei.

După bătălia Dobrogei, care a început pe un front atât de restrâns, încă din primele zile ale războiului și a continuat în diferitele-i faze, până la retragerea Rușilor în Decembrie; am avut bătălia defileurilor, care a început în primele zile ale lui Octombrie și s'a terminat cu invazia în câmpia Muntenii,

Acum dușmanul avea să facă o a treia sforțare ofensivă în stil mare, dând naștere uneia din cele mai formidabile bătălii, care se desfășurase, până atunci, pe frontul oriental.

Prin proporțiile ei, prin obiectivele ca și prin rezultatele pe care le-a obținut, am putea-o numi, bătălia Moldovii.

Soarta acestei provincii și a întregii armate de pe cuprinsul ei, s'a decis în aceste lupte, care formează un vast ansamblu de operațiuni, animat de aceeași idee conducătoare: cucerirea țării dintre Carpați și Prut, prin nimicirea trupelor care o apărau.

Una din preocupările constante ale Marelui Cartier General german, de la apariția primilor manifestări revoluționare pe frontul oriental, a fost o acțiune decisivă în Moldova.

Generalul Ludendorf ne spune, că încă înainte de Mărăști avea această intențiune. Odată terminată bătălia Moldovei, prin respingerea tuturor atacurilor lui Mackensen, Ludendorf revine la planul lui favorit: distrugerea armatelor române.

Iată cum considera el această chestiune, despre care face mențiuni în amintirile lui de repetate ori:

„Pe la jumătatea și pe la sfârșitul lui Septembrie, odată restabilite liniile ferate, la sud de Dniester, credeam că sunt destul de avansat pentru ca să pot începe operațiunile în Bucovina și pe Siret în Moldova. În acest scop trupele de la Riga, trebuiau aduse spre Sud.”

Mai departe:

„Noi consideram ofensiva în Moldova ca o a doua acțiune decisivă... Trebuia armatăii austro-ungare de pe frontul italian sprijinul trupelor germane. Nu puteam deci ataca în Moldova.”

Și în sfârșit:

„Abandonarea operațiunii din Moldova mi-a fost pe năibă. Ea îmi părea că are o importanță mai mare ca

cea din Italia. Dată fiind situația din Rusia, această operațiune putea exercita o acțiune decizivă pentru sfârșitul războiului în Est."

Și vorbind de succesul de la Riga:-

"Această nu e decât o slabă compensație la operațiunea din Moldova (la care a trebuit să renunțe), „dar tot în definitiv, era ce-va decât nimic"

În ce privește operațiunile propriu zise începute la 23 Iulie până la sfârșitul lui August, și care, constituie bătălia Moldovii, cu momentele dela Mărășești și Oituz; Ludendorf nu le a rezervat în „Amintirile" sale, decât această înză de o sângeroasă concisiune:

„În România ne-am bătut între Siret și munții frontierei."

În cele trei mari bătălii defensive ce am amintit, în care s'a disputat soarta celor trei provincii, ale vechiului regat, rolul generalului Averescu, a fost capital și numele lui e legat strâns de ele.

Bătălia Dobrogii ca și bătălia Defileurilor sunt până în cele din urmă, două înfrângeri, care ne-au costat pierderea Muntenii și a Dobrogei. Dar o bătălie care durează săptămâni și care se desfășoară pe fronturi imense, e o dramă uriașe, în care actorii, după puterea talentului lor și după necesitățile acțiunii, joacă roluri diverse și inegale. Unii se acoperă de glorie, alții sucombă în eforturile lor, alții mai nenorocoși, dau chiar lovitura de grație ansamblului, nimicind efectele jocului celui mai grandios,

Generalul Averescu a fost dintre cei care, investit totdeauna cu răspunderi grele, a dat prin meritul incomparabil al său, acțiunilor lui, nu numai o strălucire particulară, dar a putut imprima acea mișcare fericită ansamblului, care dacă nu ne-a evitat înfrângerea ne-a scutit de o prematură prăbușire catastrofală.

Aceasta este lecția care se desprinde depe urma celor două bătălii pierdute.

Bătălia Moldovii a fost cea dintâi mare bătălie defensivă câștigată de noi. Ea ne a păstrat cea de a treia și ultima provincie, care ne mai rămăsese.

Din punct de vedere strategic este sigur că Mackensen, a urmărit aici o deciziune. Tocmai faptul acesta, ne îndreptățește a considera, ca o greșală, tendința care exista, de a se separa, de a pune în cadre deosebite — ca și cum n'ar fi nimic comun — între luptele de la Mărășești și cele de la Oituz, când în realitate, ele fac un tot indivizibil, fiind aspectele sau fazele una și aceleași bătălii.

Această bătălie a trebuit — din întreaga desfășurare a ei se vede — să fie concepută de comandamentul german, ca o singură vastă operațiune, a cărei realizare să fie urmărită printr'o aceeași sforțare și după un același plan anumit.

Și este dar o profundă eroare, de a se despărți în felii tranșante, aceste două importante grupuri de operațiuni și de a nu se privi, întreaga partidă măreață care s'a jucat.

Aceasta este una din vinele comandamentului nostru suprem, care de la început nu a orientat suficient spiritul public, lăsându-l într'o rătăcire, care, mai ales din punct de vedere strategic, e o absurditate și e regretabil, că se perpetuează.

Românii ajutați așa de defectuos de Ruși, au câștigat o bătălie mult mai însemnată, ca cea care se proclamă, în mod curent, la Mărășești sau la Oituz. E bătălia Moldovii, în care acțiunile principale, este drept, că s'au desfășurat, cu o mare intensitate, în preajma acestor locuri.

Cui i-ar veni în minte buni-oară, ca marea bătălie din Flandra din toamna anului 1914, să o despartă în componentele ei și acestea, să le considere ca bătălii separate, afirmând că una din ele fiind decisivă, a salvat ea singură, destrucțiunea aripii stângi a armatelor aliate.

Este adevărat că în sectoarele principale, luptele iau formele unei bătălii caracterizate, dar acest fapt nu însemnează, că putem deforma sensul sau intențiunea unor lupte parțiale, care nu sunt decât operațiunile necesare și complementare ale unei acțiuni metodice organizată în stil mare.

O bătălie are logica ei interioară, factura ei indestructibilă, iar diferitele sale elemente, nu le putem despărți unele de altele, în mod arbitrar, fără ca să nu stricăm acea armonie superioară, care singură, în mijlocul multiplicității acțiunilor izolate, conduce la rezultatul cel mai înalt, la deciziune.

Prin acest procedeu se crează continuu o sursă de erori și de exagerațiuni dăunătoare spiritului critic și adevărului istoric.

Din netericire la noi a existat tot timpul, acest deplorabil sistem, de a se amplifica proporțiile luptelor dela Mărășești, până a fi înghițit complet însemnătatea celorlalte, perzându-se din vedere prin aceasta, unitatea magnifică a bătălii, pe care armatele noastre au câștigat-o împreună.

Este o scădere și acest lucru, se resfrânge întâi asupra celor care au tolerat-o. Ea diminuează în primul rând nimbul strategic, și așa destul de puțin strălucitor, al conducerii noastre superioare, care a cordonat aici operațiile și a avut ocazie, după eșecul veleităților sale ofensive anterioare să se reabiliteze prin rezultatele unei defensive, care ne-a cruțat țara de o nouă invazie.

Dar s'a creat și o serie de nedreptăți reale.

Fatalmente luptele dela Mărășești, apărând totdeauna pe planul întâiu, cele de pe frontul armatei a II-a, rămăneau ca un simplu accesoriu al celor dintâi. Ceeace constituie o mare și inadmisibilă eroare.

Planul strategic al dușmanului a fost o acțiune dublă

de înfășurare pe la aripi. Frontul nostru trebuia spart la cele două extremități, în munți și pe Siret.

A avut el, totuși, o preferință, pentru una din aceste aripi, pe unde să facă efortul principal de străpungere? Examinând în amănunt luptele cari au avut loc în cele două sectoare alese pentru atac, este foarte greu să facem o afirmațiune categorică. Se pare că el a avut hotărârea fermă, de a tăia deopotrivă cele două aripi, pentru a asigura izbânda complectă a scopurilor sale strategice.

Cea dintâiu operațiune a avut loc împotriva frontului armatei a IV-a ruse, la 23 Iulie. Este sigur că adversarul a făcut aici un calcul greșit și el a suferit consecințele acestei erori, printr'un eșec grav chiar dela început.

În ce a constatat această eroare de calcul?

El a socotit că va nimici armata a IV-a rusă, trecând peste ea, înainte ca armata I-a română, surprinsă pe drum, să aibă timp, să facă front atacului său fulgerător, intervenind în mod eficace pentru restabilirea situației compromise prin sfărâmarea oricărei rezistențe rusești. Armata I-a se știe că era pe stânga Siretului la sud de Tecuci, în marș spre nouile poziții, pe cari trebuia să le ocupe, înlocuind armata IV-a rusă, ale cărei elemente aveau să se îndrepte la nord, spre frontul bucovinean.

Așa încât unitățile ruse date peste cap, trupele germane au crezut, că vor avea drumul liber spre Adjud sau Tecuci, nemai întâlnind nici o rezistență, odată frontul armatei a IV-a spart și Rușii aruncați în desordine.

Armata I-a română, surprinsă în coloană de marș, la sud de Tecuci, s'ar fi retras atunci în grabă, fiind în imposibilitate de a mai putea umple golul produs, de pe urma unui asemenea dezastru. Din fericire pentru noi, s'a întâmplat tocmai contrariul.

Deși adversarul alesese admirabil momentul, pentru tentativa sa de străpungere, noi am avut inteligența și

norocul, de a putea para la vreme lovitura, aducând ajutoarele noastre la timp și în punctul critic.

Surpriza pe care a contat dușmanul, ca să-i reușească lovitura, s'a întors împotriva lui, deoarece se isbea acum de unitățile a două armate, pe când el credea să întâlnească numai una singură și anume pe cea mai slabă: pe cea rusă.

În adevăr, Românii comandați de generalul Cristescu, deși departe de pozițiile atacate ale Rușilor, au putut să intervie la timp, oprind prăbușirea frontului rus, care amenința să ia atât pentru noi cât și pentru ei, proporțiile unei catastrofe.

Cristescu n'a venit ca Grouchy prea târziu pe câmpul de luptă dela Siret, unde se decidea soarta întregului nostru front. El a avut ardoarea de a intra în luptă; făcând astfel, ca Mărășeștii să fie o victorie, nu un Waterloo al forțelor aliate din Moldova.

El a venit la timp, fără întârziere, cu o rezezițiune pe care nu a putut-o prevedea Mackensen, angajând atacul de străpungere pe frontul armatei a IV-a. Slaba rezistență a unităților ruse, a fost îndestulătoare, pentru ca sosirea pe câmpul de luptă, a armatei a I-a, să fie evenimentul, care a schimbat complet o situație aproape pierdută.

Rezultatul a fost că s'a scăpat dela nimicire nu numai armata IV-a rusă, dar s'a permis, ca cu unitățile aceasteia, așa slabe și demoralizate, să se organizeze, cu ale noastre în comun, o apărare, care a putut opri valurile furioase ale ofensivei dușmane.

Am scăpat armata IV-a rusă, dar scăpând-o pe ea; ne-am salvat pe noi înșine, dând astfel putința, ca să realizăm, acele condițiuni favorabile, tactice și strategice; fără de cari victoria dela Mărășești, ar fi fost o imposibilitate.

Criza cea mare a fost în prima parte a luptelor, când

armata I-a, făcea toate eforturile, ca să ia locul diviziilor ruse bătute.

În faza a doua, în timpul marelui atac dela 6 August, efortările dușmanului reînnoite cu forțe noi, erau dinainte condamnate, cu toată violența atacului și superioritatea focului său.

În rezumat dar, luptele dela Mărășești, au fost bazate în primul rând pe o surpriză și pe un calcul, care s'a dovedit în urmă a fi greșit.

Surpriza n'a mai fost pentru noi, ci pentru dușmani, căci în fața lor, n'au mai găsit, o armată, ci două, deci o superioritate numerică, pe care comandamentul lor, n'a contat, în momentul când a deslănțuit ofensiva.

Prin urmare victoria aceasta, a fost rezultatul a trei factori: vitejia noastră, eroarea comandamentului german și prezența armatei a IV-a ruse, care ne-a asigurat, superioritatea numerică, absolut necesară în condițiunile grele în cari ne aflam.

Să trecem să vedem care e situația, în cealaltă parte a câmpului de bătălie, în munții Moldovei.

Aripa dreaptă a armatei noastre, pe care inamicul urmărea cu aceeași fermitate ca s'o distrugă, o forma armata II-a, comandată de Generalul Averescu.

Obiectivul tactic era ocuparea văii Troțușului, cu orașele Târgu-Ocna și Târgu-Troțușului, de aici drumul era deschis la Adjud, unde avea să-și dea mâna cu celelalte trupe victorioase, cari ar fi venit dela Mărășești.

Atacul acesta din direcția Oituzului, mai urmărea despărțirea Armatei a 9 ruse de stânga Armatei a II române și punerea în stăpânire pe singura linie de aprovizionare a trupelor ruse din munți. Inamicul aici mai avea o tentațiune, să ocupe centrele noastre vitale, care alimentau populația civilă și armatele din Moldova, cu sare, petrol și cărbuni.

Atacul în acest sector îi deschidea, din punct de ve-

dere tactic și strategic, perspective, chiar mai strălucite ca cele de la Mărășești.

Armata a doua nu dispunea de rezerve, tot ce avea pusese în fața dușmanului, în spate nu mai avea nici un fel de unitate de ajutor. Superioritatea numerică inamică era covârșitoare, 12 divizii (5 germane și 7 Austriace) cărora noi le opuneam jumătate.

Atacul a început pe ziua de 27 Iulie cu o rară violență în special frontul corpului 4 de armată a suferit greul ciocnirii. Luptele erau așa de teribile, în cât toată dreapta armați a II a fost aruncată în dărăt, Situațiunea în ziua de 29 era disperată. Dușmanul era pe punctul să treacă Trotușul, iar noi să ne retragem pe malul stâng.

Rare ori s'a văzut într'o bătălie un moment mai critic. Dar cum spunea Foch, într'o situație identică, în timpul bătăliei de la Marna: „s'ils m'attaquent avec tant d'énergie par ici, c'est que leurs affaires vont mal para-illeurs“.

Generalul Averescu trebuie să-și fi repetat acelaș lucru. În adevăr la Mărășești surpriza fusese completă. În loc de Armata a IV rusă, era armata I care-i ieșise dușmanului înainte.

În ziua de 30 Iunie, când prima fază a luptelor de la Mărășești, se termina cu prăbușirea sforțărilor germane, pe frontul armatei a II în momentul când situația devenise de neținut, în prezența Comandantului de armată, se dă acel faimos atac al batalionului Vânătorilor de Munte, sosiți de la Tg. Neamțului la Tg. Ocna, de abia de câte-va ceasuri în marsuri forțate de câte 40 kilometri pe zi.

Contra atacul strălucit al acestor trupe, fu semnalul victoriei.

În curând sosi și divizia I de la stânga Armatei: alte ajutoare vin din sectoarele mai liniștite.

Dușmanul se domoli chiar de a doua zi.

Dar un ordin al Comandamentului suprem avea să aprindă din nou focul pe frontul armatei a doua. Marele

cartier general a ordonat ca trupele care erau pe Valca Putnii să fie retrase pe valea Șușiți,

Retragerea a avut loc în timpul luptelor de la Oituz și Târgu Ocna. Generalul Văleanu Comandantul corpul 2 armată afirmă că lucrul acesta „a avut ca consecință ridicarea moralului trupelor vrășmașe. La început, ei au fost surprinși, când s'au desmeticit au atacat cu cea mai mare violență noile pozițiuni în toată prima jumătate a luni lui August“.

Așa dar după ce luptele de la Târgu Ocna aveau să arunce în spre Trotuș dreapta armatii a II, iat-o puternic angajată și stânga ei.

Inamicul avea să câștige terenla Răchitișul, cota 891, 895.

Amintindu-ne din nou o vorbă celebră a Mareșalului Foch, în timpul luptelor de la Saint-Gond, el raporta Marelui Cartier General ast-fel, situațiunea extremă în care se află, și intențiunile pe care le avea, în acești termeni:

„Mon centre cède, ma droite recule, situation excellente f'attaque“.

Comandantul armatei a II, cu dreapta aruncată înapoi cu stânga care cedează, fără rezerve, dă ordin de atac.

În ziua de 8 August are loc un mare atac al trupelor noastre, pentru ocuparea Răchitișului, pe care-l câștigăm în cea mai mare parte.

Continuetele atacuri pe care le-a dat inamicul la Coșoila, la Dealul Porcului, au fost urmate mai tot-d'auna de puternice reacțiuni din partea noastră. Luptele acestea memorabile, mai ales cele de pe frontul Diviziei a III, comandată de Generalul Mărgineanu, au fost poate din cele mai sângeroase pe care le-am avut.

Cunoscutul scriitor militar, General Găvănescu, face aceasă interesantă evocare a lor.

„Înzilele de 18, 19 și 20 August, dușmanul atacă și dimineața și la prânz și seara, și noaptea, pentru a putea să pue mâna pe Dealul Porcului. Bombardamentul este înfricoșelor; se culmura pământul și se aprindea cerul de

mulțimea exploziilor. Tot timpul de trei zile, în special
 ultimele două, a fost un adevărat infern. Un moment duș-
 manul reușește a pune piciorul pe deal, și începe să-și
 facă săpături pentru tranșeele ce le plănuia. Iute lucrează
 germanul la gropile și adăposturile lui, pe când mitralie-
 rele sale multe, răspândește pe tot frontul, trag și seceră
 orice contra atac al nostru, Ai noștri, însă, nu se dau
 bălăți, cu una cu două. Alacă cu desperare, ba unii din
 soldași și-au părăsit hainele pentru a fi mai ușori și cu
 loși se reped ca și mânia lui Dumnezeu și cad ca o mă-
 ciucă peste dușmanul, ce se credea victorios. Gropile ce și
 le făcuseră au slujit, numai bine, pentru a îngropa pe cel
 mai mulți dintre ei. Restul, au fugit îngrozii lăsând în
 mâinile noastre, câteva zeci de mitraliere, sute de arme și
 câțiva prizonieri.

După două spre zece atacuri, date cu perderi mari și
 fără nici un rezultat, dușmanul s'a pololit aproape de noi.
 Prea a fost sdruncinat de vâjnoasele brațe ale voinicilor
 noștri

Poziția a rămas în mâinile noastre. Bravele regimente
 2 vânători. 22 și 30 infanterie și unități din 28 și din
 45/60 s'au acoperit de glorie. Aceste crâncene măceluri vor
 rămâne pe vecie în istoria neamului, printre faptele cele
 mai mărețe ale luplelor noastre pentru întregirea neamului."

Bătălia pe frontul armatei a II-a s'a prelungit până
 la sfârșitul lui August și a fost susținută de această
 armată numai cu propriile sale forțe. Nu numai atât;
 dar a trebuit cu toată lipsa de rezerve, să ocupe pozițiile
 părăsite de Ruși, la dreapta diviziei a 7-a, gonind duș-
 manul, care se instalase în golul lăsat de ei. Acelaș lucru
 s'a întâmplat la stânga armatei a II pe la jumătatea lui
 August, în punctul unde avea loc joncțiunea cu dreapta
 Armatei I, chiar în momentul când inamicul se pregă-
 tea, pentru marile sale atacuri de la Dealul Porcului.

A fost incontestabil o singură mare bătălie, care s'a
 desfășurat între Siret și munți, al cărei scop strategic

era izolarea armatii a 9-a ruse și în primul rînd, nimicirea sau întoarcerea armatei a II române, fie străpungând frontul ei, pe la Oituz, fie trecând peste corpul armatei a IV ruse, la Mărășești taindu-i astfel retragerea. Armata II s'a apărat singură răsturnând planul dușmanului, în sectorul ei.

Armata IV rusa, a fost scăpată de armata I română, salvînd astfel, întreaga situație a frontului de acolo.

Și într'un caz și într'altul un fapt rămîne constant: principalul scop al adversarului era distrugerea armatei a II, singurul obstacol, care înlăturat, i-ar fi deschis drumul în inima Moldovei.

În realitate centrul tuturilor preocupărilor dușmane a fost distrugerea cu ori-ce preț, a armatei a II.

Drumul care și l'a căutat pe la Mărășești spre Adjud, nu urmărea decît acest scop: să cadă în spatele Armatei a II.

Drumul care a încercat să și-l facă peste Târgu-Ocna Adjud, în fond viza acelaș lucru: întoarcerea Armatei a II.

Iată marea bătălie a Moldovii la ce se reduce: să decidă de soarta Armatei a II.

Victoria e în realitate a ei. Căci ea fost ținta tuturilor atacurilor pînă la urmă.

E un adevăr pe care o strategie trebuie să-l recunoască și să-l pue în evidență.

Abia eșită din ofensiva dela Mărășești, Armata II, în fața constantei superiorității numerice copleșitoare, a suportat singură, ciocnirea formidabilă a adversarului, în punctul considerat ca cel mai delicat al bătăliei.

Ea a rezistat în condițiuni particular de grele, fără rezerve, cu Rușii demoralizați în spate, care-i atătau la dezertare, coloanele.

Luptele dela Oituz, nu au fost un accesoriu, al celor dela Mărășești, ci sunt o parte integrantă a victoriei. Ele au jucat rolul esențial, în bătălia, care a hotărât de soarta Moldovei.

Un ordin al Marelui Cartier General din 30 Iulie, cu No.... la aliniatul b, decidea astfel:

„Pentru a asi ura coordonarea eforturilor, acțiunea armatelor a IV-a și a I-a, va fi condusă de generalul Ragoza. In acest scop armata I-a se pune provizoriu. cu începere dela 30|VII ora 8 dimineața sub ordinele generalului Ragoza“.

Oituzul l'au câștigat numai Românii. E victoria cea mai mândră a noastră Ea e simbolul rezistenței, marea virtute războinică a acestei rase. Generalul care a câștigat-o, e acela care a fost in toate zilele bune, ale războiului nostru, numai cu propriile noastre forțe.

IX. Armistițiul

Felul cum s'a desfășurat bătălia Moldovii și ofensiva noastră la Mărăști mai înainte, au pus in evidență și mai mult, marea criză strategică, prin care trecea frontul nostru. Prăbușirea vertiginoasă a puterii militare ruse, impunea neîncetat comandamentului român, un examen serios al situației.

Dacă din punct de vedere strategic, era o aberațiune de conceput o rezistență, fără sprijinul forțelor imperiului rus, din punct de vedere ale soluționării practice, această problemă, comporta unele greutăți aproape de neînvins.

Chestiunea nu avea numai un aspect militar, ci și unul deosebit de important politic. De aici dificultatea luării unei hotărâri, care să corespundă, cu situațiunea armatei noastre, lipsită de concursul Rușilor, dar și cu exigențele politice și diplomatice de ordin superior, care ni le impunea tratatele și convențiunile cu aliații.

O problemă extrem de grea, pe care nu am cunoscut-o nici in zilele cele mai turburi, ale lui 1914 și 1916: Omul politic ca și militarul avea de-o potrivă ocazia, să-și dea acum, toată măsura valorii, și a patriotismu-

lui său, prin grava răspundere, la care trebuia în fiecare moment să facă față.

Istoria va recunoaște că Generalul Averescu, comandant de armată, a jucat în aceste împrejurări extraordinar de critice un rol capital. El a fost nu numai un arbitru, — prin autoritatea morală care o câștigase prin activitatea sa pe front — dar a știut să se ridice, până la înălțimea unui mare conducător, care domina prin prestigiul său o situație și pe care nu-l poate turbura, contingentele momentului.

El a știut să despartă accidentalul de ceea ce e permanent, privind în față realitatea adâncă a lucrurilor și având curajul de a pune o mână tare atunci când era mai ales nevoie de un ajutor hotărât.

Omul de război nu are a-și reproșa nimic, în toată această acțiune, care a condus, la clarificarea pozițiunii militare a României, în urma dezertării dela luptă a Rusii. Din potrivă, el și-a încheiat o carieră glorioasă, cu cel mai mare act, pe care-l poate săvârși un soldat, acela de a-și fi salvat patria dela cea mai grozavă încercare la care fusese până atunci cupusă.

Românii dădeau în realitate abia acum, principala bătălie a lor. De ea depindea nu numai soarta țării, dar în primul rând, onoarea ei, în ochii întregii lumi civilizate.

Era o bătălie, la care avea să ia parte însă numai conducătorii. Națiunea avea să aștepte ca o „mare mută”, sau jertfă finală, moartea, sau viața, cu onoarea însă nepătată.

Această bătălie, cum era de așteptat, n'au câștigat-o conducătorii politici, ci un oștaș, care venea direct de pe front, care-l ținuse de multe ori chiar singur. În această perioadă de contrarietate și de desnădăjduită luptă sufletească Generalul Averescu, a încarnat în adevăr, spiritul unui mare șef național.

El a înțeles un adevăr imuabil și etern pe care oa-

menii politici în șovăiala și frica lor de răspundere, și uitaseră și despre care, un mare profesor german, scria ast-fel:

„Un erou poate să moară mai bine, de cât să se predea. Un marinar poate să prefere să-și arunce în aer vasul, decât să-și scobească pavilionul. Un popor însă, nu poate să moară. Atunci când e învins și nu poate să răstoarne o situație, el trebuie să lupte, ca să îmblânzească asprimea condițiilor supunerii sale“

Omul de stat și omul de război au aici puncte de contact comune. Dacă unul reprezintă forța de distrugere și cellalt forța creatoare, ei în fond, servesc acelaș scop, și nu sunt de cât două aspecte diferite ale energiei naționale. Activitatea unuia, dacă diferă așa de profund, de a celui'alt, trebuie să existe totuși, un teren, unde eforturile lor, să se întâlnească. Metodele lor, atât de deosebite, trebuie să se supună, aceluiaș principiu, de conservare a statului și de apărare națională.

Este rar cazul, în viața unui popor ca asemenea răspunderi, să poată fi duse la bun sfârșit, în acelaș timp, de un acelaș om.

Averescu realizează totuși în această privință un admirabil model, pe care Colonelul Vandevelde îl fixează în această maximă și care reprezintă, unul din adevărurile militare cele mai adânci.

„La science politique est aussi nécessaire au général en chef, que le stratégie générale est indispensable à l'homme d'Etat.“

Două probleme aveau să se pue acum direcțiunii superioare a războiului și guvernului nostru: armistițiul și tratatul de pace.

Armistițiul este un act pur militar, pe când tratativele de pace, sunt un act esențialmente politic. Generalul Averescu, a făcut dela început distincțiunea, considerând chestiunea, sub un aspect îndoi, soluțiunile putând prin aceasta fi chiar, diferite. Deși conșvins de nece-

sitatea păcii, problema armistițiului putea fi provizoriu suspendată. Semnarea armistițiului de către Ruși, nu implica necesitatea, semnării lui în același timp și de către noi. Dacă omul de stat vedea, că tratativele de pace nu puteau fi definitiv înălțurate, soldatul nu era grăbit, să pue arma jos la picior.

El s'a opus cu energie la încheierea lui atât timp cât era încredințat, că refuzul semnării, nu compromitea interesele superioare ale apărării.

În consiliul de război ce a avut loc pe la 25 Iulie 1917, în care s'a examinat chestiunea evacuării armatăi în Rusia, Averescu a fost de acord cu toate măsurile propuse în această privință. A pus însă o condițiune: „ca retragerea să fie pregătită până în cele mai mici amănunte, pentru a nu se repeta cele întâmplate cu prilejul evacuării Olteniei și Munteniei.“

Reîntors la Bacău el a întocmit cel dintâi un plan complet de retragere. „Am stabilit — spune el — itinerariul diferitelor coloane până la Prut, am fixat punctele în care să se creeze depozite și am și dispus numai decât amenajarea drumurilor pentru ca să fie practicabile. Nu știu dacă o asemenea lucrare s'a întocmit de vre un alt orgău militar superior, inclusiv Marele Cuartier General. Lucrarea mea însă există în arhive și drumurile reparate și create există în natură.“ În Septembrie 1917, deci după Mărășești și Oituz, într'o convorbire pe care a avut cu un corespondent militar francez, el îi explică nevoia absolută ca „aliații să trimeată 10—15 divizii și un mare număr de ofițeri, pentru a încadra regimentele rusești necontaminate încă.“

Totuși „convingerea — spune Averescu — că totul era pierdut am păstrat-o pentru mine. Ea nu a transpirat din nici un act al meu și nici din atitudinea mea. Din potrivă moralul trupelor mele a fost necontenit menținut sus.“

Mai târziu, la 19 Noembrie 1917, a avut loc un consiliu de război, la care a luat parte Președintele Consiliului de Miniștri, șeful de stat major al Armatei și cei doi comandanți de armată.

Trebuie să se discute chestiunea armistițiului nostru. „Cerându-mi-se părerea — spune Averescu — am pus această întrebare: Vreți să faceți pace sau nu? Brătianu a răspuns: nu. Și că, să-mi dau părerea, numai din punct de vedere militar. Am opinat atunci că cu încheierea armistițiului de către armata rusă, independent de forma lui, situațiunea militară nu ar fi constrâns armata română să încheie și ea armistițiu. Am arătat chiar că starea de armistițiu, făcând inviolabil frontul rus, frontul nostru ar fi câștigat în tărie. Toți militarii prezenți au fost de aceeași părere, fără nici o rezervă. S'a redactat o încheiere pe care am semnat-o toți.“

În ziua de 22 Noembrie comandamentul armatei a II a fost încunoștiințat oficial că armata română a încheiat armistițiu, dându-i-se și ordinele de a dispune în consecință.

S'a explicat că motivul acestei schimbări a fost „că se compta pe unele avantaje,“ care însă nu s'au realizat.

Generalul Averescu putea dar din adâncă convingere să declare mai târziu, următoarele cuvinte, care corespundeau faptelor și întregii sale atitudini.

„Am fost partizan al războiului până la capăt, cât timp el putea salva frontul oriental. M'am împotrivit ca general la încheierea unui armistițiu, chiar după ce Rușii îl iscăliseră. Am comunicat ministrului Franței, la 12 Decembrie 1917, că mă făceam forte să rezist, dacă printr'un mijloc oare-care, aliații puteau să-mi făgăduiască sprijinul a 10 divizii, alt-fel decât trupe rusești, cărora li se putea cere ori-ce afară de a se bate.

O asemenea operație, care consista în a aduce diviziile aliate pe frontul nostru era o operație din cele

mai dificile; dar nu era mai dificilă decât aceia pe care o preconizau, cei care cereau retragerea trupelor noastre, fără nici un obiectiv dealungul Rusiei bolșeviste. Ni s'a vorbit de reorganizarea a 60 de divizii în Ucraina... N'am crezut niciodată în o asemenea fantezie. Nu puteam baza o strategie pe un asemenea sprijin. La cât-ya timp s'a dovedit că tocmai guvernul din Kiev era cel dintâi dispus să trateze cu dușmanii... Aveam dreptul să spun că țara mea nu poate fi torturată ast-fel."

Dacă o retragere în Iulie după Mărăști era considerată ca posibilă, în condițiunile de acum, ea constituia o adevărată aberațiune. Iată părerea lui Averescu în această privință:

„Cât despre posibilitatea unei lupte de retragere, în care terenul să nu fie cedat decât pas cu pas, aceasta era de asemenea exclusă, pentru următoarele motive:

1) Totala lipsă de atelaje necesare artileriei grele; insuficiența și reaua stare a atelajelor de artilerie de câmp pentru mișcările mari. Pentru mișcările de artilerie puțin importante pe linia fixă a frontului, trebuia să se recurgă la atelaje de boi.

2) Lipsa de muniții.

3) Atitudinea ostilă a Rușilor, deci limitarea câmpului nostru de retragere la Nistru.

Nu putea fi vorba deci decât de o rezistență limitată, atât din punctul de vedere al duratei, cât și al spațiului. Consecințe: pierderea teritoriului și a armamentului nostru întreg, într'un cuvânt al întregului nostru material de război și asta fără nici un profit pentru nimeni".

Dar adversarii ne dau ultimatum: sau intrăm în tratative de pace, sau continuăm războiul, după 2 luni dela încheierea armistițiului.

„În asemenea condițiuni, spune generalul Averescu, am văzut că suntem constrânși să negociem. Prin aceasta evitam sacrificii inutile și păstrăm și o parte din armată

și materialul nostru de război, pentru ultima fază a luptei”.

Între timp s'a fermat guvernul Averescu, care și-a luat formal sarcina începerii tratativelor de pace.

Omul de stat, în deplinătatea răspunderilor sale politice, cu cari era investit acum, avea să încerce să soluționeze una din cele mai grele probleme, pe cari le-am cunoscut vreodată,

X. Caracteristica generală.

Soarta campaniei noastre ar fi fost în multe privințe alta, dacă Brătianu, trecând peste resentimentele, față de generalul Averescu, l'ar fi designat, la comanda supremă, atât în perioada preparației în faza neutrală; cât mai ales, după deschiderea ostilităților. De sigur că, aspectul întreg al campaniei, ar fi fost schimbat. Este știut, că generalul Averescu, era un șef popular și iubit, nu numai în armată, dar și în țară, ceea ce ar fi contribuit, încă dela început, să dea trupelor noastre, o încredere și un spirit de rezistență, care ar fi supraviețuit chiar, primelor înfrângeri.

Perioada de deprimare și de descurajare, ce a urmat după atâtea eșecuri, ar fi fost combătută, de viteaza noastră armată, dacă în capul ei, ar fi fost un șef, un animator de energie, nu oameni de cabinet sau improvizazioni nefericite. I a lipsit conducătorul — pe care ea l-a căutat și l-a găsit în acest război — care să electrizeze masele și să creeze, acele devotamente gata pentru sacrificiu, adevăratul izvor al acțiunilor mari.

Dacă în 1916 pe calea unui vot popular, ar fi fost să se desemneze comandantul suprem al armatei, este neîndoielnic, că generalul Averescu, ar fi avut aproape unanimitatea sufragiilor. Chiar dacă Parlamentul de atunci, ar fi avut această prerogativă, este cert, că tot numele său ar fi ieșit din urnă.

În 1789 Congresul dela Filadelfia, în ajunul izbucnirii războiului, între Statele-Unite și Metropola, indică, șef suprem al armatelor de operațiuni, pe generalul Washington, un militar cunoscut și care-și făcuse probe de destoinicie, pe câmpul de luptă. Se cunosc rezultatele acestei campanii. Washington a putut suferi și înfrângeri, dar victoria a fost de partea lui, fiindcă sufletul armatei și încrederea națiunii îl urmărea, chiar atunci, mai ales atunci, când situațiunea îi era defavorabilă.

La 1812 când Francezii pătrunseră în Rusia și înaintau spre Moscova, cum spun toți comentatorii acestei campanii, opiniunea publică critica inerția înaltului comandament al armatelor moscovite și cerea înlocuirea lui. Țarul ia comanda lui Barclay de Tolly și numește pe Kutusow un șef nu numai popular, dar cu o mare experiență, pe care o făcuse în atâtea războaie glorioase.

Kutusow a putut fi bătut de Napoleon la Borodino, a pierdut și bătălia de la Moscova, dar iubirea trupelor și încrederea populațiunii pe care o apăra, nici odată. După fie-care înfrângere, era o izbucnire nouă de energie pentru lupta hotărâtoare,

Iubit și cunoscut în toate clasele sociale, el încarna rezistența națională și la momentul oportun, când situațiunea militară i-a permis, el și-a luat cea mai strălucită revanșă, împotriva cotropitorului, transformându-i retragerea, în cel mai cumplit dezastru.

Nici unul nici altul n'au fost însă, niște comandanți improvizați, niște foi albe, ei șefi experimentați, făcuți în mijlocul dificultăților și al frământărilor războiului, încărungați în lupte care trecuseră pe la posturile cele mai înalte și de răspundere tot'dauna ilustrându-le,

Ei dobândiseră autoritatea și prestigiul, pentru a rezista încercărilor, la care destinul poate supune o națiune în război, dar mai ales pentru a imprimă în ceasurile favorabile, acea mișcare a sufletului național.

care singur e capabil, de a crea evenimentele și de a provoca marile hotărâri în viața popoarelor.

La 1916 s'a procedat tot așa?

Preparațiunea noastră tehnică fatal trebuia să sufere din cauza condițiunilor externe, în care ne aflam, Comenzile de material, nu puteau veni numai prin Rusia. Guvernul, admitând că ar fi făcut în această privință; tot ce s'ar fi putut face, încă lipsurile noastre, ar fi fost enorme și nu vedem, cum le-am fi putut implini. Dar tocmai fiind-că eram cor.damnați sub reportul acesta, să ne găsim pururea într'o stare de inferioritate, față de progresele zilnice, ce le realizau armatele în luptă; Români trebuiau să-și îndrepte privirile spre o conducere superioară bună, alegând un comandament încercat; care să imprime operațiunilor adevărata mișcare strategică, nu caracterul de aventură războinică, cum l'a avut. O bună strategie cu toată nepregătirea noastră tactică, ne-ar fi dus la alte rezultate.

Foch criticând greșelile comise de Moltke în campania din 1870, spune că nu strategia sa, i-a dat victoria ci tactica comandanților de unități. Admirabila pregătire tactică a diviziilor și corpurilor de armată a salvat victoria germană. Planul strategic al lui Moltke a fost o serie de greșeli strategice care nu i-a fost fatale, numai din cauza valorii tactice, a unităților sale de luptă.

La noi s'ar fi putut întâmpla contrariul. Salvarea să ne vie de la strategie, în ori-ce caz, ea ne-ar fi evitat un dezastru, ca cel din 1916. Roadele pe care le-am fi cules de pe urma unei strategii bune în Moldova în timpul ofensivii din 1917, ar fi fost incomparabil altele. După cum trebuie să recunoaștem, că strategia Generalului Averescu mai târziu a scăpat țara și armata, de o catastrofă sigură, prin evitarea retragerii în Rusia și prelungirea unei rezistențe inutile.

Generalul Averescu e un strateg. Trăsătura caracteristică a acestei personalități militare, sunt calitățile

sale strategice. Este cea mai rară și mai înaltă însușire a omului de război. Marii căpitani, în toate timpurile, s'au impus prin aceasta, artă a artelor, care se cheamă strategia, pe care au știut să o aplice evenimentelor, pentru a obține maximum de rezultat.

Care sunt principalele elemente ale acestei strategii?

Care e partea ei de originalitate, care rezultă din întreaga activitate de până acum a Generalului Averescu?

Ea are la bază o doctrină, formată din studiul războaielor, din „adâncire paciență a nenumeratelor fapte de arme importante din toate vremurile și din toate locurile, înregistrate de istoric“.

Această doctrină nu recunoaște în conducerea războaielor de cât o singură lege, care se aplică în toate cazurile, aceea care regulează raporturile, în re cauze și efecte. „Atunci când acest raport, scrie Averescu este dedus, din o serie lungă de cercetări, se ajunge la unele principii generale, foarte -puține la număr, și foarte elastice în aplicațiune, dar atât de absolute în esența lor, în cât se ridică la nivelul unor legi științifice“.

Rezultatele acestea, a atâtor îndelungate cercetări, au în ele ceva „parcimonios” și aproape „fără preț”, dacă nu ar exista spiritul creator al omului de război, care să le anime, pentru ca la lumina lor, să poată construi o strategie.

Din studiul campaniilor, din 1913 și 1916—1917, rezultă că, ideia dominantă a generalului Averescu, care a asigurat întreprinderilor sale, un succes statornic, e o concepțiune de bază judicioasă, ce și-a făcut-o totdeauna, între mijloacele de cari dispune și scopurile pe cari vrea să le atingă.

Din această cauză în toate construcțiunile sale strategice, a căror aplicațiune am văzut-o, aproape nu a dat greș.

Evident că nu e vorba de greșelile izolate, cari se pot comite în cursul desfășurării strategice, în care impon-

derabilele și atâtea elemente noi, pot intra în joc, ci de conduita generală a operațiunilor, dacă ele răspund; într'adevăr, scopurilor definite și mijloacelor, cari ne stau la îndemână.

În această privință, fără să fi fost, nici în 1916 și nici în 1917, comandant en șef, deci în posesiunea tuturor elementelor marilor probleme, care a fost eroarea de ordin strategic, care să nu o fi prevăzut-o, să nu o fi denunțat la timp și să nu fi fost confirmată până la urmă de evenimente?

El s'a bucurat de un fel de infailibilitate în ochii oștirii și cercetătorii de azi, vor trebui să se incline și ei, la rândul lor în fața aceluiași lucru.

Dar să precizăm unele noțiuni și unele situațiuni, necesare, pentru a clarifica întreaga strategie a războiului nostru, în raport cu ideile și acțiunea generalului Averescu, în această direcțiune.

Generalul Castelnau, cel dintâiu a caracterizat cea mai măreață încercare, ce se făcuse până atunci, pe frontul occidental — ofensivele puternice ale lui Ludendorff din 1918 — cari aveau să decidă, de soarta războiului; de *strategie de bivouac*.

După cum altă dată, Rușii, în 1812, comandați de Kutusov, au adoptat, *strategia vidului*, adică desfășurarea în nesfârșitul spațiului rusesc, pentru a sili, mândră *strategie napoleoniană*, să-și recunoască cea mai dură reasă înfrângere a sa.

Toate aceste trei concepțiuni au ceva specific rasei căreia aparțin, ele sunt expresiunea seculară, a unui lung trecut militar, politic și etnic, pe cari omul de război le creiază, în momentele de mare criză națională, pentru a învinge.

Strategia lui Averescu, are acea adâncă seriozitate și originalitate impunătoare, fiindcă ea răspunde, însuși fondului nostru, de calități naturale, puterilor noastre

istorice și materiale, pământului acesta, în care s'a născut și pe care are să-l apere.

De aceea ea a inspirat dela început încrederea instinctivă a armatei. Ea a recunoscut, în formula strategică a lui Averescu, adevărata idee războinică, pe care o poate servi cu folos.

În 1916 când s'a pus, în fapt, problema războiului de întregire, conducerea superioară, nu vedea pentru tânăra noastră armată, alt mijloc de a obține victoria, decât în aplicarea integrală, a *strategiei de nimicire*, a totalității forțelor dușmanului.

În privirea ei s'a ridicat *strategia de sleire* sau mai bine zis de slăbire a forțelor inamicului, ca mai conformă cu realitatea, însă mai puțin seducătoare, pentru cei care dețineau înaltele răspunderi. Ea a fost preconizată și susținută tot timpul de Averescu.

Flămânda s'a născut din această idee și este rezultatul unei ast-fel de strategii. Ea ne ar fi condus — cum spunea Frederic al II-lea, „dacă nu poți să învingi armata dușmanului, distruge-i detașamentele“ — să distrugem puternicele lui detașamente de peste Dunăre. Era o victorie, care prețuia mai mult decât o promeadă strălucită, de a lungul Transilvaniei, pe care n'o puteam ține, la cea de întâi întoarcere a inamicului.

În timp ce *strategia de nimicire* ne făcea să trecem munții, având ca scop, să punem capăt războiului mondial, *strategia de sleire* recomanda pregătirea serioasă, a unei rezistențe în munți, în vederea acelei bătălii — care a urmat curând — de apărare a defileurilor, ce a decis de soarta Muntenii.

În 1917, când condițiunile tactice, erau schimbate; Averescu propune din nou o *strategie de slăbire* nu una de nimicire, pe care n'o vedea posibilă. Lucrul acesta îl căuta iarăși, într'o bătălie ofensivă. așa cum îl preconizase și la Flămânda.

Strategia noastră oficială s'a opus. În ambițiunea ei

nemăsurată, nu admitea să se pregătească, dușmanului, decât catastrofe militare în plin, — calea de mijloc era exclusă — și ea cădea regulat cea dintâi.

Simțul acesta atât de puternic al realităților războiului, a condus pe Averescu, tot timpul, la concluziunea, că prin acțiuni energice ofensive și defensive putem da lovituri dureroase dușmanului dar nu puteam nădăjdui, ca să-l distrugem, pe calea marilor decizii, după care am umblat veșnic, fără să le obținem.

Credincios acestei strategii de sleire, singura pe care o poate face cu folos Români, el vrea pacea după prăbușirea definitivă a Rusiei, pentru ca mâine, poporul român, să poată lua armele cu succes în mână.

Bătălia înțelegea să o continue, sub altă formă, însă la momentul oportun, atunci când drama europeană se apropia de desnodământ, până la satisfacția completă a scopurilor războiului nostru.

El n'a visat pentru țara lui grandori napoleoniene în strategie. El a voit rezultate certe.

Acestea le-a căutat în război și n'a încetat de a le urmări, chiar atunci când a trebuit să pună arma jos, în fața trădării ruse și a superiorității copleșitoare dușmane.

El n'a conceput războiul — războiul așa cum se duce azi între popoare — ca un câmp bogat unde pot înflori fanfaronadele ușoare sau aventurile strălucite, care consacără gloriei europene ieftine, ci ca o realitate tragică și dureroasă, căreia trebuie să-i facem față, cu tot seriosul, cu toată gravitatea, pe care o stârnește în lume, mizeria și suferința omenească, de care inevitabil e legată.

Omul de război, este întreg în toată simplitatea și măreția lui eroică, așa cum timpurile moderne și mai ales marea criză contemporană prin care trecem, îl cere.

„Loin de nous les héros sans humanité!“, a spus un cardinal, unui învingător, care intra într-o cetate cucerită;

Cu atât mai mult, trebuia să o spunem noi în fața desastrului, care vedeam, că ne-a cuprins din toate părțile.

Există un echilibru superior între puterea intelectuală a strategului, voința soldatului și sufletul omului.

Această armonie, studiind omul de război, Averescu, o realizează, în proporțiuni clasice.

Dacă totuși aplicând o teorie celebră, am voi să-i găsim în ultima analiză „la faculté maitresse“, e spiritul strategic, care domină, personalitatea sa creatoare,

Ultimul său mare act, tratativele de pace, o dovedește până la evidentă.

Criticul militar german Profesorul Delbrück, face această surprinzătoare dar profundă observație:

„Mari strategii sunt oameni de stat, mai mult de cât sânt soldați“

În admirabila critică pe care o face lui Ludendorf, în comparațiune cu Bonaparte, el ajunge la aceasta concluziune:

„Ludendorf nu e decât un soldat și de aceea nu a fost un strateg“,

Elementul dar constitutiv, al acestei strategii și caracteristica dominantă a acestei personalități în primul rând, e un puternic fond intelectual, care explică opera sa, în toate manifestările ei.

Rasa noastră recunoaște, în claritatea ideilor, în preocuparea luminoasă a faptelor și în pătrunzătoarea comprehensiune a lor, geniul practic al ei, în ce are el mai adânc și mai original,

Omul de război a cărei strategie nu stă numai într-o concepțiune unilaterală de violență brutală ci într-o superioară răstălmăcire a complexității evenimentelor omenesti, a dat naștere — în marea epocă pe care am traversat-o — unuia din cele mai măndre și mai complete creațiuni ale spiritului românesc.

În fața ei trebuie să ne plecăm, pentru a-i cerceta toate tainele, până în cele mai ascunse cute, fiindcă ea constituie nu numai o lecțiune splendidă pentru viitor, dar e un exemplu minunat de cuminenție și vitejie. cele

două însușiri de bază, al mult încercatului nostru popor, care i-au asigurat dealungul veacurilor și integritatea și ființa.

Dar o strategie ori-cât de genială, nu se bazează pe abstracțiuni, sau formule miraculoase, ci pe un sâmbure fix, solid, e principalul instrument al războiului, *omul*.

La școala de război din Paris, una din primele învățături asupra căreia elevii trebuie să mediteze mai mult este aceasta:

„La război totul se reduce la om, atât execuția către trupă, cât și concepțiunile comandamentului; de aceea cunoașterea omului rămâne în primul rang printre dăruirile care califică pe adevăratul șef“.

Iar Mareșealul de Saxa a exprimat același adevăr, în mod magistral cu mult înainte:

„Le secret de la victoire est dans le coeur des hommes.“

Strategia lui Averescu are această superioritate, că-și trage rădăcinile ei adânci, tocmai din această cunoștință temeinică a omului.

Este caracteristica fundamentală, a tuturor marilor opere care au isbutit, în istoria războaielor.

Nimeni până la Averescu, n'a cultivat până la perfecțiune, omul, realizând principalul postulat, al științei militare: „cunoașterea inimi omenеști este suprema artă a comandamentului“.

Sub acest raport el rămâne ca o pildă pentru toate timpurile și pentru toate locurile. Puțini chiar dintre marii căpitani ai lumii, l'au egalat în această privință.

Aderat de soldați, cum a fost poate numai Turenne sau Napoleon, el a rămas pentru ostașul român, în timpul războiului de întregire și după aceea, în mintea și în inima lui, un fel de divinitate.

Nimeni nu poate nega evidența, și realitatea e sufletul soldatului; ori unde a fost el s'a dat tot. lui Averescu.

Dacă forța morală e una din condițiunile esențiale ale victoriei, atunci această forță morală, a fost răspândită în rândurile armatei cu profuziune de ei, Este nevoie să amintim de luptele din Dobrogea, de cele dela Câmpulung și în alte împrejurări grele, pentru ca să ne dăm seama de puterea magică, a acestui om, asupra trupelor ?

Nimic nu consacră pe omul de război, decât testimoniul acesta, simplu, dar sublim — semnul adevăratei glorii — și pe cari nici una din mărimile lumii, n'o întrece.

Averescu își iubește cu pasiune soldații. El le înțelege slăbiciunile, cum le cunoaște virtuțile, de care știe totdeauna să se folosească.

„În ceea ce privește conducerea — spune el — este foarte dureros să mai amintesc înfrângerile pe care le-am suferit, dar avem mângâierca că materialul nostru în oameni a fost excelent, căci excelent s'a arătat și pe timpul primei perioade și pe timpul celei de a doua perioadă. Nu este soldatul de vină, nu se poate pune în sarcina lui toate înfrângerile pe care le-am avut în prima perioadă a războiului. ci în sarcina atât a pregătirii, cât și a conducerii“.

Averescu nu e mulțumit de pregătirea sufletească, cu care a intrat soldatul nostru în campania din 1916. El compară starea de spirit deatunci cu cea din 1913 și caută o explicație:

„Cu trei ani de zile înainte... fără să-l înțeleagă toți, toți au voit războiul, toți au mers cântând, toți s'au împodobit cu flori și tricolor la capelă.

Soldații care treceau podul peste Dunăre în pas alergător, când puneau piciorul pe pământul dușmanului, luau de jos un pumn de țărână. Era un adevărat delir.

Expresiunea de „avânt“, cu care a fost caracte-

rizat, era palidă cu realitatea. O știu bine acci care au trăit-o.

Pentru ce această deosebire ?

În 1916 scopul fiind mai măreț și mai la îndemână ori-cărei judecăți, sguđuirea ar fi trebuit să fie mai puternică, mai înălțătoare.

Pentru ce n'a fost așa ?

Două ani de concentrări nesăbuite, concentrări cari au stors atâtea lacrimi la cei de acasă și au vărsat atâtea amărăciuni în sufletul celor care, departe de cei scumpi lor, sau lăncezeau prin creerii munților fără să știe pentru ce, sau săpau la șanturi peste șanturi, fără să le înțeleagă rostul!

În asemenea împrejurări, nu se putea intra decât cu entuziasmul tocit înainte de a fi uzat.

Totuși data de 14 August rămâne memorabilă, scumpă neamului.

Dar când mai târziu nenorocirile, invazia și celelalte, cari s'au revărsat asupra noastră, au avut darul de a deștepta, sufletul soldatului român și a-l face să se arate lumii, în toată măreția...“

Averescu știe totdeauna unde să puie degetul, atunci când soldatul are o rană, pe suflet, care-l doare. Psiholog adânc, el cunoaște deopotrivă păsurile și nevoile lui, pentru ca — atunci când e nevoie — să poată să-l îmbărbăteze și să-l facă, să meargă înainte, ca mânat de un resort.

La 1917 la 22 Martie, Regele Ferdinand vine la armata II, unde declară în auzul tuturor următoarele cuvinte:

„Vi se va da pământ. Eu, Regele vostru, voi fi întâiul a da pilda. Vi se va da și o largă participare la treburile Statului“.

În ajunul bătăliei dela Mărăști, într'un ordin de zi, Averescu le arată „căminurile“ lor de unde „se aud gemetele părinților și copiilor noștri, sub apăsa-

rea vrășmașului hrăpăreț". El le cere să „isgonească pe cotropitor”.

Averescu nu e un șef, care să nu reclame soldaților lui, privațiuni și jertfe și la nevoie, să nu le impue, atunci când e vorba de atins un scop important.

În 1913 capetele coloanelor care trecuseră Dunărea, au primit ordin de a înainta repede, fără a aștepta serviciul de subsistență, mergând în marșuri repezi, care au oboșit trupele.

Motivul era, că o întârziere de 6 zile, nu ar mai fi permis să se coordoneze acțiunea noastră în timp și spațiu, cu cea sârbă-greacă, care începuse să devină critică, și am fi întâmpinat dificultăți, dacă nu puteam stăpânire grabnică, pe intrarea din defileuri.

„Condițiunea fundamentală — spunea el — a acțiunii militare române atunci, era înaintarea repede spre Sofia, trecându-se peste orice considerații, peste orice sacrificiu...”

În sfârșit, vorbind de bătălia dela Argeș, după ce o arată ca „risipă necugetată de vieți omenești”; spune următoarele cuvinte, care explică, mai mult decât toate considerațiile de până aci, tot secretul acestei prodigioase cariere :

„Sunt incontestabil, cazuri în care nu trebuie a se precupeți sângele trupelor. Dar pe dasupra teoriilor, discernământul instinctiv al soldatului arată, ulterior, fără greș, care au fost acele cazuri. Numai generalii care fac jertfe folositoare sau cel puțin, neînălăturabile, pătrund în sufletul maselor în poezie, în legendă”.

De aceea, înțelegem tot adevărul, pe care-l cuprinde, aceste vorbe, pe care le deșteaptă apariția acestei figuri în mijlocul trupelor :

„Les gens devenaient braves rien qu'en le regardant”.

Omul de stat

I. In luptă cu politicianismul.

Primul act politic al Generalului Averescu, a fost intrarea sa ca ministru de război, în cabinetul Sturdza, în 1907. Imprejurările extrem de grele, în cari se afla țara, din cauza turburărilor țărănești, au făcut ca alegerea ministrului de război, să se facă cu o deosebită grijă.

S'a afirmat totdeauna, că Regele Carol ar fi desemnat el însuși, în această ocaziune, titularul.

Starea de lucruri de atunci, și greutățile cari au trebuit să se învingă, sunt descrise de regretatul Duiliu Zamfirescu, cu iubirea sa de adevăr, dar și cu humorul său sănătos, în următorul admirabil tablou:

„Pe acest adevărat ofițer de stat major — generalul Averescu — avusesem ocazia să-l văd la lucru în 1907 când cu răzcoalele țărănești. Eram pe atunci secretar general la ministerul afacerilor străine. În cabinetul meu din palatul Sturdza a avut loc trecerea puterii din mâinile răposatului Iorgu Cantacuzino în mâinile răposatului Dimitrie Sturdza. În ministerul Cantacuzino portofoliul războiului îl ținea un alt răposat generalul Manu. E locul aici, ca istoric imparțial, să aduc un omagiu D-lui Take Ionescu, unul din miniștri „vii” din acel cabinet. Pe când dela ministerul de război plecau ordine peste

ordine, să nu se tragă în țărani; ba să se tragă, cu cartușe fără g'lonț; ba nu, să se tragă cu glonț și în fine; iarăși fără glonț „fiindcă nu vrea Regele” — la ministerul de externe unde era titular un al patrulea răposat, corectul Iancu Lahovary venea în toate zilele d. Take Ionescu, foarte îngrijorat de întorsătura lucrurilor, să asculte pe optimistul Lahovary, care-l prindea de nasturul hamei și vrea să-i dovedească perorând la infinit, că nu se poate trage cu glonț „ca să nu poarte ponosul numai partidul conservator”, mai cu seamă că nu era nimic serios. D-l Take Ionescu, drept orice răspuns, își smulgea puținul păr ce i-au mai lăsat grijile țării și se ducea la răposatul Dimitrie Sturdza, să-i treacă puterea ținută oficial de răposatul Cantacuzino. Acolo, sub ochii mei, Primul Ministru Dimitrie Sturdza, tremurând de groază, întreba pe Generalul Averescu: „ci dziși Domnule Gheneral, putem spera să-i astâmpărăm?” Bătrânul șef al liberalilor, nu cunoștea probabil uneltirile criminale ale comitetelor secrete, puse sub ocârmuirea D-lui Hăret, care încă de atunci duceau țara la pieire, căci 2 corpuri de armată străine stau gata să treacă frontiera. Aceasta e istoria pozitivă. Generalul Averescu a mișcat trupele cu atâta îndemânare, încât, cu toată cruțarea posibilă, în 8 zile revoltele erau domolite”.

Nu mult după aceea, avu loc în culisele politice, un incident, neînsemnat în aparență, dar bogat și plin de învățăminte, prin urmările incalculabile pe cari le-a avut.

Incidentul acesta care va influența adânc destinele politice și militare ale țării, a pornit în realitate dela un fapt banal, care nu are importanța decât a unui fapt divers.

Un ofițer superior din Pitești, mergând la vot contrar dispozițiunii exprese a ministrului de război, a fost pedepsit de acesta.

Pedeapsa consta în refuzul mutării ofițerului de la Focșani la Pitești, mutare promisă de ministru, dar anulată în urma insubordonanței inferiorului.

Fratele Președintelui de Consiliu, care sfătuisese pe ofițerul în chestiune să ia parte la vot, intervenind în favoarea protejatului său, nu obținuu cu toate insistențele nici o satisfacțiune.

Aceasta a fost origina duelului Brătianu—Averescu. Urmarea se cunoaște.

O interpelare răsunătoare, pornită de pe băncile opoziției, avu loc la 27 Februarie 1909, împotriva administrațiunii ministerului de război, căreia i se aduce grave învinuiri.

Majoritatea a aplaudat pe D-l Marghiloman, iar primul ministru s'a solidarizat, în formă, cu colegul său ataca.

Totuși guvernul a demisionat, pentru ca imediat să se reconstitue fără generalul Averescu.

Acestea sunt faptele.

Adevărata cauză era incompatibilitatea, care rezulta din concepțiuni și din metode diferite, ale acestor doi oameni. Și era însăși personalitatea fostului ministru de război, a cărui educație militară și conștiință profesională, fata! îl aruncau în conflict, cu noua lume — a politicii — în care intrase a cărei taine nepătunice și tința prestidigioasă, nu avusese timpul, nici s'o cunoscă, nici s'o a lăncească....

Primind lupta pe un teren, ales anume, al cărui rezultat se știa mai din nainte, în atmosfera unei ședințe parlamentare, explorate de cei inițiați în asemenea lovituri cu grije, a fost învins. El a căzut ca un soldat, la postul său, fără să primească transacții sigur pe dreptul lui și pe conștiința lui curată.

În știința militară el învățase arta de a învinge. O prodase elevilor lui și scrisese alătea de ea. Acum făcuse cunoștință cu arta infernală de a distruge moralicește un om, care crezuse în împlinirea datorii.

Acel ce liniștise miniștri, care tremurau în consiliu la stirile tragice ce seoseau din îndeta, în prima-vara

lui 1907, era isgonit ea nedemn să stea pe bancă cu ei, pentru motive de corectitudine.

Asemenea acte logice superioară a faptelor și legea morală, le răzbună cumplit.

A fost numai o chestie de timp. Din nefericire urmările, le-a plătit în primul rând, țara și instituția armatii.

I s'a dat apoi comanda unei divizi în Oltenia, iar noul ministru de război, l-a aplicat curând după aceea, și o pedeapsă de 30 de zile de arest pentru motive disciplinare.

Amărât el încearcă să-și dea demisia din armată. Regele Carol îl opri. Intimii îl convinseseră să renunțe.

Era primul contact pe care-l avusese efectiv cu politica. În memoriul pe care la adresat publicului, pentru a-i arăta documentat în ce constau acuzațiunile, care se spulberau de la sine, prin neserjozitatea lor, el spune aceste cuvinte pline de resemnare și de o înălțare admirabilă:

„Sunt în la Porțile Orientului și deci nu ne putem desface de careși care fatalism. Voi încheia de aceea sicând: așa a fost să fie“.

Militarul desăvârșit, format la cea mai înaltă școală, înzestrat cu darurile superioare din care se plămădesc numai marii ostași, fu învins, umilit, fără considerație, nici pentru serviciile care le adusese, nici pentru valoarea morală și intelectuală remarcabilă, pe care o reprezenta pentru oștirea noastră.

Al doilea moment, când avu să cunoască, atingerea străvite, a ghiarelor politicianismului român, fu în clipa când se întorcea victorios din expediția din Balcani în toamna lui 1913.

Atacat cu vehemență zile întregi de presa partidului liberal, pentru nepriceperea conducerii operațiunilor, tratat de alți de „general ispano-american“, el încearcă să răspundă printr'un interviu unora din aceste nefundate acuzațiuni.

A fost un torent de injurii și de atacuri noi, care nu mai conteneau. Trebuia nimicită cu orice preț o glorie care începea să se creeze în sânul tinerei noastre armate și care era instrumentul cel mai bun de ridicare și de întărire al ei. Ea ar fi preparat-o mai bine pentru evenimentele din 1916, decât toate legile organice și dotațiunile nefolositoare ale guvernelor.

Liniștea nu s'a restabilit decât când șeful marelui stat major, căruia îi datorăm în primul rând triumful politicii noastre din Balcani, a demisionat.

Un al treilea moment se ivește. Politicianismul îi se arată acum, sub forma lui cea mai hidoasă. De astădată e lovitura în plin. E așa de grea și de dureroasă, încât anevoc o poate suporta un om, conștient de valoarea lui, dar și de gravitatea evenimentelor, prin care țara sa trece,

Conflagrația generală izbucnește.

Prepararea și conducerea războiului nostru — care părea inevitabil — era chestiunea cea mai importantă.

Regele Carol, chiamă din nou pe acelaș soldat, pe care-l pusese în 1911, în capul statului major, la izbucnirea conflictului turco-italian.

La Castelul Peleş au loc o întrevedere. El declară că fără Averescu, în capul Statului major, nu va consimți să ia nici o deciziune de ordin militar.

Politica însă și-a continuat jocul ei nefast. Rezultatele le-am văzut în sistematica sa înlăturare. Durerea morală a ostașului am cunoscut-o, în tot cursul războiului de întregire.

Generalul von der Goltz explică nevoia covârșitoare, organică, care există totdeauna la o armată, de a avea în capul ei un comandant, mai ales când e chemată să joace un rol, ast-fel:

„Personalitatea comandantului este de comparat cu un izvor de putere electrică, din care se varsă valuri

de vibrațiuni, pe care știința va ști poate odată să ni-l explice, și care trebuie să dea impuls armatei.

Aceasta este posibil însă, numai când există un just acord între personalitatea comandantului și armată. Increderea acestei din urmă, în căpetenia sa, este cu atât mai necesară, cu cât dela ea depinde și increderea ce va avea dânsa în sine însuși, în puterea sa, în norocul său... Pe treapta cea mai înaltă a calităților, care cer unui comandant însă, este *autoritatea*, care se odihnește pe *incredere* și se cunună cu *iubirea*... Pentru a o cuceri — această iubire a ostașilor — nu există decât două mijloace: cunoașterea oamenilor și inimă mare”.

În loc de aceasta — era cu atât mai necesar, cu cât era vorba de o armată tânără și fără tradițiuni — prepararea și conducerea, s'a făcut sub auspiciile unei entități abstracte sau mai bine zis a unui sindicat anonim, în care gerantul era fostul Locotenent Colone! D. Iliescu, pe care generalul Averescu îl avusese, când era ministru de război, director al munițiilor.

În sfârșit politicianismul român avea să facă ultima și suprema încerca. De astă-dată va cădea învins.

Un om îi sta continuu în cale, în dată ce lucrurile se încureau în afară. Gonit de la comanda supremă, contrararat în toate planurile și inițiativele lui militare, el totuși prin conduita sa strălucită, se impusese în cursul campaniei, neîncetat, pe planul întâi.

Adorat de armată, iubit de populația civilă, numele lui devenea din ce în ce mai amenințător. El răsturnase toate piedicile, ce i s'au pus de ani de zile înainte și era acum la apogeu,

Mănat numai din considerațiuni de ordin superior strategic, în iarna anului 1917, el nu vedea ieșire, pentru pozițiunea militară, în care ne aflam, decât în tratative separate de pace.

Momentul era prielnic, pentru ca politicianismul român, printr'o manevră abilă, să-i treacă în brațe pu-

terea și în acelaș timp problema dificilă a păcii și odată angajat noul guvern în ea, printr'o campanie meșteșugită, să distrugă tot renumele și toată popularitatea acestui om, pe care și-o caștigase în război, acuzându-l de pactizare cu inamicul.

Averescu ca un soldat care nu șovoae, în fața unei grele însărcinări și-a luat răspunderea. El a jucat partida de astădată, în mod magistral, apărând cu curaj interesele superioare ale statului, neinfluențat de nici o amenințare sau perspectivă vătămătoare, pentru situația lui, și dejucând o manevră perfidă, care s'a întors până la urmă, împotriva celor ce au încercat-o, întărindu-și și mai mult pozițiunea sa, în țară și în popor.

Guvernul Brătianu împotriva dispozițiunilor exprese ale consiliului de război din 19 Noembrie 1917, consimțise să încheie după 3 zile, armistițiul cu dușmanii. Fiind somați de germani la cât-va timp să încheiem pace sau să continuăm războiul, guvernul Brătianu care acceptase armistițiul împotriva părerii conducătorilor armatîi, a demisionat și s'a recurs la un guvern Averescu.

„Pentruce această schimbare—se întreabă Averescu—când se știa că noul Cabinet va urma politica guvernului precedent în această direcție? În mod cinstit, nu există explicațiune. Explicațiunea trebuie căutată în acele viclenii politice, la care au recurs rînd pe rînd politicianii noștri de marcă, în totda'auna când s'au găsit în fața unei probleme a cărei soluțiune comportă o atingere a intereselor strămte de partid.

Pacea era, da, o necesitate inexorabilă, dar ea era în opoziție cu simțămîntul general și implica un risc foarte mare, căci nu se știa cum-va fi privită de aliați.

Ast-fel fiind politicianismul cerea o manevră abilă, mulțumită, cărcia. castanele să fie scoase de alții, din foc.“

Dar guvernul Averescu s'a pus imediat pe lucru. El își avea trasă linia lui de conduită.

„Fără a intra în asemenea drămuiri de politicianism—serie Averescu — căci de fapt nici nu era un guvern de „politiciani,“ el a primit greua și ingrata sarcină, de a merge deși cu inima sângerândă, cu ramura de măslin la dușman, puind în joc propria popularitate și având perspectiva, ca la cel mai mic pas greșit, să compromită marea cauză națională.

Drumul de urmat îi era tras, pe o potecă îngustă ca tăiușul unui cuțit, iar de ambele părți, prăpastie.

Era necesar pe de o parte a încheia pacea, pentru a înlătura cu ori-ce preț o catastrofă nefolositoare; era necesar în acelaș timp a nu știrbi nimic din drepturile câștigate prin sacrificiile făcute, era în fine necesar spre a obține o pace cât mai bună, pentru ca țara să sufere cât mai puțin materialicește și moralcește, până la pacea generală.

Avea de câștigat prin urmare în acțiunea sa: sprijinul opiniuni publice, asentimentul puterilor aliate și o atitudine, binevoitoare din partea puterilor adverse.

Primele greutăți au fost învinse.

De asemenea și asentimentul puterilor aliate a putut fi obținut, deși greutățile aci au fost mult mai mari.”

În această privință Generalul Averescu și'a făcut în mod larg datoria.

„Pe când eram în tratative—spune Averescu, —m'am declarat gata să dau miniștrilor aliați, toate garanțiile scrise. D-l de Saint Aulaire nu poate să fi uitat demersul care l'am făcut pe lângă D-sa în această privință.

Am mers până acolo în cât am propus să se semneze o convențiune priă care Români se angajează să ia armele înainte de pacea generală, pentru ca să dea înțelegerii un gaj mai mult de bună credință“.

Averescu putea dar cu drept cuvânt, să facă mai târziu această declarație:

„Socotesc că actul cel mai important al scurtului meu minister a fost răspunsul Domnilor Balfour și Pichon, considerând tratatul nostru (cu dușmani) ca *nul și neavenit*“

Dar politicianismul își continua pe dedesupt opera sa surdă, distrugătoare, inspirată de cel mai blestemat spirit machiavelic.

El ținea să facă situațiunea guvernului cât mai grea; să-i întindă curse, și să-i pue înainte încurcături cât mai mari, pentru ca să se tragă cât mai greu din afacere, indiferent dacă interesele generale ar fi suferit.

Este caracteristic ce s'a petrecut în ziua de 17 Februarie 1918, când s'a convocat un consiliu de coroană, pentru a se examina situațiunea, ce se crea țării, prin condițiunile de pace puse de adversari.

Au fost trei păreri: 1) a conservatorilor care voiau retragerea în Rusia 2) a liberalilor: de a relua operațiunile, după o tergivezare cât mai lungă și aduce rezistența până la ultima extremitate și 3) a guvernului, a încheia pacea fără tergivezări, ori-care ar fi condițiunile, fiind preferabile dezastrului, total și sigur și având credința că rezultatele păcii generale, ne vor pune în toate drepturile noastre „smulse prin forța brutală și prin împrejurări independente de puterea armelor“.

Dar șeful partidului liberal refuza să ia singur răspunderea soluțiunii pe care o credea cea mai bună, propunând ca ea să fie adoptată tot sub egida guvernului existent. Nu numai atât dar a refuzat și asocierea la soluțiunea guvernului,

Atunci Generalul Averescu a propus că în caz când își ia vre un partid îndatorirea de a continua războiul, el nu-și poate lua o răspundere politică, dar va primi să ia comanda trupelor pentru a le însufleți în luptă.

Și acum cu drept cuvânt se pune această întrebare: „Pentru ce era de preferat — scrie Averescu — rezis-

tența, când cu o lună de zile înainte de a demisiona guvernul de colaborare, credea alt-fel? De ce atunci Aliați ne garantau drepturile câștigate și de ce acum ne-ar fi cerut supremul sacrificiu? Ce s'a schimbat?

Ar fi fost rezistența de fapt o hotărâre chibzuită? Realitatea de azi, îi pun în evidență pipăită valoarea și nu lasă nici o îndoială, asupra simțului politic al celor care au formulat-o.

Ce s'ar fi întâmplat dacă se adopta soluțiunea crezută cea mai bună de partidul liberal?

Pustiu în Moldova, fără să mai fi adăugat nimic la ceea ce se câștigase deja. Plus o stare de lucruri în întreaga țară, pe care aliați noștri ar fi fost cei din-tâiu a o deplânge“.

Rezultatul a fost că neavând nimeni curajul a-l înlocui, Generalul Averescu a rămas la postul său, „El și-a luat răspunderea grea și ingrătă a tratării, mai departe cu dușmanul în convingerea că pacea nu avea să fie decât vremelnică și în speranța de a obține, pentru țară cele mai puțin grele condițiuni, până la pacea generală“.

Totuși guvernul a fost răsturnat. El dovedise că poate să dea adevărata îndrumare situațiunii.

Generalul Averescu iată ce scrie cu privire la aceasta: „După toate probabilitățile guvernul ar fi reușit pe deplin mai cu seamă în aceasta din urmă sarcină (condițiuni mai puțin grele), dacă ar fi putut să prezinte necontenit, garanțiile unui guvern „tare“, „viabil“. Aceste garanții complete în primele zile au început să-i lipsească și această lipsă repercutându-se asupra tratativelor, guvernul a crezut că este o datorie patriotică a ceda numai decât locul unui alt guvern. Ceea ce a și făcut, fără cea mai mică ezitare și cu o părere de rău și mai mică.

Tratativele guvernului următor nu au dus la rezulta-

tele dorite sau cel puțin așteptate. Condițiunile de pace au devenit din ce în ce mai apăsătoare“

Generalul Averescu dominase situațiunea împotriva jocului ocult din năuntru și a greutăților din afă. El știuse să meargă cu un simț politic desăvârșit, până la limita necesară a concesiunilor, care nu periclitau situațiunea țării și nici situațiunea sa morală.

Politicianismul îl găsisse destul de „avizat” pentru ca să se mai „încurce” cu el. El fu dat pur și simplu la o parte. „Maurul și-a făcut datoria. Maurul poate să plece.” Era cazul să se mai pună încă odată.

Ceasurile grele, prin care a trecut, le descrie el însuși în aceste câte-va cuvinte, atât de bogate ca înțeles și atât de profunde ca emoțiune:

„Aceste negocieri au fost calvarul existenței mele. La toate durerile morale, mai puneți și toate greutățile materiale, ce mi s'au impus. Opiniunile oamenilor noștri politici erau împărțite. D-ni Take Ionescu și Titulescu, voiau război fără să țină socoteala de împrejurări. Ceilalți voiau pacea cu condițiunea să n'o facă și mai ales să aibă aerul de a nu o voi“.

Voi termina acest capitol, al acestei lupte încăpătânate, pe care a adus-o împotriva reprezentanților autorizați, ai politicianismului român, cu aceste rânduri, pe care le-a scris în toamna lui 1919, când o popularitate ne mai văzută până atunci, se revărsa din toate unghiurile țării, ca răspuns la atacurile nedemne de atunci ale lui Brătianu:

„După ce a încercat să mă declaseze în 1909, după ce a repetat această încercare în 1913, după ce mi-a întins o cursă în 1918 în care trebuia să-și găsească sfârșitul cariera mea și militară și politica, văzând că totul este zadarnic și că rămân pe picioarele mele din ce în ce mai solid, s'a gândit să schimbe tactica. Dacă nu mă poate distruge, cel puțin să mă micșoreze. A început seria născocirilor. Revoluționar, republican, a

vrut să vândă misiunile străine Nemților, a ținut corespondența peste linile noastre cu Mackensen, a voit să trădeze neamul etc”.

Era prea târziu. După atâtea înfrângeri dureroase și nemeritate, era acum victoria mare, grandioasă, așa cum nu o mai cunoscuse în țara asta, vre-un alt om politic. Era răsplata atâtor jefite, atâtor umilinți suferite în tăcere, pe care acum națiunea într'o izbucnire universală, părea că și le însușește și vrea să le răzbune...

II Populariattea

Psihologicește Averescu, e un idealist, un raționalist și un realist. Ceeace în cariera armelor i-a permis să fie un mare căpitan, iar în politică un om de stat și o forță morală de primul rang.

Toți mari soldați a avut un fond puternic de idealism, de care nu s'au putut depărta niciodată în cursul vieții lor. Numai prin încrederea în virtuțile, în calitățile de devotament și de sacrificiu, în iubirea de care e capabilă omenirea, pentru un om sau o idee, au putut ei să-și clădească marile lor planuri și să aibă curajul să întreprindă acțiuni de o importanță decizivă.

Fără această credință în omenire, profund idealistă; nici o faptă însemnată nu ar fi putut săvârși un om de război.

Această încredere în bunătatea sufletului omenesc, în tendința lui ascultătoare, în facultățile sale ilimitate de jertfă și de abnegațiune, care există în fiecare om, a făcut ca și concepțiunea sa politică, să fie mai înaltă și să aibă o valoare etică, incomparabil superioară aceleia a omului politic, născut sau format prin educațiune. Ia școala luptelor politice ordinare, de obicei atât de egoiste și de meschine.

De aici necesitatea adâncă, sufletească, la un astfel de om, de a-și conserva intactă forța morală, ori-care ar fi împrejurările și situațiile, fără de care conducătorul militar ca și omul superior de stat, nu pot avea o activitate rodnică și durabilă.

De aici necesitatea de a face cât mai puține concesii momentului, de a urma o linie dreaptă dela care să nu se abată, de a nu acorda o importanță prea mare detaliului, accidentului, care în viața politică de multe ori, are o influență covârșitoare; de aici lupta, tragică aproape, cu oportunismul, cu acel rege, al tuturilor democrațiilor ca și al oligarhiilor cezariene.

Politica cere o mare sforțare de voință, unei astfel de naturi, atunci când e expresiunea unui temperament înăscut și a unei lungi educațiuni căpătate, într'o carieră militară, înecunată de succese strălucite.

Raționalismul său corectează imparte, exagerările ce fatal se leagă, de o astfel de concepțiune și care împedice une-ori, o desfășurare liberă și normală acțiunii politice.

Un spirit clar, logic, incisiv, de o putere de analiză și de pătrundere rece, o inteligență deprinsă, a surprinde pururea legătura cauzală a actelor și fenomenelor, o obiectivitate și o impersonalitate clasică, pe care o dă numai o judecată sigură, obicinuită a vedea esența lucrurilor, toate acestea, restabilesc repede echilibrul, pe care încearcă să-l rupă în favoarea sa, fondul de ideologie, care zace nestins în suflul unui vechi soldat și care i-ar putea îngreui, opera politică sau distruge în germene activitatea în această direcție.

Dar aceea ce întregeste figura omului de stat și îi dă nervul acțiunii și forța în lupta politică, fără de care succesul nu e posibil, o realismul său viguros, iubirea de fapte pozitive, pe care le caută și îi rețin atențiunea, dar mai pre sus de toate, e interesul pentru rezultatele mari.

Un fel de rectitudine militară, s'ar părea că oprește această forță morală, de a deveni o forță de voință activă politică creatoare.

Dar tocmai această formează elementul de bază, care sprijină și asigură triumful mării sale popularități. Aici stă explicațiunea, tot secretul, origina psihologică, a acestei prodigioase manifestațiuni populare de atașament pentru un om.

În structura lui morală găsim acel mănunchiu de elemente sufletești, care atrag mulțimile, ca un magnet puternic și irezistibil.

O fire nemlădioasă, virilă, unită cu un amestec de idealism sănătos și de calcul rece — semnul adevărat al forței — e aceea ce iubesc masele prin instinct mai mult.

Ele o caută la eroii și idoli ei, cu pasiunea mistică, cu care îi urmărește, în toate actele vieții lor.

Averescu pentru masele profunde ale orașelor și ale satelor noastre e un idol și un erou.

Popularitatea — când e astfel înțeleasă și când repauzează pe un fond etic așa de înalt — e un lucru sacru.

Înainte ei, nu stă nici o virtute politică, genialitatea oricărei formule politice e un artificiu. Ea e forța, care le domină pe toate și se impune cu puterea elementară a unui mare fenomen social, peste care nu se poate trece fără ca statul și societatea, să nu se expue celor mai grave primejdii.

Dar cum putem noi înțelege mai bine, cauzele intime, care au determinat formarea acestei popularități, decât căutând tocmai să pătrundem, tainele acestei personalității, pentru a-i găsi partea de seducțiune și de farmec personal, fără de care nu se explică, cum un om, a aruncat atâta vraje în lume.

Unul dintre istoriografi și prieteni Prințului de Condé, vorbind de calitățile lui de distincțiune, de măsură și de liniște nobilă, care impresiona atâta pe cei care-l apropiau, spunea aceste cuvinte, care nu pot lipsi, din

portretul contimporanului nostru, așa sunt de asemănătoare:

„Nici odată un om nu s'a temut mai puțin, ca familiaritatea să jignească respectul care i se datorește. Să fie el acela, care cucerește cetățile și câștigă bătăliile? Recunoașteți în el, pe eroul, care tot-d'auna liniștit și egal cu el însuși, fără să se ridice pentru a părea mare, fără să se coboare pentru a fi blând și îndatoritor cu alții! El e pururea acelaș, așa cum trebuie să fie, față de toți : ca un fluviu majestos și binefăcător, care aduce potolit, în orașe, abundența pe care a răspândit-o, prin câmpii, și se împarte tutulor și nu se ridică, și undele lui nu le înalță, decât atuncea, când cu violența cine-va se opune, la panta dulce, cu care și continuă liniștit cursul. Aceasta a fost daleața, și aceasta a fost forța, acestui om mare“.

Evenimente de primul ordin, fapte de care e legat adânc numele generalului Averescu, au ajutat și au sporit mai ales, patrimoniul, care a creat această popularitate.

Evident în primul rând, trebuie să punem, acțiunea sa glorioasă, pe frontul armatei active, în tot cursul războiului.

Comandant al armatei a II, aproape în tot timpul campaniei, el a avut arta de a ști să se facă iubit de soldații lui, până la exaltare. Se petrecea acest fenomen curios, comandantul armatei, numai semăna cu conducătorul obicinuit al unei unități militare, ci părea a fi mai mult părintele unei mari familii, în care membrii ei, erau legați de o dragoste comună și fanatică pentru șef.

Nimeni nu a răspândit credința, în țară și în toate celelalte elemente ale armatei, în puterea magică a numelui său, decât acești credincioși fii ai armatei a II, care erau sub ordinele lui și mai în apropiere de persoana sa.

Dacă e legenda militară, dacă sînt suveniruri glorioase, scumpe fiecăruia din soldații marelui războiu, care se impletesc, în cultul acesta nemărginit pentru un om, atunci fondul unei astfel de popularități, are în adevăr, în el, ceva, permanent și indestructibil,

Ea e mai presus de toate, o manifestație națională și generală a întreg sufletului românesc din acea epocă.

În al doilea rând, nu puțin a contribuit, ca poporul să-și puie nădejdea cu atîta violență în Averescu, atitudinea sa, energică și curajoasă, în cheștiunea păcii separate. Un sentiment de admirație ca și de recunoștință, i-a păstrat națiunea întregă, pentru purtarea lui înțeleaptă în acele împrejurări. Dar aceea ce a întărit încrederea în el, e că în cursul acelei grele crize, el știuse să vadă bine și să judece exact situațiunea. Evenimentele ulterioare au dovedit că în acțiunea sa avusese dreptate.

Infundându-ne în interiorul Rusiei — cum cereau cei cari preconizau retragerea și evacuarea Moldovei — am fi avut soarta Ucrainii și a celorlalte provincii, cari au căzut sub puterea dizolvantă a bolșevismului rus.

Apărarea provinciilor alipite, expediția de la Budapesta, ce ar fi devenit, fără acel sâmbure de stat, pe care l'am păstrat nevătămat și fără acea armată, pe care n'am consimțit s'o jertfim, spiritului de aventură și de criminală ușurință, al quasi-unanimității oamenilor noștri politici ?

În conștiința poporului era adînc intrată ideea, că nimeni nu suferea mai mult, decât acest soldat viteaz, biruitor pe toate fronturile, care se ducea el „od dintîi cu ramura de măslin la inamic”.

Cei mulți și cei simpli, șopteau cu infrigurare, că „Domnul General” face acest sacrificiu, pentru „copii lui”, cu care pînă atunci luptase.

În adevăr, dureroasă a trebuit să fie clipa — pe care

o descrie el însuși — când Contele Czernin la 11 Februarie 1918, arătându-i masa unde era închisă harta, cu așa xizele rectificări de graniță, el nu are nici puterea să vadă atunci această hartă și nici măcar să vorbească de ea.

„Preferam orice, afară de amputarea țării — spune el, intenționând în același timp să demisioneze. Am fost pensionat la postul meu și am primit poate, dintr'un sentiment, știu eu, datorit educației mele militare, consideram că ar fi fost o dezertare de acolo de unde toți spuneau că trebuie să rămân. Am rămas la post.”

Când mai târziu, în Parlamentul din 1920, un deputat i-a amintit de această chestiune, reproșându-i asprimea unor cuvinte, rostite în aceeași ocazie, el răspunde ast-fel :

„Iată ce am spus la Iași: „Domnilor, dacă vă doare pe Dumnezeuvoastră în suflet, astăzi, de ceace se petrece vă puteți Dumnezeuvoastră imagina, ce este în sufletul meu, care am trista misiune, ca să iau cuțitul și să tai din corpul maichii mele.” Iată ce am spus.eram cu moartea în inimă când vorbeam ; însă în cariera mea, am făcut școala de a-mi stăpâni sentimentele, și că vorbeam, cu liniște... dar nimeni nu știa, ce se petrece în sufletul meu... După cum nu știa un general rus când ne retragem dela Băicoi spre Moldova, ce se petrecea în conștiința mea, când îmi spunea: „Domnul general, am impresiunea că mergem la o victorie, ne la o retragere.” Vedeți atâta liniște în fața mea fără să știe ce era în inima mea. Dumneata Domnule Deputat, ai auzit cuvintele mele, ai văzut masca mea, n'ai văzut sufletul meu și îmi pare rău.”

Țara însă, țara înțeleghătoare, nu a uitat atitudinea sa demnă, inspirată de grija intereselor superioare, atunci când venind la ordinea zilei chestiunea ratificării păcii dela București, a rostit în Camera dela Iași, aceste cuvinte de protestare:

„Guvernul dă păcii încheiate un caracter definitiv și o consideră chiar ca un fericit punct de plecare, pentru dezvoltarea noastră interioară. Protestez contra acestui caracter ce i se dă păcii, în opoziție absolută cu intențiunile celor care au început-o și mai cu seamă în opoziție cu simțimântul milioaneilor de Români, care au voit și sutelor de mii care au făcut războiul.

Singuri aceștia sunt în drept a-și spune cuvântul în această chestiune și anume prin glasul unui guvern, care să exprime voința liberă a națiunii, iar nu prin acela al unui guvern, al cărui președinte este recomandatul uneia din puterile cu care a tratat.“

Opera din iarna lui 1917 și primă-vara lui 1918, națiunea întreagă, în toate straturile adânci, a înțeles-o așa cum se cuvenea, în toată curățenia intențiunilor ei, dar și în toată aspra ei necesitate.

Ea a fost opera unui om de stat, care nu putea fi începută și nici înfăptuită, fără autoritatea primului soldat al țării, care se ilustrase pe toate câmpurile noastre de luptă.

Actele mari pozitive istorice, rămân; adevăratul lor sens nu-l poate șterge nimeni. Din ele nu se nasc popularitățile efemere, ci acelea care trăesc viu, organic, în conștiința publică.

Nimic nu a avut darul să stârnească mai mult această popularitate, decât partea pe care a luat-o la evenimintele războiului, masa cea mare a țărănimii noastre, care era chemată, pentru întâia oară, să participe la viața publică a țării, într'un mod intens, prin vărsarea sângelui ei generos.

Cu instinctul sigur, pe care i-l dă experiența sa rudimentară, dar seculară, ea a recunoscut și s'a atașat cu încăpățănare de un om. Era acela cu care a venit mai mult în contact, în timpul războiului și care a stat mai aproape de ea.

Averescu a înțeles ce tezaur e în sufletul acesta simplu și ce fapte mari s'ar putea săvârși cu el.

El s'a pus dela început în serviciul aspirațiilor și drepturilor țărănești, atât de năpăstuite fe vechea Românie mică.

El a luat în mâini instrumentul de luptă, pe care împrejurările i l'au dat făurit aproape gata.

Intrat în viața politică, ales de colegiile țărănești în mai multe județe, atunci când guvernul Marghiloman, luase angajamentul de a nu ține seama de reformele votate de Parlamentul din 1917, el vine în Camera dela Iași și declară „că o asemenea lovitură ar fi o lovitură de stat.“

La cât-va timp un proiect de lege al aceluiași guvern, aducea o știrbire a drepturilor câștigate în materie agrară. Averescu susține dela tribună, teza, că „guvernul poate să ceară o nouă modificare a Constituției, dar aceasta în scopul de a se lărgi, iar nici de cum de a se restrânge, ceace s'a acordat deja.“

Marea chestie care domina însă, întreaga situație în țară, după Unire, alături de problemele în legătură cu pacea generală, era problema improprietății țăranilor.

Siguranța internă, era în funcțiune de această gravă chestiune. Se cercau soluțiuni precise.

Spiritele la sate, cu toate aparența contrară, erau de parte de a fi liniștite.

Se părea că problema agrară departe de a fi făcut un pas înainte, prin reformele din 1917, abia începea și drumul parcurs aproape n'avea nici o valoare.

În Martie 1919 generalul Averescu scrie ;

„Guvernauții scapă acest lucru din vedere ; ei sunt impresionăți de faptul, că dau ceva țăranului și țăranul nu numai că nu se repede cu recunoștință să primească acest ceva, dar chiar întoarce spatele dând din cap, în care se învârtește de sigur, scep

tica dar foarte răspândita formulă: *iar am fost păcăliți!*

A cui e vina? A celor cari au făcut promisiuni riscate... Țăranul care înțelegea obștea, când era vorba de arendări, când i s'a spus, că prin obște se va împroprietări, a văzut în obște o dezamăgire și a bănuit o amăgire".

Deveni ast-fel partizanul împroprietării individuale imediate, singura măsură dictată de împrejurări, care putea da încredere țăranimii, în marea operă de Stat a împroprietării, a cărei efecte, nu dăduse roadele așteptate.

Generalul Averescu rămâne ca autorul împroprietării individuale a țăranilor. El a văzut în obște un mijloc de exploatare și de presiune administrativă sau politică. Încercător în puterile țăranului și în înboldul său pentru muncă și o viață mai bună, el a înfărit ideia proprietății individuale în țară, proclamând necesitatea urgentă a desființării obștelor la sate.

Omul de stat vedea în această măsură, soluțiunea rațională a unei probleme, omul însă, avea inima sa îndreptată, către această pătură mare, căreia războiul nu-i dăduse, măcar satisfacțiunea sufletească, la care-i dădea dreptul, necazurile, ce i-le produsese atât de mult, în trecut, marea problemă a pământului.

Nimeni n'a descris mai duios și nu a arătat țăranului o admirațiune, mai sinceră pentru calitățile, pentru virtuțile lui decât Averescu. El îl vede, în adevăr mare în suferință:

„L'am văzut în toate aceste împrejurări grele — scrie Averescu — și în multe altele nenumărate... Și în tot-d'auna am citit în ochii lui, acelaș și iar acelaș lucru, pe fața lui, același și iar același expresiune: resemnațiune, încredere și o dulceață melancolică luminată de licăriri arzătoare!

Nici un semn de nemulțumire, nici o urmă de pro-

testare, de abia dacă suferințele fizice, îi smulgeau câte un vâetat înăbușit.

De abia dacă trupul câte odată mărturisea că durerile sunt covârșitoare. Sufletul însă niciodată; s'a menținut neconținut sus, sus de tot, și s'o mărturisim, s'a menținut sus, de-asupra noastră a tuturor!".

Făcând o critică generală a desvo'tării întregii noastre civilizațiuni, el ajunge la următoarele triste constatări.

Aceste constatări sunt o biciuire sângeroasă, a regimului nostru politic din trecut, responsabil de această stare de lucruri, dar și nuanșarea solemă a interesului adânc și a dragostii constante, ce o poartă elementului de la țară:

„Pe când avem instituțiuni din cele mai înaintate și în viața noastră s'au introdus obiceiurile cele mai rafinate din țările îmbătrânite în civilizație, la doi pași avem contrastul isbitor al celei mai vinovate nepăsări. Căci nu trebuie să închidem ochii, asupra faptului pe care l'am mai semnalat, că la puțini kilometri de centrele în care au pătruns razele binefăcătoare ale civilizației, sunt sate în care locuitorii se adăpostesc, se îmbracă și se hrănesc, nu mai bine ca pe timpul lui Ștefan cel mare.

Compar, din punctul de vedere al progresului, țara noastră, cu o coloană în marș, a cărei avant-gardă a lăsat atât de mult grosul înapoi, în cât nu există nici o legătură între cele două părți ale ei; știință, progres, confort: în avant-gardă; viața primitivă, analfabetism, molime, ca: tuberculoza, sifilis și febră palustră: în grosul națiunii. S'a muncit, dar s'a muncit mai cu seamă pentru minoritatea care constituie avant-garda pe calea progresului și s'a neglijat peste măsură grosul, deși în toate programele partidelor politice făgăduiele cele mai generoase, dar tot pe atât de mincinoase, erau făcute pentru el.

Relele unei asemenea activități s'au arătat în toată goliciunea lor, atunci când în acea supremă încercare, prin care a trecut Țara în război, salvarea era în efortul grosului națiunii".

III. Democrația.

Unul din ultimi soldați ai armatii imperiale franceze; fostul Ministru de Război, Generalul de Galiffet ar fi spus odată, că „armata și democrația sunt doi termeni care se exclud".

Războiul european și evenimentele, care l'au însoțit au răsturnat complet aceste vechi teorii.

Armatele moderne au fost marile laboratorii, unde s'au urzit marile democrații, care au apărut după ultima criză europeană.

Curentele populare demostrițe, pretutindeni după război, în Europa și-au avut leagănul lor, în sânul armatelor combatante.

Acolo s'au plămădit toate forțele active, care au răsturnat vechile regimuri și au creat pe cele noi.

Cu excepția marilor democrații tradiționale din Franța și Anglia pretutindeni din frământarea armatelor în război au ieșit curentele care au creat o nouă stare de lucruri.

Ca și armatele napoleoniene la începutul secolului trecut, care au răspândit pe continent, în marșul lor triumfal, ideile revoluțiunii franceze, tot așa un secol mai târziu, armatele care au participat la conflagrația generală, aveau să arunce sămânța revoluției și a noilor prefaceri.

Răsturnarea regimului țarist și revoluția rusă, nu o stătu opera partidelor din stânga, câte mai ales, opera războiului și acțiunea armatei.

Toți istoricii în această privință sunt de acord. Amploarea mișcării revoluționare și catastrofa în care s'au prăbușit toate forțele de viață ale imperiului rus, sunt

rezultatul frigurilor care au cuprins în mod latent și au izbucnit apoi cu violență, în uriașul organism al armatei ruse, încă dela primele înfrângeri.

Boala morală, epidemia de fatalism și de misticism, caracteristica rasilor, au subminat sufletul ostașului după trei ani de război și de repetate înfrângeri.

În Rusia, la declararea mării crizi interne, nu existau decât două categorii de conducători politici.

De o parte vechea birocrație și marca funcționărimii țariste, care și perduseră autoritatea, prin înlocuirea regimului,

De alta nouile forțe moderate, care neavând autoritate, au fost date repede la o parte și locul lor, l'au luat elementele, active revoluționare, care au înțeles, că cheia situațiunii, pentru a se putea menține, e să acționeze direct asupra moralului și sufletului armatei, pe care-l cunoșteau și îl înțelegeau foarte bine.

Revoluțiunea rusă în ciuda aparențelor, a pornit de la armată. Ea i-a întărit pozițiunea și i-a lărgit baza. Conducători noi Rusii cunoscând sufletul armatei, nu aveau pe buze de cât strigătul de pace al ei: pace fără anexiuni pace cu ori-ce preț, cât mai repede.

Vecinătatea Rusii, de care ne legasem în acelaș timp soarta, în cursul războiului, a exercitat, asupra stării de lucruri de la noi, o influență covârșitoare,

Europa întreagă s'a resimțit de pe urma acestui eveniment și catastrofa politică și militară a Germaniei, sunt oameni cari cred, că este mai curând rezultatul direct al revoluțiunii ruse, de cât al victoriei aliate,

Dacă victoriile lui Foch au sdruncinat moralul armatelor germane, nu e mai puțin adevărat, că lovitură decizivă le-a dat-o, noul spirit, care există la spatele frontului, importat direct din Rusia și care avea în curând să cuprindă și cea mai mare parte din elementele active ale trupelor, care se retrăgeau în grabă prin Belgia și Lorena.

Cu atât mai mare a trebuit să fie influența asupra noastră, cu cât eram un popor de țărani cu o civilizație tânără, fără tradițiuni mari, cu probleme politice și sociale asemănătoare, cu dezastre militare dureroase și pierduți, ca o insulă strânsă între puhoiul slav, în efervescență revoluționară și dușmani noștri nesătioși însetați de poftă de cucerire.

Revoluțiunea rusă era un uragan prea mare, pentru ca suflul năprășnic al ei să nu răscolească și să aprindă toate durerile, iritând rănilile noastre deschise și încă sângerânde.

Lumea politică, vechile cadre guvernamentale își perduseră complet autoritatea și încrederea populară. Ele erau făcute răspunzătoare de toate nenorocirile și tot oziul cădea asupra lor. Nouile formațiuni politice sau nouile partide erau inexistente, sau prea slabe, pentru a se pune, în capul unei astfel de mișcări.

Armata singură era chemată să joace rolul principal în asemenea împrejurări. Ea avea sufletul ei, tendințele ei, voința sa hotărâtă, peste care nu se putea trece.

Maximalismul rus a pus stăpânire — în imperiul vecin — la timp pe acest suflet și l'a exaltat.

Sufletul deosebit al armatei noastre, trebuia să-și găsească exponentul ei. El trebuia să-i talmăcească ideologia sa sănătoasă. Să-i fixeze credința și să-i dea impulsunea necesară în lupta cea nouă.

Curentul format în oștire avea să fie hotărâtor. El avea să dea tonul în țară. Aveam să fim așa — și nu alt-fel — cum se va orienta această mișcare spontană a luptătorilor noștri, care forma masa mare, activă energetică și oțelită a națiunii. Curentul era prea puternic și pornit ca să i se reziste.

Dar armata noastră, cu toate încercările și suferințele grozave prin care trecuse, își păstrase intact idealul ei militar.

Omul care avea să o reprezinte trebuia să conciliaze

aspirațiunile ei spre mai bine, revoltele sale surde, explozia sa înăbușită pentru abuzurile și greșele comise, în acelaș timp, trebuia să rămână statornică credințelor sale ostășești.

Aceasta a fost secretul rezistenței noastre. Aceasta a fost elementul determinant al victoriei, atunci când eforturile încununate de succes ale aliaților noștri, ne-au permis-o.

Omul pe care și l-a ales ea, a fost un militar încercat ale cărui simpatii și înțelegere pentru mase, a fost unul din punctele cardinale ale întregii sale activități.

El încarna spiritul „națiunii armate” în unanimitatea impresionantă a ei.

El era reprezentantul noii ideologii născute în tranșee sau în spitalele de la spatele frontului,

El fu dar și părintele noii democrații române.

Armata și democrația nu mai erau — după afirmația lui Galiffet — doi termeni cari se exclud, ci două noțiuni care se completează, se îmbină fericit, pentru a realiza înțelesul nou și fecund, pe care i-l dădeau noile împrejurări, ideii democratice.

„În mijlocul frământărilor din război, — scrie generalul Averescu — conștiința generală și-a dat seama, că răspunderea nenorocirilor prin care treceam se datora mentalității oamenilor, cari au avut destinele țării, pe mâini, adică, partidelor politice cari au cărmuit țara până la război.

S'a născut atunci dorința neînfrănată de a se rupe cu trecutul și de a porni pe o cale nouă în viața politică. Această dorință a fost generală, căci s'a manifestat deodată în toate părțile națiunii, atât în teritoriul ocupat, cât și în cel stăpânit de trupele noastre.

„Pentru motive, ce nu le voi examina aici, dar care constituie una din cele mai interesante și mai curioase probleme de psihologie a maselor, privirile tuturor ace-

lor. cari au fost luați de noul curent, s'au îndreptat asupra mea.

Am crezut că m'aș fi făcut vinovat de adevărată lipsă de iubire de țară și de neam, a nu primi steagul, ce mi se punca ca din senin în mână,

Sunt și astăzi convins, că ar fi fost una din cele mai mari primejdii, dacă aș fi lăsat la voia întâmplării *acel viguros curent, care atunci era gata să se rostogolească cu aceeaș ușurință, pe direcțiunea sănătoasă ca și pe povârnișuri dăunătoare țării*".

Armata — care singură avusese delegațiune dela națiunea însângerată și suferindă — alesese șeful, căpetenia mișcării, ceea ce în asemenea cazuri, are o importanță deosebită.

Armata însă, păstrase și unitatea mișcării, omogenitatea desăvârșită a ei.

Aceste două mari avantagii, aveau să fie lovite cu o mare furie, desfășurându-se o activitate de neînchipuit, de către adversarii firești ai mișcării,

Partidele vechi — în special partidul liberal — care socoteau a fi reprezentanții veritabili — singurii chiar — ai ideii de stat, au combătut această mișcare, care luase denumirea „Liga Poporului” și pe Președintele ei, în numele intereselor superioare de stat și al pericolului ce prezentau.

Politica aceasta pe care Reacțiunea a dus-o până în preajma venirii cabinetului Averescu la putere în 1920, a fost una din cele mai mari greșeli, care s'au comis vre-odată la noi.

Combătând „Liga Poporului” în numele intereselor superioare de stat, au ajuns la un rezultat tocmai contrar: au compromis aceste interese și au pus statul în cea mai mare primejdie, prin întărirea și chiar prin creerea „din bucăți” a extremismului, necunoscut până atunci la noi,

Se știe că extremismul e o floare care apare mai

ales la începutul mișcărilor democratice și ea crește atunci cu o violență toxică și cu o iuteală vertiginoasă.

Ducând luni de zile lupta împotriva mișcării conduse de generalul Averescu, partidul liberal n'a văzut, că lucra în realitate „pour le roi de Prusse“ adică pentru elementele extremiste ale valului democratic de după război — care singure puteau sdruncina din temelii statul nostru anemiât prin război și prin invazie.

La orașe au preparat în mod sigur ascensiunea — prin o serie de măsuri nenorocite — comunismului revoluționar, iar la sate, a țărănismului de clasă, în dorința de a-l opune „averescanismului“, în alegerile din 1919.

Ambele aceste curente extreme — unul având reprezentanți în guvern și Parlament, cel'alt având organizațiuni de luptă, în principalele administrațiuni ale statului — aveau să arunce țara, unii prin acțiunea lor de guvern, alții prin stradă, într'o criză așa de gravă, în cât a fost un adevărat miracol, că societatea noastră a putut să scape fără sguduiți sângeroase.

Pe lângă marile greșeli ale războiului, partidul liberal a adăogat, în politica internă, și pe aceasta.

Consecințele politice ale acestui act — a cărui răspundere în fața istoriei o poartă întregă partidul liberal — au influențat grav, întârziând și chiar compromițând, rezolvarea tuturor problemelor noastre de stat — fie ele economice sau politice după război,

În primul rând însă au dus la distrugerea ordinii interne, într'un moment când utilajul nostru economic era aproape desființat, când improprietărea era un prilej de nemulțumiri și de agitații la țară și când granițele noastre teritoriale nu erau fixate, iar cele sulețești nu erau încă dărâmate.

Curentul extremist în marea mișcare democratică, așa cum a luat naștere și s'a dezvoltat, a fost în rea-

litate, acțiunea operii nefaste, în politica țării, a partidului liberal de la război în coace, după cum vasta mișcare democratică sub conducerea lui Averescu, era produsul natural a unei lupte de mai bine de un deceniu, pe care conștiința publică o ducea, în mod latent, împotriva abuzurilor politicianismului, a terorii, a crimelor și a greșalelor, care au culminat mai ales în epoca neutralității și a războiului.

Acest amestec violent și continuu, în politica țării, a partidului liberal, ne-a dus la o fărâmițare a forțelor, la o frământare internă, fără precedent, în istoria politică a unui stat, când după evenimente, de o așa sgu- duitoare importanță, ca războiul și Unitatea Națională, era mai ales nevoie, de o perioadă de liniște și de consolidare, singura priinică muncii intensive.

Ieșind din armată și punându-se în capul „Ligii Poporului,” generalul Averescu a înțeles, să dea mișcării pe care o conducea, un caracter de aventură războinică sau de răzburare violentă împotriva nedreptăților ce i se făcuse în trecut? A urmărit o acțiune personală prin așezarea unui regim personal sau a vrut în adevăr, să înfăptuiască o mare operă, durabilă, de stat? A avut el obiectivitatea necesară omului de stat, în vâlmășagul acela de patimi, să dea orientarea, bună și folositoare, interesului obștesc?

Spiritul său de moderațiune, vederea sa cuprinzătoare, energia și sublima sa dezinteresare, niciodată nu s'au manifestat mai strălucit, decât în cursul luptelor grele pe care le a dus în 1918 1919 și 1920.

Ridicând un drapel, el își dă seama de toată măreția momentului, și cu acea forță de concisiune și cu o elevațiune de gândire, pe care o au numai bărbații, care au meditat îndelung asupra evenimentelor, el formulează de la început, termenii problemei și își trage limitele acțiunii sale.

În manifestul lansat la înființarea „Ligii,” la 14

April 1918, publicat în ziarul *Indreptarea*, el începe, cu aceste cuvinte, de o putere de evocare și de analiză remarcabilă, care definește perfect mișcarea, pe care o reprezintă:

„Asemenea vuetului surd prevestitor de mari cutremure, care pornește din adâncul pământului, se ridică azi din sânul Națiunii, un murmur sub formă de unanimă protestare, împotriva stării de lucruri la care ne-a adus viața noastră politică de până acum.

Din toate păturile sociale și mai cu seamă din sânul masei poporului nostru, se manifestă, sub diferite forme și diferite moduri dorința spre o îndrumare mai bună, mai sănătoasă, mai dreaptă, mai conștientă.

De ani de zile, acei care pe temeiul Constituțiunii noastre falsificate, au avut țara pe mâini, în loc de a fi mandatorii națiunii pentru a îngriji de nevoile ei, s'au ridicat ca stăpânitori ai țării, spre folosința lor.

...Dacă nu se pune capăt acestui fel nenorocit de a conduce treburile țării, rostogolirea în prăpastie e sigură.“

Sfârșitul acestei stări de lucruri, el însă nu-l vede, decât pe căi pașnice, prin aplicarea legii și a unei evoluțiuni normale.

„Deși răul este adânc înrădăcinat, totuși, am credința că încă *Indreptarea* dorită se mai poate obține fără sguđuire, fără sbuciumare, pe căile consimțite de puterea legilor“.

Guvernul Averescu este reprezentantul caracteristic al democrației parlamentare.

La noi el poate fi socotit ca cel dintâi om de stat, care a încercat — cu mijloace mari și cu șanse de reușită — să facă din regimul nostru parlamentar o realitate, asigurând astfel guvernării noastre de stat, o bază largă democratică, deci mai solidă și mai tocundă în rezultate, ca cea din trecut.

Faptul acesta în istoria noastră politică constituie o adevărată revoluțiune,

În calea ei, au stat vechii reprezentanți ai colegiilor cenzitare coalizați în puterea instinctului de conservare; ea și reprezentanții valului dezordonat al democrației revoluționare, partizani ai violenței sau numai ai dictaturii de clasă.

Sprrijinit pe voința unanimă a maselor de la țară, el putea concepe un asemenea plan grandios, de așezare a întregii vieți constituționale, pe bazele unui regim parlamentar real și sincer.

Momentul nici odată nu părea mai prielnic pentru înfăptuirea unei asemenea opere, care ar fi fost în adevăr cea mai măreață și statornică cucerire a democrației românești.

Popularitatea compactă, prestigiul imens de care se bucura generalul Averescu în sânul maselor, ar fi putut asigura de la început vieții noastre parlamentare, o stabilitate, o omogenitate și o vigoare creatoare, pășindu-se cu curaj pe calea înfăptuirilor pozitive și a consolidării interne definitive, înlăturându-se frământările sterile, ca și extremismul, care fatal caută, să se strecoare la ori și ce ocazie, în asemenea împrejurări.

Democrația așezată a Ardealului, alături de democrația ageră, cu simțul practic și cu iubire de disciplină a Vechiului Regat, ar fi putut în comun asigura o operă trainică, dând instituțiunilor noastre fundamentale, adevărata lor valoare și întreg prestigiul pe care trebuie să-l aibă.

Generalul Averescu în prevederea unei asemenea soluționări a problemei, nu voise să dea forma rigidă de partid, încă de la început, mișcării în fruntea căreia se pusese.

Voind să dispuiе de elemente politice cu experiență, cu autoritate incontestabilă, ceva mai mult, dorind să lase Adunărilor legislative viitoare, libertatea de aș

desemna curenteles și de a-și indica exponenții, nu consimțise la crearea unei organizațiuni unitare de partid; ci aruncase bazele unei Ligi, în care puteau să intre „toți oamenii de bine din țară, independent de clasă socială și culoare politică”.

El întrevădea parlamentarismul, în forma lui cea mai bună și mai sinceră și nu voia să impue, pe calea unor deciziuni din afară spiritului de libertate și unitate organică, care trebuie să domnească în sânul unor asemenea Adunări.

O politică de stat însă — îndrăzneț concepută și energetic condusă — i-a stat de-a curmezișul și s'a opus de la început, sforțărilor lui sincer democratice, și de o largă perspectivă de viitor. Ele depășeau interesele momentului și căpătau valoarea educativă a unei orientări democratice și constituționale a vieții noastre de stat.

„Ei bine, ne-a fost dat să auzim — spune Averescu, într'un discurs în 1919 — pe unul dintre cei mai de seamă oameni de stat, spunând că formula pentru a governa România, este Regele și Dorobanțul. Câtevreme zilele au fost senine, cât n'au fost turburări mari, barca statului a putut să meargă, să ne dea iluzia că ceea ce clădeam era progres și înflorire și să nu se bage de seamă că clădim pe nisip.

Îndată însă ce s'a întunecat cerul, îndată ce s'a arătat un pericol, o greutate, cu care a trebuit să ne măsurăm, îndată s'a văzut în ce rătăcire grozavă eram și cât de falsificată era viața noastră politică.”

Nu ne este ertat acum, când a trecut peste noi marele război, care ne-a zguduit în așa grad, în cât a făcut să iasă la iveală până și cele mai ascunse răni ale organismului nostru politic și social, să nu schimbăm formula veche... —

Domnilor, între factorii care fac o țară mare, eu cred că alcătuirea lăuntrică, este mai covârșitoare de

cât întinderea fruntariilor.. Și primul lucru care era de făcut în această direcțiune, era de a se întrona legalitatea, de a începe să simțim, că trăim într'o țară, care are legi și în care legea se respectă.

Făcându-ne ecoul simțământului general, am cerut reîntronarea Constituției, readucerea la viață a factorului celui mai important constituțional, adică a Parlamentului".

Această politică sănătoasă de stat, care urmărea așezarea temeinică a unui regim parlamentar sincer, în noul cadru al statului românesc întregit, dotat cu instituțiunile cele mai libere și mai înaintate, a fost isbită greu prin două acte, care vor apăsa veșnic asupra ideii parlamentare la noi, ca o piatră funerară

În toamna lui 1919 s'a imaginat pentru prezidarea alegerilor generale, un guvern de generali, cu scopul evident de a exercita o presiune morală sau materială asupra alegătorilor, ceea ce a avut de rezultat, că majoritatea corpului electoral, s'a abținut voluntar de la alegeri. Ast-fel primul parlament al României mari, nu era adevărata expresie a voinți și conștiinței maselor. El era născut dintr'un accident — fără să fi urmat fazele normale ale unei dezvoltări naturale — deaceia nu putea avea nici puterea creatoare și nici forța morală, pentru a-și îndeplini misiunea pentru care fusese chemat.

Alegerile din 1919 în condițiunile în care trebuiau efectuate aveau ca scop, întâi de a distruge sau de a da cel puțin o lovitură grea „Ligii Poporului” și în al doilea rând, nereușind acest lucru, era să constituie o diversiune utilă sau în ori-ce caz o încercare abilă, de a descuraja masele, de a le îndepărta obosindu-le, de a tot privi, spre Generalul Averescu,

Primului Parlament al României-Mari, în loc să i-se dea toate garanțiile de seriozitate și de sinceritate, pe care trebuia să-l aibe, de oare-ce el reprezenta un început deciziv, de care depindea întreaga noastră dezvoltare

ulterioră, a fost săpat, viciat de la bază, pentru ca el să se poată prezepta în condițiuni dezavantajoase în fața țării și ca discreditul moral și politic, să se lege de la primii lui pași,

Regimul nostru parlamentar, departe de a i se deschide în mod larg porțile, era prin această tentativă, dacă nu sugrumat și ucis în fașă, dar cel puțin contra făcut și falsificat în esența lui, chiar de la origină.

Planul conceput de Averescu, de a introduce regimul parlamentar sincer a fost pentru a doua oară pus în eșec, atunci când camerele alese în 1920, după o activitate rodnică, au fost dizolvate înainte de termen, înainte de a se fi făcut măcar strigările pentru modificarea Constituțiunii,

Forțele oculte din această țară au fost și de astădată mai tari. Ele s'au opus la întronarea unui regim nou, sănătos, statornic.

Dacă statul în dezvoltarea lui, în ordinea care trebuie să existe în cuprinsul lui, în progresul material și economic, pe care e dator să-l realizeze, a păgubit enorm, adoptându-se o asemenea linie de conduită, din punct de vedere moral și democratic, țara aceasta, a suferit un adevărat dezastru.

Se vor mai putea repara vreodată urmele nefaste ale acestei politici de stat, care s'au opus în mod sistematic și cu succes orientării democratice, pe care Averescu a încercat-o după război?

Această problemă cardinală a vieții noastre de stat, nu a putut fi rezolvată într'o epocă favorabilă și într'un moment prielnic adică la începuturile unei mari mișcări politice, însuflețită de un spirit de moderațiune și de o unitate de simțiri, așa cum nu s'a mai văzut în Istorie.

Această operă se putea totuși înfăptui. Democrația s'ar fi putut așeza pe baze statornice și regimul nostru

parlamentar, ar fi putut deveni până în cele din urmă o realitate.

Prin ce mijloace?

Generalul Averescu de la început s'a declarat adversar al loviturilor de stat, al metodelor violente.

El e prea filosof, pentru a fi ispitit de succesele răsunătoare ale unei dictaturi vremelnice și e prea iubitor de țară, ca să-i impue noi sacrificii și s'o mai împingă la experiențe costisitoare, după jertfele nenumerate ale războiului și a doua zi, după apoteoza unități naționale.

Intr'un moment când în Europa întreagă, extremismul părea a fi mai stăpân ca oricând pe situație, când dicta guvernelor și porunca Parlamentelor, când spiritul de aventură și de cucerire ușoară și violentă a puterii, era o lege generală, un om în fruntea unui curent formidabil de opinie publică, în a tot puternicia popularității sale, scria în primă-vara lui 1919 aceste rânduri, ca o condamnare a regimurilor personale și loviturilor de stat, pe care el le putea provoca, ascultând de ambițiuni secrete, prin singura voință sau hotărârea sa.

El e explică mai mult ca ori-ce fondul adânc democratic al acestei personalități, a cărei educațiune și cariera militară nu a putut înăbuși cu nimic din aspirațiunile generoase ale unei democrații, care preferă respectul dreptului cultului ilimitat al forții.

„Ori-care ar fi cauza—scrie Averescu—odată ordinea răsturnată, patimele se dăslăntuesc și însăși nesiguranța zilei de mâine, împinge pe uzurpători, sub aparența legitimă a apărării, mai departe, la acte de adevărată violență agresivă.

Odată pe acest povârniș lovitura de stat își semnează singură condamnarea.

Ceeace se ia sau se impune prin violență nu se poate menține decât iarăși prin violență...

În orice caz la sumarea istorică a faptelor se găsește ca rezultat: o serie de zbuciumări, în cele mai tericite cazuri, nefolositoare, iar nu rare ori dăunătoare, fie chiar trecător, evoluării normale a vieții obștești.“

Și mai departe:

„Druck bringt gegendruck herbei. De aici nu a putut eși până acum încă istoria. Conștiința generală poate amorți pentru cât-va timp, sub cutele coplesitoare ale evenimentelor strălucite, ea nu se stinge cu totul și mai curând sau mai târziu, la cea mai mică vibrație, se redeșteaptă și se redeșteaptă neîndurătoare. Indiferent dacă plătește nota vinovății, violențele îndurate se răzbună. Când? Nu importă. Totul se reduce la o chestiune de timp.“

Și amintindu-și, de lovitura de stat dela 18 Brumar 1799, el spune despre cariera lui Napoleon, aceste cuvinte:

„Eteraul fapt, cine seamănă vânt culege furtună, de care nu a scăpat nici îndrăsnețul dela Brumar, căci și la dânsul, în dosul unui frontispiciu orbitor, se ascundeau oculte dorințe egoiste. Nici chiar puterea geniului nu este deci un scut împotriva fatalității istorice.“

IV. Opera de guvern

Dar omul de stat, se vede mai ales, în acțiunea lui pozitivă de guvernământ, atunci când investit cu autoritatea politică și îndeplinătatea răspunderilor, e chemat să facă față situațiunii, să ia inițiative, să imprimă direcțiuni, și să determine rezultate.

Generalul Averescu dacă a știut canaliza și domina un curent de opinione, dacă a putut fi omul care să ridice entuziasmul maselor, pentru persoana lui, până la fanatism, în politica de realizări, de înfăptuire prac-

tice, în opera de guvern, își va da toată măsura superiorității sale.

Luni de zile fusese atacat și prezentat ca un agitator de ocaziune, un Boulanger, care exasperând pasiunile populare, va fi — odată ajuns — în fruntea guvernului, un pericol pentru stat și o decepțiune pentru toată lumea.

Cardinalul de Richelieu, care avea în afacerile de stat destulă experiență pentru a avea o opinie în această delicată materie, spunea:

„Sunt anume împrejurări, când nu e permis să se delibereze prea mult timp, fiind-că natura afacerilor nu o permite.“

Niciodată o guvernare, n'a fost pusă în așa împrejurări, încât să se poată delibera mai puțin, fiind-că natura gravă și urgentă a afacerilor n'o permitea, de cât cea dela 1920.

Niciodată țara noastră nu s'a găsit pe pragul unei catastrofe mai sigure, aruncată în plin haos, cu germenii disoluțiunii și descompunerii interne într'un progres mai înfricoșetor, cu o situație morală și materială, care părea chiar celor mai optimiști, fără ieșire, decât în acele zile apăsătoare ale primăverii lui 1920.

Partidele noi în inexperiența lor — dar mai ales în zăpăc ala în care le aruncase hârțuiala Partidului liberal în Parlamentul din 1919 — dăduseră faliment în opera lor de guvern.

Generalul Avarescu, care a încercat să le dea ajutor, acceptând Ministerul de Interne, după câte-va zile a trebuit să se retragă, arătând d-lui Vaida, Președintele de Consiliu, motivele demisiunii:

„După convingerea mea nu este vremea să facem încercări și experiențe. Țara are un serioasă nevoie de un guvern tare, compus din oameni experimentați și sprijiniți pe o majoritate compactă, omogenă și fără elemente dizolvante în ea, pentruca să înceapă să lu-

creze serios cât mai neîntârziat, potrivit aşteptării generale."

Partidul liberal răspunzător de situaţiunea generală, era acum, mai ales vinovat, şi de atmosfera încărcată politică, care era datorită tot uneltirilor şi intrigilor din trecut ale lui, prin diviziunea întreţinută între partide.

Noul guvern prezidat de Averescu, avea să ducă lupta, pe mai multe fronturi.

Situaţiunii, nu i se putea face faţă, la voia întâmplării, împrumutând atitudini de circumstanţă, ci într'un spirit hotărât, serios, după un plan aplicat cu toată vigoarea, repeziciunea şi supleţea necesară.

Nu era o operă improvizată, de expediente cu mijloace în pripă — care se cerea acum — şi care ar fi făcut impresiunea, de slăbiciune, de dezorientare şi mai ales ar fi probat, lipsa, unui element esenţial în asemenea împrejurări, de forţă şi în primul rând, de forţă morala.

Noul Prim-Ministru departe de a debuta prin înconsecvenţe, el ţinu de la început să se arate statornic ideilor şi tendinţelor, pe care necurmat până atunci, le apărase în opoziţie.

„O mişcare politică ca aceasta — declară a doua zi la putere — născută din frământările timpului, nu poate fi călăuzită în acţiunea sa, decât de principiile născute ele însăşi, din aceste frământări.

Masa poporului simplistă şi onestă în sentimentele ei, nu are nici o îndoială asupra sentimentelor şi credinţelor noastre, şi de aceea ne acordă încrederea.

De sigur că orice atentat la siguranţa statului se va izbi de pavăza iubirei noastre conştiinţe de ţară”.

Iar în declaraţia pe care o face în Cameră în numele guvernului, dându-şi seama de greutatea pe care le are de învins, el nu se sfieste să arate, care e răul cel mai răspândit în situaţia de atunci şi de care pare a se teme mai mult:

„O rană nepipăită, dar poate cea mai serioasă din toate, este modificarea mentalității aproape în toate straturile sociale, ceea ce a dus la o serioasă rupere a echilibrului dintre sentimentul datoriei și legitimitatea dreptului”.

Paralel cu aceste manifestări în cadrul politicii generale, statul român trecea însă, printr'o îndoită criză, una de ordin social și alta național politic. El era amenințat, în primul rând, în siguranța lui. Această siguranță, nu privea numai ordinea internă și autoritatea puterilor publice, dar ea amenința destul de serios, prin starea de incertitudine pe care o crease, prelungirea unui anumit provizorat, unitatea ființei noastre de stat național, unul și indivizibil.

Erau cu alte cuvinte două probleme: era în joc principiul autorității organelor constituite în stat amenințat de curente subversive și al doilea exercițiul suveranității naționale, care nu funcționa normal pe toată întinderea Regatului.

Unitatea națională, ori cât de desăvârșit se electuase, lăsase totuși vestigiile unor particularisme, unor tendințe centrifuge, cari se puteau accentua, în dăuna forței unitare a statului român.

După cum războiul, sdruncinase încrederea maselor în puterea autorității de stat, procesul însuși al unității naționale, purta în el germenii diferențelor seculare și al regimurilor separate la care fusese supus.

Criza de stat se agrava și printr'un al treilea element, tot așa de considerabil, ca și primele două, prin dezorganizarea totală a producției, distrugerea utilajului economic și dezastrul finanțelor publice.

Răul avea o altă latură, nu mai puțin îngrijitoare: situațiunea externă în care ne pusese, pe de o parte politica de rezistență și de izolare a cabinetului Brătianu, pe de alta, atitudinea enigmatică a Rusiei în

fața procesului de disoluțiune internă, spre care mergea cu pași repezi statul român.

Dar pe această criză de stat, al cărui tablou sombru l'am schițat, se ridica amenințătoare și furioasă, criza violentă a partidelor, înțepită de diviziunile și de pasiunile exasperate ale lor.

Nouii formațiuni apăruseră. zăgazurile extremismului politic și revoluționar fuseseră larg deschise, prin politica greșită care se făcuse până atunci, de comprimare a curentului popular reprezentat prin Averescu.

Unitatea compactă a acestei admirabile mișcări, fusese atinsă, și prin crăpăturile uriașului bloc al „Ligei Poporului”, pătrunseră de odată elemente străine, care nu avusese nici un raport cu ființa sa organică, dar care printr'o confuziune de nume, revendicau dreptul de existență, de la sânul aceleiași viguroase surse.

Problema părea foarte complicată. Ea părea chiar a fi fost complicată dinadins. Așteptam parcă, să ajungem la punctul critic, să atingem punctul culminant al crizei, pentru ca să începem să facem ceva.

În asemenea condițiuni și într'un asemenea moment generalul Averescu a luat puterea.

Una din chestiunile, de care „Liga Poporului” își legase mai mult numele, și care făcuse parte integrantă din programul său, erau Răspunderile.

Șeful însuși al „Ligei” în 1918 scrisese o broșură, care avusese un puternic răsunet în țară, cu acest titlu.

Autorii greșelilor războiului trebuiau trași la răspundere.

Era o chestiune de înaltă morală publică, și de justiție istorică. Acei vinovați de dezastrele și de umilințele noastre, eram în drept toți să cerem, ca să-și ia pedeapsa.

Totuși oportunitatea acestei măsuri salutare, și de ordin național, n'a mai putut fi luată în considerare,

față de turnura gravă și neașteptată, pe care a luaseră cele mai importante probleme de stat.

Parlamentul din 1919, nu luase nici el pozițiune în această chestiune de interes general, ceea ce contrabuise considerabil, a-i diminua din acuitatea, pe care și-o pătrase până atunci.

Fără îndoială că acesta a fost un act bogat în conștiință de tot soiul.

Gubernarea generalului Averescu, în primul rând, s'a răsmitit adânc, de pe urma unei astfel de măsuri, pe care a fost constrâns s'o primească, numai de împrejurări și de necesități superioare de stat, pe care le vom analiza mai târziu.

Evident o așa varietate de probleme, cu un caracter așa de esențial și de determinant, pentru viața statului nostru, presupunea o încercare de seriare a lor în timp și spațiu, de limitare a eforturilor — cel puțin provizorie — la anumite domenii de activitate smulse din ansamblul general al intereselor, cele mai multe solidare și lustru opuse.

Fiindcă omeneste nu s'ar fi putut atinge altfel, nici un rezultat. Într'un haos — pentru a ieși — e indispensabil, o metodă.

Preocuparea și efortul principal, trebuia concentrat în direcțiunea unde primejdia se simtea mai tare și unde ireparabilul amenință să se consume.

În această privință n'a existat alegere. A lipsit, în primul rând, timpul material pentru aceasta. Omul de stat era isbit brutal, masiv, de necesități imperioase, cărora trebuia să le facă față de îndată.

Problema restabilirii ordinii interne era punctul de căpetenie, în jurul căreia gravitau toate celelalte interese de stat în suferință și care așteptau o soluțiune.

Grovele neîncredute, agitațiunile muncitorimii de toate categoriile, dezorganizarea principalelor servicii

publice, vântul de anarhie care sufla prin toate rândărilor și în toate părțile, trebuie potolit, stăpânit, oprit, pentru ca orice altă activitate să-și poată relua în mod normal cursul.

Cum a fost concepută problema restabilirii ordinii?

Marele merit al generalului Averescu, stă tocmai în spiritul în care a conceput rezolvarea acestei probleme, și care, în adevăr, relevă, calitățile sale incomparabile de om de stat.

Soldat în toată puterea cuvîntului, el, care o viață întreagă învățase la o altă școală, aceea de a tranșa conflictele mari dintre oameni prin arme, ar fi putut să se inspire de metodele sumare, violente, la care militarul e deprins totdeauna, prin instinct, să recurgă, când e pus în fața necesității represiei.

Nu. A fost o concepțiune nu numai civilizată, inspirată prin urmare, de sentimentele de iubire și de respect pentru viața omenescă, dar a fost mai ales ideea că violența nu e o metodă fecundă în rezultate, atunci când e vorba de pus bazele unei opere constructive și de așezat, stâlpii principali ai oricărei consolidări interne și care, nu pot fi până la urmă, decât numai spiritul de libertate și de armonie al clase'or (*). „O sumă de factori au trebuit să concureze la restabilirea ordinii, dintre care cei mai însemnați, sunt factorii morali, iar în al doilea rând, trebuie să menționăm în mod special, factorii de ordin tehnic.

Este o eroare să se creadă că o operațiune așa de vasă, în care era intrat direct întreg ruajul statului, până în cele mai delicate ale lui resorturi, putea să fie dusă la bun sfârșit, fără o preparațiune metodică, fără ca spiritul de organizare și de prevedere, să fie pus în mod larg la contribuție.

Acest lucru nu a lipsit generalului Averescu. Despre

(*) Indreptarea No. 129 Anul VI,

el -- ca despre orice mare militar -- se putea spune
„il avait le génie de l'ordre“.

Tecnica restabilirii ordinii, a fost una din lucrările cele mai grele, dar și una din cele mai strălucite ale operațiunii. Ea s'a bazat pe ideea militarizării principalelor servicii publice, în caz de grevă generală.

Averescu încă de pe vremea când era în opoziție, însărcinase pe un ofițer general, cu facerea unui asemenea plan de mobilizare.

Venit la guvern, el ia măsuri de a doua zi, ca marele stat major al armatei, să procedeze de urgență la elaborarea unui plan complet de mobilizare al poștelor și căilor ferate. Generalul Mihail Ionescu a avut o parte însemnată în această lucrare, de care s'a achitat în mod cu totul remarcabil.

În toamna anului 1920 s'a produs criza, greva generală a căilor ferate. Primul ministru se afla în tren; se întorcea dela solemnitatea unei improprietări, și abia a putut sosi la București.

Abia întors, în aceeași zi, dă ordin de a se pune de îndată în aplicare măsurile studiate și preparate din vreme.

Se știe ce a urmat. Mecanici suiți de soldați cu forța pe mașini, conduceau trenurile sub privigherea santinelor. După care muncitorii în cea mai mare parte, își reluară lucrul.

Gravele evenimente cari se desfășurau, nu surprinsese pe șeful guvernului și nu-l găsisse nepregătit.

Prin aceasta bătălia era virtualmente câștigată și în câteva zile ea avea să se transforme într'o victorie definitivă a ordinii. Riposta guvernului își produsese efectele încă din prima oră. Greviștii se simțeau ei înșiși matați.

Principalul se făcuse. După aceea au urmat, firește, accesoriile”.

Dar în această privință, e de menționat un fapt im-

portant. Fiind în inspecție în Basarabia, primul ministru dă mandat în absența lui, ministrului de interne Argetoianu, de a proclama starea de asediu în București, în caz de necesitate. Situațiunea a fost judecată astfel, încât decretul a apărut și starea de asediu a fost aplicată, mai ales avându-se în vedere necesitatea, de a se da proceselor în curs o soluțiune grabnică.

Atentatul criminal de la Senat, în care au pierit un membru al guvernului, un înalt prelat și un senator, are starea comuniștilor partizani ai Internaționalei a III-a, procesul acestora, sunt episoadele tragice sau numai dureroase, cari arată gravitatea situației în care ne aflăm, și energia cu care a trebuit să i se facă față.

Conducătorii periculoși și agitatorii de profesie, prinși în flagrant delict, trebuiau separați de masă. Operațiunea aceasta s'a săvârșit într'un calm desăvârșit și fără violențe inutile.

Astfel de crize, în toate țările, după război, fie ele țări învingătoare sau învinse, au cunoscut jertfe de sânge, pierderi de vieți omenești, pagube materiale imense.

La noi nu am avut de deplâns asemenea nenorociri. Situațiunea a putut fi totdeauna dominată fără ca să avem de înregistrat excese regretabile, din nici o parte.

Operațiunea a fost condusă, fără precipitare, dimpotrivă cu calm, cu fermitate, dar și cu toată energia trebuincioasă, ceea ce a evitat din capul locului pierderile și i-a asigurat pe deplin succesul.

Cari au fost factorii morali cari au intrat cu această ocazie în balanță?

Cari au fost elementele de ordin sufletesc, ce au determinat masa mare muncitorească, să simtă inanitatea convingerilor extremiste și să le abandoneze?

Evident în primul rând concepțiunea nouă, care și-au făcut-o, asupra puterilor reale ale statului, când au venit în conflict cu ele.

Dar tot în aceste elemente de ordin sufletesc, trebuie

să considerăm și ideea, pe care muncitorimea a fost silită să și-o facă, de forțele uriașe de rezistență, ale societății noastre, și cari zac mai ales acolo, în adâncimea satelor.

Conștiința că satele sunt liniștite, că ele nu au nici o simpatie pentru cauza lor, că ei sunt astfel izolați, în mijlocul acestei imense mări țărănești, care sprijină guvernul și îi dă asentimentul necondiționat, la toate măsurile lui de represiune, a făcut ca majoritatea muncitorimii, să capete o intuițiune mai exactă, a puterii lor în stat.

Problema restabilirii ordinii trebuie văzută mai ales sub acest urghiū. Ea are o înfățișare mai vastă, decât aceea care i se acordă de obicei.

Omul de stat nu poate considera problemele sociale, într-un mod fragmentar, ci numai în ansamblul lor, în toată amploarea și cu toate repercursiunile, pe cari le poate avea.

Reprezentanților proprietății colective și ai comunismului integral, trebuia să li se opună în acelaș timp, pe lângă autoritatea statului, forța reală și nesfârșită a apărătorilor proprietății individuale, pentru a spulbera definitiv, utopiile și a tăia gustul, pentru aventuri politice sau experimente sociale și în viitor.

Reforma agrară era un act de dreptate socială, dar mai ales era în momentele acelea, un admirabil instrument de pacificare.

Necesitatea desființării imediate a obștiilor, și aplicarea impropriietății individuale, prin parcelarea terenurilor expropriate, era o chestiune care venea să cântărească mai greu, în atmosfera de anarhie și de nesigurantă prin care treceam, decât toate baionetele pe cari le puteam pune în linie, împotriva dușmanilor interni ai statului.

Accastă chestie lămurea odată pentru totdeauna și consolida definitiv o situație. Restul, erau sbuciumări

zvăcoliri, cari se puteau domoli prin forța lucrurilor, sau la rigoare prin intervenția unei mâini abile sau chiar și numai a unei mâini tari.

Această operă a improprietării, oricât de măreață e prin ea însăși, în acele împrejurări, nu a fost decât un important capitol, al unei probleme mai mari, mai sgu-uitoare, și mai neîblânzite: a restabilirii ordinii interne.

Decretul-lege din Martie 1920, în care se fixau catego-riile de improprietați, întinderea loturilor, prețul, etc., legea islazurilor, votată în sesiunea de vară a parlamen-tului, fac parte din aceste măsuri menite să întărească dela început, pozițiunea proprietății individuale în stat și să o pună în măsură, de a reacționa cu un ceas mai de vreme, și în mod eficace, împotriva turburătorilor păcii sociale.

Imbrățișată astfel problema restabilirii ordinii, nu este decât o primă etapă — și cea mai importantă — a con-solidării interne a statului român, sgu-duit adânc, prin urmările războiului.

Rezultatele mari în această direcție nu s'au obținut prin întrebuințarea exclusivă sau permanentă, a forți organelor publice. Ea nu a fost organizată în sistem, ci rămâne un accident pasager, dar necesar, la care s'a recurs numai în momentele, în adevăr critice.

Au fost factori morali — puși în mișcare la timp și pe o scară întinsă, ajutați de o politică de stat înțeleaptă — care au decis de victorie.

Un factor moral prețios, în lupta care s'a dus în timpul acestei crize a fost însăși persoana Primului Ministru, înaltele lui calități de militar, organizarea sa sufletească deosebită.

Două întâmplări, două fapte anecdotice vor ilustra ca o încheiere întărind această observație.

Eră în Martie 1920. Noul guvern abea se instalase

la putere Delegațiunii de muncitorii veneau zilnic, la Ministerul de interne sub diferite pretexte. Președintele de consiliu, care era atunci și Ministru de Interne fu informat în una din zile, de secretarul general, d. Ion Atanasiu, că una din necesare delegațiuni, cerea cu stăruință de mai mult timp, să fie primită în audiență.

Primul gest al primului Ministru fu un quasi-refuz. La insistențele ajutorului său, el fixează o oră chiar pentru a doua zi.

A doua zi un grup de căpetenii socialiste apăru, la ora exactă.

Erau numai puțin de vreo 40.

Sânt introduși în cabinetul Ministerial. Salonul deveni neîncăpător. Ministrul și ajutorul jenați, abia au loc în picioare.

Dela primele cuvinte muncitorii ridicară tonul. Generalul Averescu îi privește liniștit, îi ascultă, fără să le facă vre-o observație.

În fața atitudinii lor provocatoare, secretarul general se temu de o lovitură, bănuind că a fost atras într'o cursă. Era imposibil de a mai lua vreo măsură sau de a cere vre un ajutor de afară.

În momentul când situațiunea părea perdată, Primul Ministru, pe un ton de gravitate calmă, se adresează direct unuia din ei:

— Domnule P., am primit pe acești oameni pentru Dumneata. Dacă mai continuă așa, te fac răspunzător de purtarea lor.

Avertismentul Primului Ministru nu folosește nimic. Unul din ei amenința cu brațul. Momentul devine într'adevăr critic.

Atunci generalul Averescu, încearcă să se retragă puțin înapoi, și cu acea hotărâre a soldatului, gata să-și facă datoria și să înfrunte ori-ce pericol, spune:

— Domnilor v'am primit, pentruca să vă ascult doleanțele. Văd că răspundeți cu necuviințe Primului Ministru al țării. N'am ce să mai discut cu Dumneavoastră... Vă rog să ieșiți acum... Vă promit că am să vă distrug.

Grupul amenințător, deveni ca prin minune, liniștit. Se auziră câte-va șoapte. Erau discrete, reproșuri reciproce... După aceea, fiecare dispăru, fără să spună o vorbă.

Cel mai fericit om însă era Secretarul general, care avea răspunderea întrevederii. El asista palid și abătut la această scenă, fără speranță într'o întorsătură favorabilă a lucrurilor.

Altădată. Un grup de muncitori galbeni, iarăși vreo 50 la număr, aveau obiceiul să vie veșnic la audiențe, după tradiția lăsată de ministerele precedente.

Intr'o zi Generalul Averescu, suia scările ministerului, pe care „galbenii“ le ocupaseră complect. Primul ministru e primit cu urale. Entuziasmul e la culme. Erau doar și ei apărătorii ordinii în stat!

Un muncitor ia cuvântul și arată marile servicii, pe cari le-au adus ei țării, și ajutorul, pe care l'au dat la timp autorităților, în lupta împotriva „roșilor“.

Se aștepta cuvântul Generalului. Acesta cu calmul lui imperturbabil și cu seninătatea lui obișnuită:

— Domnilor, vă mulțumesc pentru cele ce a-ți făcut, Acum, însă vă rog, să vă vedeți de treabă. Guvernul meu e destul de tare, ca să păstreze și singur liniștea. Pe viitor vă rog să nu mă mai importunați cu vizite de asta. Avem fiecare de lucru, noi la minister, d-v. acasă.

Paralel cu restabilirea ordinii, guvernul Averescu, pentru a reda toată autoritatea politică statului înăuntru, trebuia să ia o atitudine față de chestiunea administrației separate a Ardealului.

În prevederea actului dela Alba-Iulia, există încă o ad-

ministrație regională sub conducerea Consiliului Dirigent la Cluj.

Un decret lege apărut în luna lui Aprilie 1920, desființează Consiliul Dirigent, deschizând astfel larg calea unificării politice și administrative, la care fusese până atunci, acest organ, mai mult o piedică,

Cu câțva timp înainte o puternică sciziune s'a produs în partidul național. Goga, Lucai, și o sumă de elemente de valoare, partizani ai unirei necondiționate și adversari reductibili ai regionalismului, se raliază din prima oară la mișcarea „Ligii Poporului” și dimpreună cu elemente numeroase din Bucovina și Basarabia. fusionează într'un partid unitar, pe toată întinderea Regatului, într'o mare Adunare populară la Arenele Romane din București sub numele: Partidul Poporului.

Acest eveniment a avut un puternic ecou în Ardeal și măsura desființării Consiliului Dirigent, a fost salutăată de întreaga populațiune ca unul din cele mai fericite acte; menite să cimenteze pentru totdeauna Unirea.

Primul ministru porni într'o lungă călătorie prin Ardeal. La Nasăud, Oradia Mare, Sibiu, Dej, Arad, Timișoara. Lugoj, pretutindeni el merge ca să-și explice politica sa. El arată cum va face improprietărea, cum va unifica legile, cum se vor schimba coroanele, ce măsuri sunt luate pentru aducerea grăului și porumbului din vechiul Regat, ce vederi are pentru crearea și întărirea industriei, etc.

La Sibiu ține un mișcător discurs, în care spune:

„Sunt cu desăvârșire recunoscător ursitei mele, că mi-a fost îngăduit să lupt, cu arma în mână pentru realizarea idealului nostru național, care de veacuri a fost aumai un vis de aur al strămoșilor noștri și astăzi e o realitate. Sunt recunoscător soartei, că a țesut astfel firele vieții, că-mi este îngăduit astăzi, să lucrez la o bună organizare a vieții lăuntrice de stat. Intenția mea este, că cecece am câștigat prin jertfe să consolidăm acum prin

muncă, sârguință și cinste. Și cel dintâi lucru ca să se facă consolidarea țării, trebuie să fie perfecta armonie, între toți acei cari alcătuesc această națiune“.

Iar la Năsăud, vorbind urmașilor de grăniceri, el le reamintește:

„D-voastră care aveți fire de soldat, mă veți pricepe că ceace spun, voi face. Căci cuvântul de soldat, e cuvânt sfânt. După cuvânt trebuie să urmeze îndată fapta“

Și răspunzând unui vorbitor, completează astfel aceeași nobilă idee:

„Aici mai mult ca ori unde sentimentele d-v. de dragoste mă mișcă, fiindcă sunteți scoboritori de luptători“

Aceste două fapte numai dacă s'ar fi săvârșit, restabilirea ordinii, suprimarea administrației regionale, și ar fi fost de ajuns unei guvernări, pentru ca ea să fie bogată. Ele au atras dela început cabinetului Averescu înamicității inverșunate. Extremismul politic — al noilor curente — s'a văzut lovit prin restabilirea ordinii, în însăși rațiunea lui de a fi, în principiile și metodele lui de luptă iar partidul național de peste munți, s'a simțit direct atacat, prin desființarea Consiliului dirigent, pe care au considerat-o ca o alungare din propria lor casă.

Isbind în interese de ordin politic așa de vitale, cei loviți prin această politică de stat, s'au coalizat ducând o luptă pe viață și pe moarte, în Parlament, în contra guvernului.

Mai ales această coalițiune, era menită să se strângă prin legăturile create în comun, în Parlamentul din 1919 și guvernarea Vaida. Federația Națională a combătut fără distincție, cu o violență rară, toate actele, toate măsurile și toate legile guvernului.

Sustinut însă de o majoritate compactă, omogenă, cabinetul a învins toate greutățile și a înfruntat cu succes toate asalturile opoziției coalizate.

Opera de guvern, era firească să se resimtă de pe urma unor atacuri așa de perseverente și de inverșunate, pe

care în mod fatal, trebuia să le ridice, o politică de stat, care se inspira din alte orizonturi, decât acelea ale adversarilor.

Guvernul avea conștiința, că fără rezolvarea acestor două probleme, statul nu putea face un pas înainte, înlămurarea și consolidarea internă, era o imposibilitate,

Guvernul nu putea să facă nici o tranzacție principială cu adversarii săi în această privință. Li trebuiau două rezultate: netezirea drumului unificării și restabilirea ordinii, pe care nu le putea obține fără sacrificii, fără lupte și fără rezistențe.

Dacă statul a eșit triumfător din această luptă, nu e mai puțin adevărat, că pozițiunea guvernului cu tot succesul lui, a fost slăbită, din punctul de vedere politic.

Totuși cabinetul Averescu, a avut timpul și energia necesară, să înfăptuiască în ea o operă considerabilă.

Problema consolidării economice și financiare a Statului, i-a atras noi dușmăni, cu atât mai periculoase și mai ireductibile, cu cât ele erau mai oculte și mai insesizabile,

Transporturile au fost îndrumate pe o cale sănătoasă. Poate nicăieri ca în această direcțiune, progresele n'au fost mai evidente și mai numeroase. Ele constituie unul din meritele principale și reale ale guvernării Averescu,

Opera financiară, a fost iarăși, una din cele mai rodnice și mai curajoase. Finanțele publice au fost scoase din haosul în care se găseau, și îndrumate pe calea unui așezământ sănătos. Legile financiare ale lui Titulescu, votate în mijlocul unei atmosfere grele, creată de noi adversari ai regimului, erau un început temeinic și în acelaș timp, o mare reformă democratică.

O politică economică și financiară, hărțuită, stânjenită la fiecare pas, și în cele din urmă paralizată, de partizanii monopolurilor și acaparării avuții naționale în stat, a căror interese nu erau satisfăcute sau erau

lovite, a slăbit definitiv pozițiunea guvernului și i-a dat lovitură de grație.

Monumentul însă nepieritor, al acestei guvernări, e legea agrară. Ea crează nu numai o situațiune nouă de drept, proprietății rurale la noi, dar e începutul unei mari prefaceri economice și sociale în România modernă. Generalul Averescu în colaborarea lui Garoflid, a găsit un sprijin, în această lucrare istorică.

De sigur că o deosebită strălucire, dă roadele acestei opere de guvern, politica sa externă. Take Ionescu prin alianțele pe care le-a știut crea, prin îndrumarea iscusită pe care a dat-o acțiunii sale diplomatice, a deschis relațiunilor noastre din afară, o eră nouă. Ele au întărit pozițiunea statului român prin legături durabile și utile și a refăcut situațiunea noastră morală și politică, în fața aliaților din Apus, sdruncinată prin politică de rezistență și de izolare a cabinetului Brătianu, la Conferința din Paris.

Trebuind să meargă drept în politica de stat, pentru a putea atinge obiectivele fixate, guvernul din 1920—21 a ridicat în calea sa, opozițiuni violente și puternice, cu care s'a găsit într'o stare permanentă de luptă. Angajat așa de greu în față și în momentul când obținuse rezultatele așteptate, el s'a văzut de odată descoperit și atacat violent din coastă.

Cine erau noile forțe care-i cădeau fără veste în flanc, și îi duceau acuma, un război de exterminare? Erau vechii inamici ai regimului parlamentar și ai guvernelor democratice, care-și lua revanșa. Erau amnestiați „Răspunderilor” și destinatorii trufași ai unei faimoase telegrame, de la un oficiu rural din județul Ilfov.

Tragicul acestei situațiuni, e că toți adversarii regimului, fără nici o excepție de culoare politică, s'au coalizat la un moment dat în contra lui, crezând că sunt în preziua unui Waterloo politic, când „generalul” va fi trimis în fine, în liniștea de la Sfânta Elena, și scos din

viața publică, unde intrase, turburînd socotelile acestor profesioniști ai politicii.

O operă fecundă de guvern a fost ast-fel oprită și isbită, în plin avânt și în plină dezvoltare, de combinațiunile mărunte ale politicianismului vechiu și nou.

Evenimentul a fost pregătit, cu un fast neobicinuit, cu un lux de amănunte și cu o grijă deosebită, cu concursul expres sau tacit, al tuturor factorilor politici mai importanți.

În 1919 era „trădătorul de țară” amenințat să fie tradus în fața unui consiliu de război.

În 1920, era numai „șeful unei bande”, care trebuia să-și ispășească păcatele de a fi dat țării o guvernare rodnică în clipe tragice prin retragerea forțată și în uitarea rușinoasă sau în tihna vieții private...

Acest fapt a pus în evidență șubrezimea adâncă, artificiozitatea trist, golul sfâșietor, al sufletului nostru politic. El arată că nu putem fi conduși, decât prin eternul sistem al conspirațiilor ridicole, al violențelor josnice sau al înscenărilor revoltătoare.

Învălmășeala care s'a creat de aici, nesiguranța care a urmat, dau un aspect confuz, o lipsă de consistență, o neseriozitate dureroasă, întregii noastre vieți politice.

Ea nu are la bază nimic, nici un principiu sănătos, nici o directivă mare. Ea e clădită în primul rând pe violență și pe minciună, pe un materialism respingător.

Statul este marele suferind în această criză. Viața noastră publică e sguduită în fundamentul ei. Ea nu mai are nimic durabil fiindcă nu mai are nici o morală.

Ori ce vor spune adversarii, generalul Averescu, în politica țării, a fost un soldat, care a avut o credință, poate tocmai fiindcă a fost soldat și a a fost învățat să aibă tot-d'auna, una.

Următor acestei credințe, el a mers pe drumul drept, pe care în orice stat constituțional, toți factorii politici,

fără excepție, fie ei guvern, opoziție etc. trebuie să-l fie, într'un acord superior, fără de care pactul fundamental, nu are nici un sens.

El avusese însă grija, să scrie încă de la primele zile, intrând în politica militantă, această admirabilă frază, într'un articol din 1918, care părea că e menit să conțină nu numai o aplicațiune la propria sa situațiune, dar și o explicațiune morală a noilor fapte la care asistam acum.

„De o parte, calea dreaptă a adevărului plăcut sau neplăcut, neted sau colțuros, dulce sau amar, mângâietor sau aspru, gingas sau brutal, într'un cuvânt în toată goliciunea sinceră a realității, de alta poticele și poticuțele întortochiate și întunecoase, de asemenea în toată goliciunea, dar în goliciunea celei mai hidoase deformări levantine a adevărului!”.

El a crezut că un servitor al statului, nu se poate furișa, pe cele din urmă, chiar dacă cea dintâi i-ar fi fatală, atunci când nu face, de cât să apere interesele superioare, pe care le-a găsit greu amenințate, din toate părțile, și pe care le-a aparat cu sacrificiul popularității sale și a situațiunii sale politice.

V. Pentru Coroană

Dacă Regele Carol a favorizat, așa de mult, cari era militară a Generalului Averescu, Regele Ferdinand, n'a arătat, în perioada ascensiunii sale, o favoare egală, omului de stat.

Evident judecata noastră, se referă la acte ce aparțin unui trecut, și care prin aceasta chiar, au încetat de mult, de a fi în domeniul actualității și pe care le putem atinge azi fără inconvenient.

Ne aflăm în fața unuia din capitolele interesante, ale carierii Generalului Averescu și de sigur cercetat de

aproape, el e poate cel mai caracteristic, cel mai plin de învățăminte, și tot de odată mai mișcător.

Nimic nu zugrăvește mai bine — nici înălțimea, nici scăderile, nici lipsurile și nici contrastele care se sbat, în sufletul omului de stat de cât raporturile sale cu Coroana.

Considerat ca un intrus, ca un ambițios, amestecul în politică a unui militar de valoarea lui Averescu, nu eră un fapt, care să bucure cercurile noastre politice. El era un pericol. Era spiritul nou. Era mai ales necunoscutul...

Coroana nu a putut scăpa influenței unor asemenea păreri. Ele era tot așa de unanime după cum erau de autorizate.

Istoriceste, este dar explicabilă, aversiunea generală cu care era primită în cercurile superioare, manifestația această a unui om, care venea sprijinit pe imensitatea unui curent popular nemai văzut până atunci la noi. Era un „personaj” care stătea pe picioarele lui proprii, care avea la spate o forță, pe care se putea bizui și căreia nu te puteai opune la infinit.

Evident aceasta trebuie să fi fost gândurile care au frământat direcțiunea superioară a politicii noastre de stat.

Imparțialitatea Coroanii în fața luptelor politice este pentru ori-cine o dogmă. Eroarea însă e omenească și regele el însuși este om.

Meritul bărbatului de Stat este să înțeleagă în mod sincer acest lucru. În procesul, care se deschide, el trebuie să aibă meritul unei credințe puternice: credința că în viața politică a statului el este o necesitate reală și neînălțurabilă; credința că Coroana este un nebitru suprem a cărui judecată, trebuie așteptată, fără teamă. Numai astfel, el are autoritatea morală, de a se impune și de a triumfa pe căile pașnice, până la urmă.

Nimeni nu a înțeles mai bine acest rol și nu a arătat mai puțină nerăbdare, și i-a repugnat mai mult de a

recurge, la sistemul amenințărilor, obișnuit în asemenea ocazii, de cât șeful Ligii Poporului, fost odată Prim Ministru, atunci când în consultarea națională, din toamna lui 1919 păreriile lui fură cu totul înlăturate, și împotriva lor, un guvern neconstituțional de generali, avea să prezideze cea dintâi și cea mai importantă manifestare a corpului electoral român.

El nu izbucnește, nu strânge pumnii, nu are revolta omului politic pasionat, nici furia răzbunătoare a agitatorului, care crede că a sosit acum momentul, să deslănțue furia populară și să-și joace ultima carte.

El este soldatul disciplinat, care nu reacționează, în fața nedreptății, șefului? Gestul lui, e să-și încrucișeze brațele, și să aștepte, ca șeful să se convingă, el însuși, de greșeala care a comis-o?

Este aceasta fructul educațiunii sale militare sau rezultatul unei reflexiuni morale și filosofice?

Nu, este raționamentul practic al omului de stat, al omului de guvern, este intuiția clară, netedă, că lucrurile cu toată aparența lor, contrară, se îndreaptă spre soluțiunea întrevăzută și așteptată de mult.

Abținerea de la alegeri, a fost desigur un moment critic dar era în același timp și certitudinea victoriei, de oare-ce acumularea unei greșeli mai mult, cum era guvernul neconstituțional de generali peste greșelele, care creaseră, acea stare de lucruri, nu putea să ducă, decât la o dezordine și mai mare, și la necesitatea până la urmă, de a se face apel la el, pentru a interveni. De aceea cea mai bună și folositoare politică, era de a-și încrucișa brațele.

Așa se explică această abținere. Ea era riposta mândră și vrednică, a unui adevărat om de stat, la o acțiune a cărei răspundere n'o avea și ale cărei scopuri, într-o țară constituțională ca a noastră, nu le înțelegea.

„Teama de urmăriile unei posibile încercări — scrie Averescu a propo de alegerile generalului Văitoianu a

fost unul din motivele pentru care am preferat să ne ținem departe de urne... Eram siguri că ingerințe vor fi și că la spatele, acestor ingerințe erau să fie baionetele. Nenorocirea ar fi fost inevitabilă și am fi voit să cruțăm țara de ea.

Am făcut-o pentru că silința noastră este, ori-ce s'ar întâmpla, armata să nu aibă nici un amestec în luptele politice”.

Și termina ast-fel:

„Incontestabil că spiritele sunt în stare de efervescentă. Nu mai puțin incontestabil este că exploziunile gazelor celor mai puternice nu s'ar produce, dacă nu ar fi suse apăsării din afară. Deci nu compresioni, ci supape. Nu baionete, ci libertăți. Nu teroare sau intimidare, ci legalitate. Nu favoritism ci imparțialitate”.

Este o superioritate, care se afirmă împotriva greutăților care triumfă de toate obstacolele, și care se impune până la urmă, cu puterea inevitabilă, a unei evenimente de întâiul rang.

Această superioritate, dacă totuși împotriva evidenții; oamenii refuză să o recunoască, împrejurările, care sunt mai tari de cât voința lor, își iau totdeauna sarcina, să o dovedească, cu o forță cu atât mai mare, cu cât a fost mai desprețuită.

Prăbușirea internă din primă-vara lui 1920 și apelul care s'a făcut în acele momente la Generalul Averescu, este o confirmare eclatantă, a acestei reguli în Istoria politică.

Coroana însă a rămas pe de asupra acestei incident constituțional, care a provocat atâtea frământări și a desbinat așa de profund viața noastră politică,

Este marea lecție care se desprinde din aceste evenimente și este rezultatul pe care l'a obținut numai politica înțeleaptă a Generalului Averescu.

Chemat la guvern, ca ultima rezervă, el vine ca ser-

Ator credincios al Coroani, fără să-i aminteasca, fără să-i reproșeze nimic.

El înțelege toată primejdia statului, că nu poate sta la tocmeală, pentru a pune condițiuni, direct sau indirect, fără a slăbi prestigiul însuși, al singurei instituții, care mai rămăsese neatinsă, în acea vreme, a Coroanei.

Dar el nu e nici politicianul egoist, meschin, lacom și răzbunător, care urmărește un târg imoral pe spinarea nenorocirelor țării, numai din dorința de a-și extermina adversarii.

El își dă seama că un om de stat, nu poate face față unei astfel de situațiuni, oricâte calități ar avea, dacă în primul rând, nu e o forță morală.

Această forță morală el o pune întreagă la dispoziția țării, în slujba statului, fără gânduri ascunse și fără socoteli mărunte.

Aici în adevăr ne apare soldatul, în toată simplitatea și în toată măreția lui,

E întreg sufletul său de ostaș, care se vede în această împrejurare. El se consideră, ca un apărător, pe care toată lumea îl așteaptă, nu ca învingătorul unei politici, care așteaptă să-și culeagă în mod egoist roadcele.

A încetat de acum orice calcul. În mod generos el își dă toate puterile și toată popularitatea ce o are cu sine, transformându-se în instrumentul devotat al binelui obștesc.

Ast-fel problema răspunderilor, această sabie a lui Damocles, care atârna deasupra politicianilor războiului nostru, a căzut dint-o dată.

La spatele prestigiului Coroanii și a idealismului unui soldat, s'a smuls, pe furiș, o pagină din Istoria noastră contemporană, care trebuia totuși scrisă, chiar dacă ar fi trebuit să fie udată de multe lacrimi. Ele nu ar fi fost nici cât un strop de apă, pe lângă lacrămile, care au costat, numai singura înfrângerea dela Turtucaia.

Dar Coroana trebuie nu numai ferită, de atingeri

sbuciumărilor, pe care le deschidea criza internă în care ne aruncase, niște alegeri neconstituționale, ea trebuia mai ales, înălțată și înconjurată, de simpatia și încrederea unanimă a fărăi întregi. Pentru omul de stat conștient, Coroana în împrejurările acelea, nu reprezintă numai un arbitru al luptelor politice, care putea fi trasă la răspundere, pentru greșeli reale sau ipotetice în materie politică, ci era mai ales, și în primul rând, simbolul unității naționale, abia încheată.

Dacă mari prefaceri, de ordin social și politic, se rostogoleau acum, dezordonat, în cuprinsul granițelor regatului, scuturând viguros toate clasele, era un alt fenomen mai interesant, mai puternic, mai grandios, care reținea mințile și mișca toate sufletele, impunându-ne noi datorii: era unitatea națională.

Revendicările de ordin economic, politic și social, puteau oricare ar fi fost ascuțimea lor — pentru omul de stat — să mai aștepte. Edificiul național însă, abia înjghebat, trebuia de îndată, pus pe baze sufletești, și morale, cât mai puternice. Legături indestructibile trebuiau create, între toate părțile componente, ale noului organism urzit, de pe urma victorii și a suferințelor comune.

Instrumentul cel mai chemat, pentru atingerea acestui scop, era Coroana.

Nici o considerație, nu-i putea trece înainte. Nici o convingere, oricât de respectabilă și de intimă, ca să nu-i poată fi sacrificată.

Coroana era atunci mai mult decât un arbitru politic, era o garanție a existenței și a integrității noastre de stat național.

De aceea generalul Averescu înțelegând revendicările democratice ale timpului, s'a pus în fruntea lor, nu ca dărămător sau răsturnător — căci nu acesta era rostul momentului — ci mai ales ca un creator, într'o ordine nouă și turburată de lucruri, în care ideea națională, își

lua, cea mai desăvârșită intrupare, adevărata sa ființă râvnite de secole.

Nimic nu arată mai bine, această însuflețire a sa pentru marele act al unității, — înaintea căruia trebuie să tacă orice altă preocupare politică — de cât rândurile pe care le scrie, a doua zi, după ce Regele a citit Mesagiul de deschidere al Parlamentului, ieșit din alegerile din 1919, dela care s'a abținut. Din ele nu rezultă nici o amărăciune, nici o muștrare egoistă, ci numai o patriotică slăvire a solemnității momentului, prin care treceau deopotrivă toți Români.

„Fără cea mai mică exagerațiune, se poate spune că Mesagiul Tronului, citit eri în fața aleșilor din tot cuprinsul noilor hotare, este actul de naștere al Români Mari. Prin el a intrat în viață, oficial și în știința întregii lumi, România visată de veacuri și înfăptuită de generațiunile actuale, cu un așa larg tribut de bărbăție jertfe și suferințe. Un capitol din viața neamului, capitol de aspirațiuni și de revendicări s'a încheiat. S'a deschis înaintea noastră, de acum capitolul consolidării“.

Restabilind ordinea și netezind calea unificării, Ave-rescu a întărit statul.

Dominând pasiunile populare, jertfindu-se uneori, până a se micșora pe sine, în luptele politice, el a întărit Coroana.

Opera sa de guvern, nu ar fi nici odată complectă și în fața viitorului, nu ar fi avut tot înțelesul său istoric, dacă nu am considera-o din acest îndoit punct de vedere.

Ea seamănă cu aceia a marilor patrioți, din istoria unității italiene, care au pus mai presus de idealurile și de convingerile lor democratice, principiul unității naționale, prin ideea monarhică, slujind-o pe aceasta din urmă, cu un devotament și cu o nobilă pasiune; căreia au fost gata să-i sacrifice toate credințele lor intime.

El e întocmai ca acel erou popular devenit legendar

al Italiei, care după ce a cucerit, Sicilia și Neapolul; s'a dus apoi de le-a oferit pe amândouă la picioarele Regelui său.

După ce și-a atras iubirea soldaților și a poporului întreg, pentru faptele lui în război, generalul Averescu și-a pus imensa sa popularitate, în serviciul Coroanii, în mod dezinteresat, fără trufe și fără conștiinți.

El a restabilit pacea socială grav amenințată și a consolidat unitatea națională care tânjea, întărind Monarchia, într'un moment de criză generală, punând-o pe deasupra patimilor și diviziunilor acestor agitate vremi.

Despre erou

Acea ce deosebește pe erou de ceilalți oameni, este dezinteresarea, sinceritatea și forța.

Cine-va poate fi dezinteresat din nepăsare, sincer din slăbiciune, dar când amândouă aceste calități, sunt expresiunea cea mai curată a forței, omul care le întrunește, are în adevăr croiala unui erou.

Dacă după o definiție celebră a unui mare moralist, eroismul este fructul muncii și al tăcerii, atunci nu există exemplu, în care aceste condițiuni, să se împlinească mai desăvârșit, decât omul pe care l'am studiat până acum.

Acestea sunt elementele, care făuresc adevăratele exemple de luptă și de rezistență ale rasi. Ele apar, în epocile turburi, în preziua marilor prefaceri și îndeplinesc, în aceste ocaziuni, necesități de conservare națională.

De aceea, priviți-l, în împrejurările obicinuite ale vieții, în vremurile normale, când fiecare cu minimum de efort, își poate găsi un loc sau câștiga o situație.

El atunci e ca un vultur pe câmp, de asupra unui șes, se mișcă încet, mersul lui e șovăitor și une-ori, penibil. Aripile lui grele, impunătoare, sunt pentru alte locuri, pentru alte avânturi.

El e învățat cu furtunile dela munte, cu înălțimile ambițioare, cu aerul tare și rece al stâncilor, de asupra

naturi mărețe și infricoșitoare, unde puține vicțuitoare, pot să se urce.

Om de război prin instinct ca și prin educație, om de stat prin voință aplicată și prin resursele infinite ale spiritului și sufletului, el reprezintă în toate împrejurările, o voință eroică, tenace, o impulsivitate nouă, o direcțiune sănătoasă, o încercare deapururi generoasă, tot-d'auna îndreptată, spre mai bine.

El reprezintă calitățile de bază, aceeace e trainic și viguros în sufletul nostru, el încarnează mai ales pornirile noastre spre luptă și virtuțile noastre de rezistență și apărare.

Un erou, reprezintă aceeace e mare și în adevăr, impresionant, în om.

Este cultul ascuns, secret, care există în fiecare din noi, pentru sacrificiu. De aici porced acțiunile mari ca dintr'un izvor sacru.

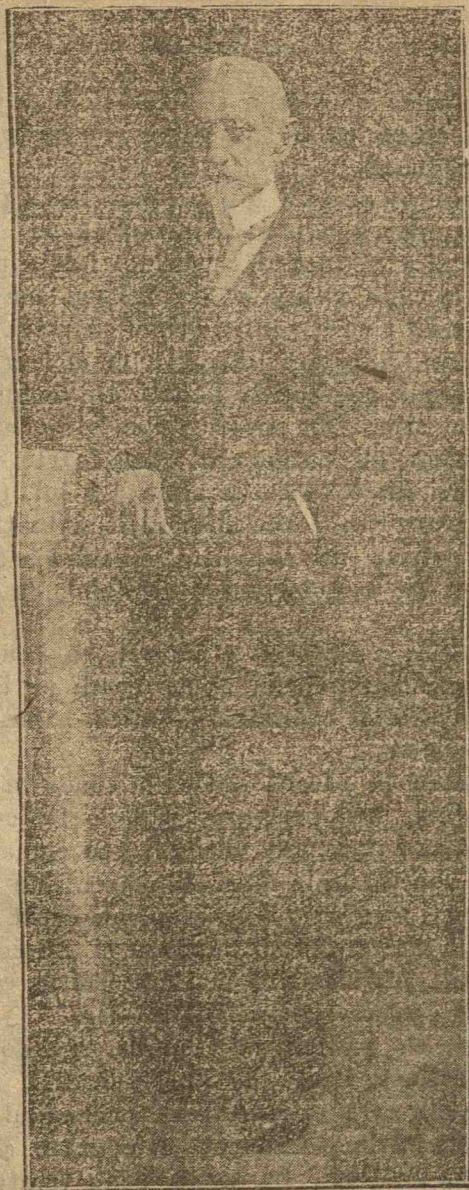
Fiecare din noi, ori-cât am fi de răi, credem măcar în clipa primejdiei în puterea devotamentului, în iubirea aproapei. Nimini nu a crezut mai mult, din contemporanii noștri, în aceste calități așa de omenești, decât acel, care a fost iubit în țara asta mai mult, și a inspirat mai mult devotament în popor.

Fondul acesta, de largă simpatie umară, este aceea ce deosebește și înalță pe omul public superior, de pleava supărătoare și inutilă a celorlalți.

El e un idealist fervent și în viața politică, mai ales, el aduce această notă nouă.

Dar o viață politică fără un spirit realist serios, ca și fără un idealism sănătos, este sau o utopie ridicolă sau o mocirlă de materialism hidos.

În mijlocul acestei lumi politice dela noi, așa de împetrișată, și așa de inegală, generalul Averescu are ce-va de mare Seigneur. El pare a fi atașat de nobilele lui tradiții, adică de câte-va principii de morală eternă; câte-va adevăruri simple, fixe, aproape imuabile, scoase

In al șasezeci și patru-lea an (ultima fotografie).

din experiența istorică a statelor și a popoarelor, și pe care le apără cu o sinceritate și o încăpățănare, în adevăr ostășească.

El e sigur pe dreptul lui, pe pozițiunea pe care stă, și pe care n'o abandonează niciodată, în ciuda oportunităților și a seducțiunilor de tot felul, pe care actualitatea le oferă veșnic și din belșug, omului politic.

Din această cauză, pentru ochiul superficial, el apare ca toți mari Seignouri, disprețuitor ai lucrurilor mici, și ca un veșnic risipitor de bunuri. De avantajele lui se împărtășesc alții. Din popularitatea lui se nasc partide noi, din opera lui de guvern trăesc foarte comod partide vechi și din activitatea cinstită a lui, pândesc frimiturile cu nesațiu, toate elementele și toate formațiunile de o potrivă de convinse, de stângăcia și neabilitatea lui, și din care își crează capitalul, cu care au să-l combată.

În asemenea condițiuni e natural, ca cea mai mare parte a oamenilor politici, să ne apară pe lângă el, ca având mentalitatea coborâtă, prozaică, banală, a oamenilor de serviciu....

Nestatornici în păreri, egoiști în conduita lor, profăcuți, invidioși, fără orizonturi și fără strălucire adevărată, fără să-i preocupe viitorul, sau comandamentele trecutului sau datoriile mari ale prezentului, — chiar cei mai talentați dintre ei — nu urmăresc decât satisfacerea imediată a intereselor de moment și nu concep viața comunității, într'un cadru mai larg istoric, care impune deopotrivă respect și sacrificii tutului.

Arțăgoși, cu pasiuni mici, intoleranți, dominați mai mult de instincte decât de idei, ușuratici, majoritatea oamenilor din care se recrutează personalul nostru politic, trăesc într'o permanentă înfrigurare și goană, ba după grația mulțimii, ba după buna voință suverană, nici odată prin ei înșiși, prin cugetul lor propriu. prin voința lor așezată și statornică. Ei nu recunosc necesi-

tatea unei ordini, a unor metode și norme, care i-ar jena în salturile lor. Ei disprețuesc un spirit profund, serios de care în realitate se tem și pe care-l denunță ca tiranic.

În imbulzeala universală, care a urmat după război, în această neliniștită răsturnare a valorilor, în molozul general care a curs din toate părțile și al aluviunilor aduse, de puterea furtunoasă a curenților noi, el se ridică, liniștit — și liniștitor pentru toți — ca acea stâncă de granit, care singură poate oferi, siguranța unui fundament solid.

Averescu e punctul stabil, e „bariera”, e elementul creator și ponderator, în viața statului nostru de după război.

În mijlocul contrastului violent, ce-l provoacă unii, prin frenezia lor după putere — ca după un nou pământ al făgăduinței — și lăcomia sălbatică cu care ceilalți își apără privilegiile și enormele lor interese materiale, el e destul de senin și de dezinteresat, pentru a înțelege, că trebuie să fie, în asemenea împrejurări, un tampon, un regulator în acest conflict, menit să sdruncine liniștea statului și pe care, numai timpul îl va tranșa definitiv.

Eroism civic și eroism militar — sursa lor permanentă și ideală, e aceeași.

În societatea modernă, erou în vreme de pace, însemnează, că individul, învins sau învingător, trebuie să rămână întotdeauna, o forță morală. În viața publică, în statele cu așezământ constituțional, conducătorului politic, i-a încetat de mult dreptul, de a-i mai fi permis totul. Sunt reguli de morală, de drept public scris și nescris, cari nu se pot călca, fără a nu se comite, adevărate atentate la civilizațiune și la progresul general. Există o sănătate morală a moravurilor, într-o țară, care singură e creatoare de valori și care nu poate

fi disprețuită, fără a nu se produce grave și periculoase perturbări.

Democrațiile adevărate se așează, pe cât mai multe reguli de drept, cari nu se pot turbura, nici prin acte de forță materială, nici prin violența arbitrarului, fără a nu fi expuși, în viitor, la primejdia unor reacțiuni, din cari se nasc mișcările violente.

Forța morală a omului politic, constă în a rezista tuturor tentațiunilor, pe cari le oferă exercițiul puterii în stat sau încurajarea populară, ce o poate aduce după sine totdeauna entuziasmul nemărginit al masselor.

A avea un crez, o credință tare și a o păstra împotriva tuturor îndemnurilor, chiar de ai fi învins de forțele materiale, este lozinca supremă a eroismului cetățenesc.

Omul de stat, care e pătruns de asemenea ideologie, are o valoare etică, pe care perspectiva prezentului, nu ajunge, pentru a formula asupra ei, o judecată completă istorică.

Eroismul cetățenesc al unui om, poate salva o națiune dela revoluțiune. Sfârșitul său eroic, în aceeași direcțiune, poate dimpotrivă, naște o revoluțiune.

Dacă în primul caz, forțele naționale, au fost oprite dela încercarea tragică, numai prin întrebuintarea puterii morale, de care a dispus la un moment dat un om, în cel de al doilea caz, sacrificarea brutală a sa, poate naște în sufletul generațiunilor viitoare, credința, că numai apelul la forță, este singura mântuire, într-o societate, a cărei organizațiune este așa de imorală și de putredă.

Carierea politică a Generalului Averescu, e una din cele mai bogate, prin meditațiunile pe cari le deșteaptă. Ea ne oferă un exemplu caracteristic, al influenței variate, pe care o are în istoria politică a unei țări, prezența eroului — om de stat —, în cursul desfășurării ei.

Această influență e totdeauna decisivă. În ciuda apa-

rențelor, urmările ei sunt mai profunde decât o socotesc raționamentele absurde și calculele greșite, ale celor interesați. Ea sfârșește, mai curând sau mai târziu, prin a triumfa, ca o lege morală inflexibilă, ca fiind expresiunea, justiției iminente ce stă la baza tuturor lucrurilor omenești.

Țara noastră are nevoie, cât mai mult, de asemenea caractere, de cât mai multe energii, capabile de sacrificiu, în lupta cu forțele materiale biruitoare și a tot puternice.

Dacă aceste lucruri, ea le-a resimțit atât de viu, când era mică, azi când a devenit mare, e o necesitate, profundă, organică. Ele sunt singure capabile, ca să o întărească, s'o facă înăuntru, destul de puternică, pentru ca să se poată apăra singură în afară.

Politica nu se poate așeza, numai exclusiv pe combinațiuni artificiale și ocazionale.

Politica trebuie să fie o forță creatoare, o forță de muncă, de pricepere, de răbdare și de energie permanentă.

Sufletul nostru politic e subminat de bizantinismul și de fanariotismul vechii noastre școli de stat.

El trebuie înlocuit. S'a crezut că a murit odată cu înfrângerile și dezastrurile noastre militare, de care singur era responsabil.

El a fost totuși destul de tare, ca să reziste și ca să triumfe în cele din urmă. Favorizat de împrejurările istorice extraordinare, pe care le-am cunoscut de la războiu încoace, el s'a strecurat cu perfidie și îndemănare, reluându-și iar locul său de mai înainte.

Guvernul Averescu reprezintă cea dintâi mare forță istorică, care i s'a opus, cu îndârjire. El a venit însă într'un moment, când idealul național și idealul democratic, băteau împreună și cu aceeași putere irezistibilă, la porțile destinului nostru istoric.

Idealului național, prin unitatea națională, a trebuit

să i se deschidă, larg porțile, pentru ca să între toți în noul cuprins, al statului întregit, fără deosebire de clasă sau de culoare politică, în timp ce ușile casei noastre, n'au putut fi descuiate pentru ca vântul libertății și al democrației, să străbată toate colțurile ei întunecoase și ascunse.

Averescu în politica țării noastre, este întemeietorul unei școale noi. Ea reprezintă prima reacțiune serioasă, împotriva vechii școli, ale cărei metode cultivau cu preferință minciuna și violența.

Școala cea nouă își trage obârșia ei, în primul rând, din recunoașterea legitimității dreptului, a seriozității ce cuprinde el și din valorificarea lui, necesar ca un cizolar prin forță.

Averescu însă nu a voit să dea această definiție completă, unei formule, care a aparținut de fapt, mișcării politice, reprezentată de dânsul, el a refuzat personal, să pue la baza dreptului nostru public, după războiu, forța.

Este o trăsătură caracteristică a croului, de a nu agita o sabie, decât numai cu voința de a o întrebuința. Sabia care a fost muiată în sângele dușmanului, nu putea servi cu egală onoare, ca o amenințare, împotriva adversarilor din interior. Nu pē ea mai ales — a crezut el — se putea întemeia ceva durabil înăuntru, după ce ne apăraseră, în afară, mai înainte, împotriva dușmanului secular. Democrația românească, nu putea cere, acest lucru, omului dela Câmpulung, dela Mărăști și dela Oituz.

În exemplul lui și în voința lui, să găsească, singură puterea necesară, de a desăvârși o operă, pe care el a întreprins-o, sub auspicii așa de grandioase.

Forța pusă în serviciul dreptului, constituie unul din lucrurile sfinte, care i-au fost date omului și este tot de odată, unul din perceptele, pe care se întemeiază însuși civilizațiunea noastră.

Averescu singur a crezut că — în viața socială — forța

morală, în cecăce-l privește, singură ajunge, pentru a-i da autoritate dreptului și a-l impune împotriva rezistenței forțelor materiale. O concepțiune romantică, pe care numai un mare soldat, ar fi cutezat s'o aibă, în mijlocul unei lumi politice așa de mici și a unei vieți publice așa de scăzute, care-i apărea condamnată, să dispară. Spiritul lui de moderațiune, autoritatea numelui său, a crezut că va fi o pavază și că va impune și celor mai recalitranti, striviți sub povara păcatelor trecutului și în condițiunile grele în care se afla țara. De aceea el a disprețuit forța, pe care toate marile democrații au pus-o la baza lor, ca un drept legitim și ca pe o cucerire a timpului.

Dar dacă croul în vreme de pace, trebuie să fie o forță morală, în război—atunci când e conducător—el trebuie să fie un creator de evenimente. Dacă forța morală nu duce la acest rezultat, ea nu are nici o valoare.

Rezultatele sînt singure decizive în cauză. Aici timpul nu așteaptă opera sa reparatorie. Legea celui mai tare trebuie să impue respect și tăcere, celui mai slab, în mod brutal și fără alegere.

Interesul superior comandă isbânda și numai isbânda. În afară de aceasta nu există nimic altce-va, de cât : vorbe, vorbe, vorbe...

De aceea nici o slăbiciune, nu se iartă și nici o intențiune oricât de genială ar fi nu interesează, dacă nu se obține acest lucru,

Generalul Averescu este un făuritor de rezultate, un creator de evenimente. Acest lucru el l'a dovedit, pe toate fronturile care a servit, cu prisosință. În el nu recunoaștem pe militarul obișnuit, ci pe omul de război desăvârșit care, s'a impus atențiunei națiunii, numai prin actele sale, prin noile stări de lucruri, pe care le-a creat oriunde a luptat, prin voința sa, pe care a știut'o impune dușmanului în atâtea rînduri. Soldatul nostru a știut să facă această deosebire. Ea e pe deasupra too-

riilor. Alegerea conducătorului adevărat nu e o banală întâmplare. E unul din marele secrete ale existenței, care nu se destăinuiește oricui, ci numai sufletelor alese ale raselor în adevăr războinice. Această virtute țaranul nostru soldat a avut-o, în cel mai înalt grad și în voința lui, de a se bate, trebuie să vedem și nevoia lui îndărătnică de a avea un șef.

Armata noastră a creat singură o asemenea figură legendară. Forțele ei principale de luptă au recunoscut-o din primul ceas.

Cuvintele naive ale soldatului simplu, care cântă în drumul lui spre front: „că-i bătrân și are cioc, și în lupte-i cu noroc“, vorbește mai mult, de cât toate studiile de strategie militară ale specialiștilor,

Ieșit din rândurile cele mai de jos ale armatei, Averescu s'a format la sânul acestei instituțiuni, ani de a rândul, încet, răbdător, în tăcere, printr'o muncă necurmată, care impunea deopotrivă șefilor și subalternilor.

În această privință cuvintele lui Carlyle, asupra eroului, cuprind adevăruri, pe cari le putem aplica, în toate timpurile și în toate locurile, și cu atât mai vârtos la cazul nostru.

Vorbind de Napoleon, pe care nu-l iubea, el spune astfel: „Eu nu găsesc de loc la el aceeași sinceritate ca la Cronwel, eu nu găsesc decât una eu totul inferioară. Nu exista la dânsul, acel drum tăcut, dealungul atâtor ani de arândul, având în sufletul lui, acel teribil de numit pe lume: „du-te cu Dumnezeu“; și neavând de cât aceeași singură credință și această forță cu sine; el nu a fost o cugetare și o valoare latentă, mulțumită de a rămâne astfel latentă până la izbucnirea ei, ca și o flacără a unei lumini a Cerului.“

Fără îndoială, că nu există în istoria noastră contemporană un alt om, care să fi pornit de la origină mai modestă, să fi făcut în viața sa, uchemie mai multă, și

care să fi găsit în sine, o putere de credință și o forță mai mare, pentru a străbate toate etapele unei cariere prodigioase, și mai înarmat cu o pregătire mai formidabilă.

De la voluntarul din escadronul de la Ismail, care nu putea să-și ridice șeaua în război la Plevna, până la învingătorul de la Mărăști și Oituz, sau Primul Ministru care a salvat Moldova în primăvara lui 1918, și Președintele de consiliu care a restabilit ordinea în 1920, este ascensiunea firească a aceleiași neînfrântă energii. Ea are la bază o putere de voință, pe care o pune, nu numai în toate actele vieții sale, dar mai virtos, în toate marile acte ale comunității, atunci când e chemat s'o reprezinte.

Teoria acțiunii, a faptii, și-a găsit de astă-dată, o desăvârșită aplicațiune la noi. Ea e unul din lucrurile rare, pe care ni le oferă cultura și educațiunea noastră versatilă și de suprafață de până acum.

Modelul pentru generațiunile viitoare trebuie să fie aici, nu în altă parte.

El trebuie căutat în puterea voinții creatoare și a caracterului nostru întreg. În adâncimea și gravitatea spiritului care ne înalță până la sacrificiu și până la datorie.

Suntem o națiune mare și avem un stat care în viitor, trebuie apărat prin forța, pe care pururea trebuie să o găsim în noi înșine, nu în combinațiunile savante sau miluite ale cancelariilor europene.

Suntem un popor a cărui virtuți latente zac de prea mult timp în noi. E momentul ca ele să fie scoase în valoare cât mai curând.

Avem puțința de a ne crea în lume o eale mândră.

Pilda vie ne o dă studiul uneia din personalitățile cele mai complete, și mai impunătoare din câte am avut.

Ea pare a ne aminti această maximă veche, în care trebuie să credem mai ales azi după evenimentele istorice, la care am participat așa de activ, și pe care

le trăim încă: Spiritul învinge tot-d'auna materia. Civilizațiunea noastră nu se poate clădi alt-fel, pe o temelie durabilă.

Ne trebuie o credință și ne trebuie mai ales oameni, care s'o servească cu o forță și cu o sinceritate egală.

Evocând această figură — de om de război și de om de stat în acelaș timp — am făcut-o în primul rând, pentru interesul, pe care-l prezintă prin ea însăși; dar și din dorința de a arăta necesitatea, de a părăsi drumul cel vechi și de a îndruma activitatea noastră generală, în spre o altă direcțiune mai fecundă.

Trebue să renunțăm la mijloacele mici din trecut, cari pot folosi scopurilor noastre personale sau unora din interesele trecătoare ale statului — și să luăm calea cea mândră, cea bărbătească, cu adevărat eroică — și în viața noastră publică și în viața obștească a fiecăruia. Numai astfel putem pune Statul și societatea pe calea mării și a înfloririi adevărate. Numai astfel evocarea exemplelor mari, ne poate servi și ne poate fi cu adevărat folositoare.

Generalul Averescu rămâne un simbol, ori cât ar vrea pasiunile politice sau necesitatea luptelor, în care și astăzi stă angajat, să ni-l dispute sau să-l diminueze,

El formează patrimoniul nostru comun, de care ni-meni nu se poate atinge, fără a nu-i fi lui însuși rușine.

Generalul Averescu, dacă prin actele lui de până acum aparține istoriei mari, prin voința lui însă veșnic trează, va aparține încă multă vreme, actualității celei mai arzătoare.

Este trăsura fundamentală a eroului — și desigur, că nu e cea mai puțin nobilă — de a lupta continuu, atâta timp cât încă o părticică de viață mai animă materia.

Lui îi rămâne o mare datorie de împlinit, aceea de a sta totdeauna în mijlocul oamenilor și de a nu-i părăsi

nici atunci când imaginea lui puternică a rămas singura forță, care mai mișcă sufletele lor recunoscătoare.

Cuvântul adversarilor, mărturia lor sinceră, este testimoniul cel mai înalt pe care-l poate obține un om în viață.

Unul din spiritele eminente ale vremii, d-l Iorga a fost un statornic adversar al Generalului Averescu. A scris totuși aceste rânduri, care completează mai bine ca orice, acest portret al eroului, evocat aici, numai, în liniile lui mari:

„Am văzut la noi, în 1913, la cartierul general din Corabia, un om pe care-l cunoșteam... Vagonul lui era o colecție de hărți și o bibliotecă. Acolo se deschidea întâiu fereastra dimineața și ultima lumină care se stingea era în căsuța lui. Nevoile materiale ale vieții păreau să nu existe pentru el, cum existau pentru alții. La anume ceasuri apărea de acolo un călugăr în uniformă, care mergea la rostul lui, fără încetineală și fără grabă. Nu impunea prin nimic această siluetă palidă de om slab și rece, dar aveai siguranța că de aici, de la neîntrerupta cugetare din acest cap de ascet, pleacă toată mișcarea ce se desfășoară peste munți și văi și că ea își va atinge ținta.

La Orhanie, în fundul Bulgariei, la trecătorile ce deschid drumul spre Sofia, anume greutăți militare se înfățișaseră. Într'o noapte s'a oprit la cuartier un automobil care făcuse douăsprezece ceasuri de drum, cel puțin. Aceiași figură, și la simpla lui înfățișare tăcută și răspândind tăcerea, dar cerând imperios cugetarea și acțiunea, aceiași atmosferă de siguranță umplu larg sufletele tuturor. Făcû cercetările sale, atinse mănecarea, și în miezul nopții porni prin pustiul dușman pentru alt drum de douăsprezece ceasuri. Și din acel moment se impusese pentru toți dogma succesului...”

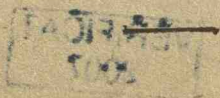

TABLA DE MATERIE

	Pag.
Introducere	3
Ostaşul	9
Maestrul şi şeful militar	
I. Scriitorul şi Profesorul militar	19
II. Organizarea armatei şi Inaltul Comandament	27
III. Doctrina	33
Omul de război:	
I. Campania din 1913	43
II. Campania din 1916. Ofensivele moarte	53
III. Plămânda	77
IV. Bătălia delileurilor	83
V. Retragera	99
VI. Campania din Moldova	104
VII. Bătălia dela Mărăşti	112
VIII. Bătălia Moldovei	128
IX. Armistiţiul	140
X. Caracteristica generală	146
Omul de stat:	
I. In luptă cu politicianismul	159
II. Popularitatea	170
III. Democraţia	180
IV. Opera de guvern	193
V. Pentru Coroană	211
Despre erou	219

DE ACELAȘ AUTOR:

Mihail C. Vlădescu

Înțelegerea Cordiată și România (epuizat)

Tip. Profesiona

Jurnalul unui războinic (epuizat)

ERATA

Pag. 84, rândul din urmă a se citi:

Imprudent ca la Lodz, unde fu impresurat și pe punctul

Pag. 226, aliniatul al 3-lea, rândul al 3-lea și al 4-lea
a se citi:

*ce cuprinde el și din valorificarea lui, ca un corolar ne-
cesar, prin forță.*

24

DE ACELAȘ AUTOR:

Mihail C. Vlădescu

Înțelegerea Cordiată și România (epuizat)

Tip. Profesionă

Jurnalul unui războinic (epuizat)

Tip. Profesională, 1915

Politica noastră externă și alianța cu Polonia (epuizat)

Imprimeria Statului, 1921

G. I. Ana

Florica (dramă în 5 acte și versuri), (epuizat)

Editura „Minerva“, 1907

Voica (piesă în 5 acte), (epuizat)

Tip. Poporul, 1911

Alexis V. Drăculea

In Retragere (schițe), (epuizat)

Tip. Profesională, 1918

Jurnalul meu de război, 5 lei

Tip. Profesională, 1919

Între Venus și Marte (nuvele), 15 lei

Tip. Profesională, 1922
